

mesa Yaşam

DEVİRİM ERBİL

İstanbul'un Atlasını Çıkaran Ressam

Mimari · Tarih · Kent Belleği · Gezi · Portre · Edebiyat · Sanat · Teknoloji · Sinema

| Sanat Yapıları ve Bir Sanatçı Olarak LUIGI NERVI | GÖRÜNMEYEN ANITLARIN FOTOĞRAFÇISI | DEVİRİM ERBİL
SANATIN DORUĞUNDA BİR RESSAM | BİR "LOSTALGIA" OLARAK BEYOĞLU | KREPEN PASAJI NEREDEDİR? | NİSAN AYI: AVUSTRALYA'DA
GELİBOLU MEVSİMİ | Filmdir; Gerçek Oldu LOUVRE'DA SOYGUN | YÜZYILLAR ÖTESİNDEN UMUDA ÇAĞRI | DİSTOPİK MELANKOLİ | 2025'in
Sinema Yolculuğu: FESTİVALLERDEN OSCAR'A | ANGKOR WAT Ormanın sakladığı şehir | BİR KÖŞK, BİR HAYAT VE BİR "MÜZE"! | 'Asla Pes
Etmeyen' Umut Elçisi JANE GOODALL | ROBOTAKSİLER "SÜRÜCÜSÜZ GELECEĞİN" HABERCİSİ | MESAJANDA |

KENT Etiler

VADİ · KORU · YAMAÇ · CADDE · REZİDANS

YEŞİLE AÇILAN FERAH BALKON VE TERASLAR

KİŞİYE ÖZEL ÖDEME PLANLARI

Az Katlı Bloklar · Ofis Binaları · Rezidanslar
Alışveriş Caddesi · 110.000 m² Yeşil Alan

mesa[®]
1969

444 9 366 KENTETILER.COM

MESA YAŞAM Sayı: 106
Ocak Şubat Mart Nisan 2026

İmtiyaz Sahibi

MESA Holding A. Ş. adına
Erhan Boysanoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Su Korkmaz

Yayın Kurulu

Mert Boysanoğlu, Su Korkmaz, Uğur Büke

Yayın Hazırlığı

Büke Yayıncılık
Altievler Mah. Kumsal Sok. No: 120 Narlıdere / İzmir
T: +90 232 238 22 29 / +90 532 593 53 78
buke1942@gmail.com

Katkıda Bulunanlar

Arzu Çakır Morin (Paris), Cem Erciyas
Elif Key (New York), Türey Köse

Tasarım

Tunca Erciyas

Kapak Fotoğrafı

"İstanbul'a Bakmak Galata" 2016. Tuval Üzerine
Yağlı Boya, 105 x 140 cm. Devrim Erbil.

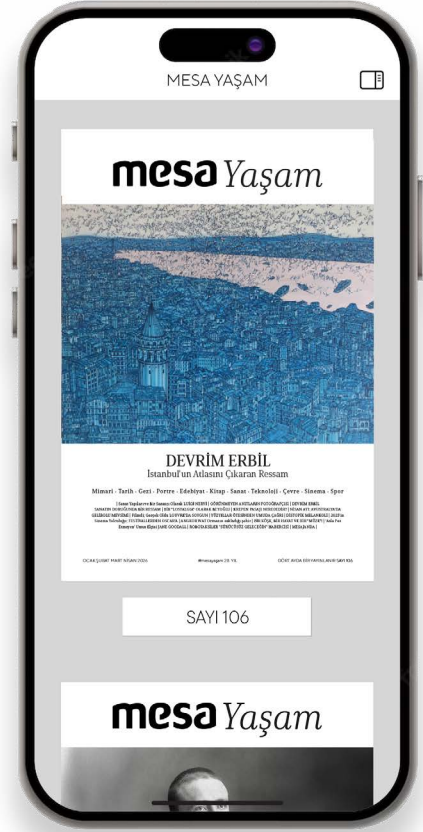
Baskı

PROMAT BASIM YAYIN SAN. LTD. ŞTİ.
Orhangazi Mahallesi 1673. Sokak No: 34
Esenyurt, 34510 İstanbul
T: +90 212 622 63 63 / F: +90 212 605 07 98

Adres

MESA HOLDİNG A. Ş.
Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2
Çayyolu, 06810 Çankaya / Ankara
T: +90 312 291 50 00 / F: +90 312 240 09 99
info@mesa.com.tr

www.mesa.com.tr

Mesa Yaşam uygulamamızı
QR kod ile telefonunuza
indirebilirsiniz.

MESA DOSTLARINA MERHABA,

Yeni bir yıla “merhaba” derken; öncelikle ülkemiz ve dünyamız için iyi dileklerimizi okurlarımızla paylaşıyoruz.

2026'ya yeni heyecanlar ve korkularla girdik. Cambridge Üniversitesi Yayınları'nın İngilizce Sözlüğü, bu "yılın kelimesi"ni "parasocial" olarak açıkladı. Bu, insanların tanımadığı biriyle ya da yapay zekâyla kurduğu ilişkiyi tanımlıyor. Oxford İngilizce Sözlüğü'nü yayımlayan Oxford University Press de, "yılın kelimesi" olarak "rage bait"i seçti. Dilimize "öfke yemi" olarak çevrilen bu ifade, "sinir bozucu, kıskırtıcı veya saldırgan olarak öfke veya kızgınlık uyandırmak için kasıtlı olarak tasarlanmış çevrim içi içerik" olarak tanımlanıyor. Çevrim içi trafiği veya etkileşimi artırmak için kullanılan manipülatif taktikleri ifade ediyor. Artık gündelik hayatımız yapay zekâ ile ilişkimiz üzerinden tanımlanıyor. "İnternet devrimi"nden "yapay zekâ devrimi"ne insanlık tarihinin önemli sıçrama noktalarından birinden geçiyoruz...

Yapay zekâ teknolojisindeki gelişmeler karşısında "insanlık" olarak öz güvenimiz biraz sarsılsa da silkinip kendimize gelmemiz için insanlığın kültürel ve tarihsel mirasına ve "sanat"a yüzümüzü çevirmemiz yeterli...Resim, müzik, edebiyat, tiyatro, sinema, mimari başta olmak üzere insanın "biricik"liğini kanıtlayan, hayatımızı zenginleştiren eserler ve yaratıcıları sayfalarımızda...

Ankara'da Opera kavşağında, Luigi Nervi'nin tasarımı olan Opera Köprüsü estetik değeri vurgulanması gereken çok önemli bir "sanat yapısı" olarak 1970'lerin başından beri şehre hizmet ediyor. Köprü'nün tarihi genç cumhuriyetin merkezi olan Ankara'nın yakın tarihine de bir yolculuk daveti.

Endüstriyel bacalar 'Görünmeyen Anıtlar'! Eren İnönü, objektifini gökyüzüne, bacalara çevirmiş. Etkileyici fotoğraflar ortaya çıkmış.

Devrim Erbil, resimleriyle İstanbul'un atlasını çıkaran bir ressam. Sanatçının hayatından sayfalar çevirirken, resimleri sunduğu görsel şölenlere davetlisiniz.

Eski adıyla Pera, bugünün Beyoğlu'su tarih boyunca göz alan, göz konan, göze batan bir merkez olmuş. Kültür,

sanat, eğlence merkezi, bohemlerin adresi; "alafranga" hayatların vitrini, "alaturka" merakların gözetleme -röntgen- yeri...Gazeteci Yazar Umur Talu'nun, *Edebi ve Edepsiz Beyoğlu Bohem Bir Rehber* kitabı izinde bir Beyoğlu turuna çıkalım...

"*Krepen Pasajı Neredir?*" Sahaf Ümit Nar'ın bu kitabı, bir pasaj üzerine yazılmış ilk ve tek monografi! Pera'nın unutulmuş günlerine -*zaten yaşarken de üvey muamelesi gören, kıyıda köşede kalmış, sidikli pasajı*- Krepen'in tarihi üzerinden hüznü bir yolculuk kitabı. Nar'ın yazısı sayfalarımızda...

Nisan ayı, Avustralya'da Gelibolu mevsimi. Avustralya'da ilk Gelibolu anması 1916'da başladı ve her yıl 25 Nisan'da tekrarlanıyor. Yakalarda biberiyelerle. Neden mi? 1915'te Gelibolu'da yaralanan bir asker Avustralya'ya geri gönderilmiş ve tedavi için Adelaide kentindeki Keswick Askeri Hastanesi'ne yatırılmış. Askerin Anzak Koyu'ndan getirdiği birkaç kök biberiye hastane bahçesine dikilmiş. Bitki bahçede kök salmış ve giderek bir sembol haline gelmiş...

Louvre Müzesi filmlerde çok "soyulmuştu" ama bu kez soygun gerçek oldu! İçeride yalnızca 4 dakika kalan hırsızlar, "geliş, park ediş, tırmanış, giriş, vitrinleri kırış, mücevherleri toplayış ve geri kaçış" dahil, Paris'in en korunaklı yapılarından biri sayılan Louvre Müzesi'ni yalnızca 7 dakika içinde soydu. 114 yıl önce de Mona Lisa çalınmıştı. Louvre tarihinin "soygun" günleri sayfalarımızda...

Tiyatro edebiyatının büyük ustaları kitleleri etkileme gücünü koruyor. William Shakespeare bu yazarların en başında geliyor. Bir de ölümsüz *Don Kişot*'la Cervantes. Haydi, sahne ışıkları yansın!

Bu yol Nobel Edebiyat ödülünü "çağdaş Macar kıyamet ustası" László Krasznahorkai kazandı. Yazarın distopik, melankolik dünyasına bir göz atalım...

2025 festival ışıkları ve unutulmaz yapımlarla sinema tarihine damgasını vurdu. Cannes, Venedik ve Berlin'den Oscar adayları çıkarken; Antalya, Adana ve İstanbul festivallerinde öne çıkan yerli filmler de Türkiye sinemasının gücünü gösterdi. Gelin, bu yılın dünya çapındaki ödül avcılarına ve yerli festival yıldızlarına yakından bakalım.

Angkor Wat, 12. yüzyılda inşa edilen Khmer mimarisinin başyapıtı olarak tarihteki yerini almış bir tapınak şehri. Sonra terk edilmiş; orman bu kenti içine çekmiş, sarmış sarmalamış, saklamış...Bu efsunlu kentin sokaklarında dolaşalım mı?

Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti Ayşe Mayda, 1934'te Soyadı Kanunu çıkınca "zarif, ince, güzel" anlamı taşıyan 'Mayda' soyadını seçmiş. Bugün ailenin soyadı bir müze köşkte yaşıyor. Köşk, Arkas Holding'in gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları sonunda Arkas Sanat Göztepe adıyla İzmir'in kültür hayatına kazandırıldı. Burada, Arkas Koleksiyonu'nda yer alan zengin bir resim seçkisi sanatseverlerle buluşturuluyor.

Adı şempanzelerle birlikte anılan primatolog Jane Goodall 91 yaşında aramızdan ayrıldı. Doğanın korunması için tüm dünyayı dolaşarak konferanslar veriyor, iklim krizini, doğanın korunmasının ne denli önemli olduğunu anlatıyordu. İlham veren hayatından sayfalar çevirirken, kendisini saygıyla uğurluyoruz...

Robotaksiler giderek yaygınlaşıyor. Yapay zekâyâ sahip robotaksiler bir "filo"ya dönüştüğünde karıncalar gibi bir tür "sürü zekâsı" geliştirip bir organizmaymış gibi hareket etmeye başlamışlar. Sürekli veri topluyor ve kendilerini sürekli "optimize" edip organize oluyorlarmış. Robotaksilerden sonra trafik kazaları azalacak mı, yollar değişecek mi, "akıllı" kentler nasıl olacak? Okuyalım.

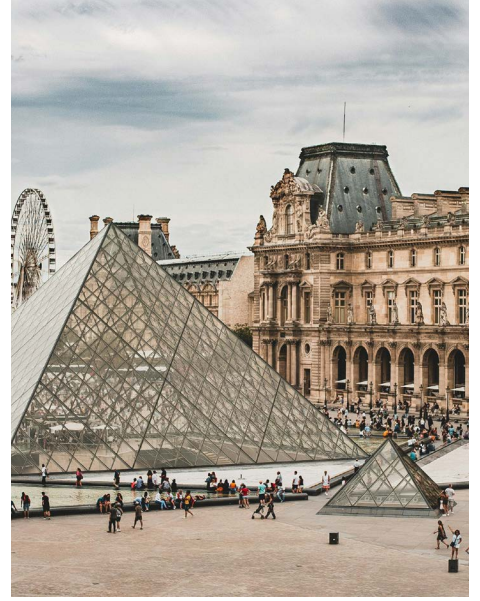
MesAjanda'da çeşitli etkinlik duyuruları var. Not almayı unutmayın.

İlhan Koman / Santral Bacası, Santral İstanbul, 2011. Fotoğraf: Eren İnönü

İÇİNDEKİLER

- 08 — Sanat Yapıları ve Bir Sanatçı Olarak
LUIGI NERVI
YAZI SELÇUK ALTEN
- 12 — GÖRÜNMEYEN ANITLARIN FOTOĞRAFÇISI
YAZI CEM ERCİYES
- 16 — DEVRİM ERBİL
Sanatın Doruğunda Bir Ressam
YAZI İBRAHİM KARAOĞLU
- 20 — BİR "LOSTALGIA" OLARAK BEYOĞLU
YAZI TÜREY KÖSE
- 24 — KREPEN PASAJI NEREDEDİR?
YAZI ÜMİT NAR
- 28 — NİSAN AYI: AVUSTRALYA'DA GELİBOLU MEVSİMİ
YAZI İSMAİL KAYHAN
- 32 — Filmdir; Gerçek Oldu
LOUVRE'DA SOYGUN
YAZI ARZU ÇAKIR MORİN
- 38 — YÜZYILLAR ÖTESİNDEN UMUDA ÇAĞRI
YAZI VECDİ SAYAR
- 42 — DİSTOPİK MELANKOLİ
YAZI ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE
- 44 — 2025'in Sinema Yolculuğu:
FESTİVALERDEN OSCAR'A
YAZI YASEMİN SAYAR
- 48 — ANGKOR WAT
Ormanın sakladığı şehir
YAZI ÖZCAN YURDALAN
- 52 — BİR KÖŞK, BİR HAYAT VE BİR "MÜZE"
YAZI ZEYNEP ARGUVAN
- 55 — 'Asla Pes Etmeyen' Umut Elçisi
JANE GOODALL
YAZI DENİZ DOĞALI
- 60 — ROBOTAKSİLER "SÜRÜCÜSÜZ GELECEĞİN" HABERCİSİ
YAZI HAKAN KARA
- 64 — MESAJANDA

🔺 Louvre Müzesi, Fransa

🔺 Avustralya'da Anzak Günü

🔺 Angkor Wat, Kamboçya

Fotoğraf: Rıza Özel

Sanat Yapıları ve Bir Sanatçı Olarak LUIGI NERVI

YAZI
SELÇUK ALTEN

Ankara'da Opera kavşağında, Luigi Nervi'nin tasarımı olan Opera Köprüsü estetik değeri vurgulanması gereken çok önemli bir "sanat yapısı" olarak 1970'lerin başından beri şehre hizmet ediyor. Köprü'nün bulunduğu nokta genç cumhuriyetin merkezi olan Ankara'nın yakın tarihi ile doğrudan ilişkili.

Yol yapımı ile ilgili teknik kitapların birinde; "*Yol estetik bir yapıdır*" ifadesinin yer aldığını hatırlıyorum. Gerçekten de, sabit bir noktada ortaya çıkmak yerine doğrusal ilerleyen bir yapı olarak "yol", üzerinde taşımak zorunda kaldığı "estetik olmayan"ları hemen deşifre eder. Yolun deşifre ettikleri, genellikle yolu kullananların hemen farkına vardığı yanlış verilmiş bir eğim olabilir, güven hissi vermeyen bir kazi aynası olabilir, niteliksiz bir kaplama olabilir, yeterli özenle tasarlanmadığı için hantal gövdesi ile bir köprü olabilir.

Doğrusal ilerleyen bir yol, üzerinde sadece insanları ve yükleri taşımaz aynı zamanda doğal çeşitliliği ve değişimi de taşır.

Teknik kitaplar yol yapımını anlatırlarken iki kavrama çok sık başvururlar; "Toprak işleri" ve "Sanat Yapıları". Toprak işleri, sürekli değişkenlik arz eden doğal dokuya bir "müdahale" olarak değerlendirilebilir. Doğal yapıyı anlamadan, ona saygı göstermeden yapılan her müdahale yol boyunca herkes tarafından kolayca fark edilir ve zihinlerde "estetik olmayanlar" listesine ilave edilir. Doğanın "dur"

dediği noktalarda yolun bütünlüğünü sağlayacak şekilde devreye giren köprüler, menfezler, istinat yapıları, tüneller gibi "Sanat Yapıları" ise doğa ile "uzlaşma"nın unsurlarıdır. Bu uzlaşma doğayı tanımayı ve ona saygı duymayı şart koşar. Onlar bu yönleri ile yolun sergilediği estetiğin en önemli parçalarıdır ve bu yönleri ile bana hep sevimli gelmiş olan "sanat yapısı" tanımlamasını hak ederler.

Doğrusu, "sanat yapısı" tanımlamasının ilk kimin tarafından kullanıldığını, ne zaman ve hangi nedenle bu tanımlamanın yapıldığını bilemiyorum. Bildiğim bir şey varsa o da bu tanımlamanın bu yapılara çok yakıştığıdır.

Yirminci yüzyılın en önemli düşünürlerinden olan John Dewey sanat kuramını şu sözlerle özetliyor:

"Dolambaçlı yoldan giderek sanat kuramına ulaşmalıyız. Zira kuram anlamakla, hayranlık nidalarının eşlik ettiği içgörüyü ve çoğu kez takdir denilen o duygusal patlamanın tahrir edilmesiyle ilgilidir. Bitkiler hakkında hiçbir kuramsal bilgiye sahip olmadan da çiçeklerin renkli formlarından ve narin kokularından haz almak fazlasıyla mümkündür. Fakat eğer bir kimse bitkilerin çiçeklenmesini

"anlamak üzere" yola koyulmuşsa, bitkilerin büyümesini sağlayan toprak, hava su ve güneş ışığı etkileşimleri hakkında bir şeyler öğrenmekle yükümlüdür. Herkesin kabul ettiği üzere, Parthenon büyük bir sanat eseridir. Yine de ancak bir insanın deneyimi haline geldiğinde estetik durum kazanır."

Toprak işleri ve sanat yapıları ile ortaya çıkarılan bazı yollar yapıllı çevre içinde insanı rahatlatan ve güven veren görüntüleri ile belirginleşirler. Ancak Dewey'in dediği gibi onların hak ettikleri değere ulaşmaları ancak bir insan deneyimi içinde kazanacakları estetik durum sonucu ortaya çıkabilir.

Bir "sanat yapısı" olarak Opera Köprüsü

Ankara'da Opera kavşağında, Luigi Nervi'nin tasarımı olan Opera Köprüsü estetik değeri vurgulanması gereken çok önemli bir "sanat yapısı" olarak 1970'lerin başından beri şehre hizmet ediyor. Opera köprüsünün estetik boyutunu anlayabilmek için önce Nervi'nin yaptığı tasarım ile bu yapının içine gömüldüğü estetik değerleri açığa çıkarmak gerekiyor.

1891'de İtalya'da doğan Pier Luigi Nervi, Opera Köprüsü'nün yapımının tamamlanmasından 7 sene sonra 1979'da aramızdan ayrılıyor. Betonarme yapılarda güçlü bir estetik arayışı içinde olan Nervi, inşaat mühendisliği eğitimi alması ve iyi bir inşaat mühendisi olmasına rağmen, iyi bir mimar olarak da hatırlanıyor. Bir diğer deyişle, mühendislikle mimarlığın evliliğini başarılı bir şekilde mesleki pratiği içinde gerçekleştirebilmiş, statikten estetiğe uzanabilen gerçek bir tasarımcıdan söz ediyoruz. Mesleğe başladığı ilk günden itibaren, betonun doğasını anlamış ve onu anlamlandırarak estetik alana taşıyabilmiş bir usta mühendis.

Kuşkusuz beton yeni keşfedilmiş bir yapı malzemesi değil. Antik çağlarda bile doğal 'pozzolana'nın Romalılar tarafından kullanılmasına kadar giden uzun bir geçmişi var. Ama betonun demirle birlikte kullanımının yaygınlaştığı yirminci yüzyılın ilk yıllarının onun yeniden keşfedilmesinin başlangıcı olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz. Böyle bakılırsa, onun yirminci yüzyılda küresel ölçekte yaygınlaşmasının tarihi oldukça kısa.

Adrian Forty'nin betonu yirminci yüzyılın kültürel simgeleri içinde değerlendirdiği *Concrete and Culture* –

Fotoğraf: Rıza Özel

Fotoğraf: Rıza Özel

A Material History başlıklı çalışmasında betonarme yapıların ilk örneği olarak Auguste Perret'nin 1904 yılında tamamlanan "Parisian Apartment Building"e işaret ediyor*. Nervi'nin mühendislik diplomasını 1913'de aldığına bakarsak yirmili yaşlarının hemen başında mesleğe yeni başlamış sayılacak yaşta genç bir mühendis olarak henüz yeni yeni kullanım alanı bulan bir malzemeye olan bu çok yönlü ilgisi ve hakimiyetine şaşırmamak mümkün değil. Bence, bu yeteneği onu betonu herhangi bir yapı malzemesi gibi kullanmanın ötesine, Forty'nin söylemi ile "beton"u yorumlayan, onun olumlu özelliklerini açığa çıkaran bir sanatçı mertebesine taşıyor.

Onun, betonarme yapılarda ortaya koyduğu ve 1931'de yaptığı "Stadio Artemio Franchi" ile başlayan bu mesleki öncülüğü, tüm meslek yaşamı boyunca İtalyan Hava Kuvvetleri için yaptığı ambarlarda, "Torino Esposizioni" de gelişerek sürmüştü. Bugün, Luigi Nervi'nin mesleki deneyimini açıklayan uzun bir liste oluşmuş durumda.

Geride bıraktıklarına bakılırsa; Nervi'nin uzun meslek yaşamı boyunca alışlagelmiş -bir anlamda dayatılan- mesleki kalıpları bir köşeye bırakıp, özgürce araştırmaya yöneldiği hemen görülebiliyor. O, bir yandan, beton denilince hemen akla gelen "yerinde dökme beton"un kapasitesini zorlarken, diğer yandan ilk "ön üretimli -prefabrik" betona, kabuk strüktürlere ve ferrobeton'a yönelen mesleki refleksi ile bu savımızı doğrular nitelikte yaklaşımlar sergiliyor.

Bu yönleri ile Luigi Nervi, yirminci yüzyılın öne çıkan kültürel sembollerinden biri olan "Betonarme"yi bilen, anlayan, anladığı için yorumlayabilen ve bilimin yol göstericiliğinden yararlanarak onun sınırlarını zorlayacak cesarete sahip bir tasarımcı, genç mühendis ve mimarlar için ideal bir rol model.

Türkiye'de ise tek bir eseri var. Ankara'da Opera Köprüsü. Opera kavşağında bulunan köprü, özgün mesnet sistemleri ile, köprü ayaklarının, alt ve üst döşemelerinin boyutlarında ve formlarındaki farklılaşmaları ile Nervi'nin ustalık döneminin işaretlerini taşıyor. Bu yapı da diğer eserleri gibi bilimden yola çıkan bir estetik arayışının güzel bir örneği ve Nervi'nin tasarlayarak yarattıklarının estetik değerlerini anlamamız açısından çok önemli bir yol gösterici. Bu yönü ile bir anlamda eğitici bir görev de üstleniyor. Köprü'nün sadece Türkiye inşaat sektörü açısından değil, Türk toplumu açısından da öncelikle ele alınması gereken yönü de bu olsa gerek. Zira tamamlandığı günden yakın zamana kadar köprü ile bağlantılı olarak yaşananlar, onun bu yönünün yerelde yaşayan bizler tarafından yeterince kavranmadığına işaret ediyor.

Kaldı ki, Adrian Forty de "beton"u yirminci yüzyılın kültürel bir ögesi olarak ele alırken onun bir malzemeden öte, bir "ortam" olduğu iddiasını ortaya koyuyor. Ona göre "beton" sadece olumsuzluklar yüklenemeyecek, sadece bir yapı malzemesi olarak değerlendirilemeyecek, olumlu

yönlerinin açığa çıkarılması mümkün olan bir unsur. Üstelik başta içinde yaşadığımız yapı çevre olmak üzere, günlük yaşamımızı doğrudan etkileyen, güzel sanatlara, edebiyata, sağlığa, politikaya sinmiş olan bu "unsur" u sadece bir yapı malzemesi olarak görmememiz ve anlamlandırmamız gerekiyor. Bu nedenle olsa gerek, Forty, kitabında gerekmedikçe, betonun teknik özelliklerini bir yana bırakarak onun daha çok önemli gördüğü kültürel yönüne yöneldiğinden söyleyebiliriz.

Gerçekten de Nervi'nin hayata geçirdiklerine bu yaklaşımla bakmakta yarar var. O, betonu, bir "ortam" olarak algılayabilen ve estetik değerlere taşıyabilen ender mühendislerden bir tanesi. Ben, Opera Köprüsü'nün Ankara'nın kalbinde duran betonarme bir yapı olmanın ötesinde şehrin yakın tarihi ile birlikte ele alınırsa bizi başka boyutta estetik bir deneyime taşıyabileceğini de düşünüyorum. Bu alana adım atmak için öncelikle köprü'nün konumuna bakmak gerekiyor.

Zira köprü'nün bulunduğu nokta genç cumhuriyetin merkezi olan Ankara'nın yakın tarihi ile doğrudan ilişkili ve köprü'nün yukarıda sözünü ettiğimiz estetik unsurları bu durum gözetilerek ele alınırsa bizler için ortaya çıkan anlam hem zenginleşmekte, hem de farklı boyutlar kazanmakta. Bir başka deyişle, bu şanslı bütünlük içinde köprü'nün çağrıştırdıkları ve kültürel etkisi sadece fiziki bir eserin taşıdığı yapısal estetik değerlerle sınırlı kalmıyor, bizi

daha geniş bir düşünsel alana taşıma potansiyeline sahip görünüyor.

Köprü, eski Ankara'nın merkezi olan Ankara Kalesi'nin eteklerinde yer alan, 1920'lerin başında genç cumhuriyetin İstanbul'dan, Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen bürokratlarının ilk durağı olan Hamamönü'nü, yani, ani bir politika değişikliği ile terk edilen eski Ankara'nın çok önemli bir semtini, "Yeni Şehir" in röper noktalarından biri olan Ankara Tren Garı'na bağlayan hat üzerinde yer alıyor. Bu hat üzerinde 1920'lerin başlarında olan bitenler çok sayıda edebiyatçının eserlerine yansımış. Bu eserlerin zirvesinde ise bana göre Yakup Kadri'nin *Ankara*'sı oturuyor. Üstelik bu hat, bir başka yönde bir ucunda cumhuriyet Ankara'sının iki sembol noktası olan Ulus – Çankaya hattı ile Opera Kavşağı'nda kesişiyor. Köprü de, eski ile yeninin bu kesişme noktasında yer alıyor.

Bu konumunu gözeterek bir değerlendirme yaparsak, 1970'lerin başında hizmete giren Opera Köprüsü, Ankara'da her yönde eskiyi yeniye, yeniye eskiye bağlamakta. Etrafı cumhuriyetin sembol yapıları olan Opera Binası, Konser Salonu, Radyo Evi, Etnoğrafya Müzesi, -yıkıldığı için artık sahip olmadığımız önemli bir kültür varlığımız- Seyfi Arkan'ın İller Bankası, Gençlik Parkı ile çevrilmiş durumda.

Nervi'nin Opera köprüsü ve Seyfi Arkan'ın İller Bankası Binası, mesleki yaklaşımları ve yarattıkları değerlerle

birbirine çok yakın duran iki eser. Ne yazık ki, bu iki önemli tasarımcı Anadolu coğrafyasının göbeğinde eserleri ile çok kısa bir süre için birlikte olabildiler. Bugün artık, modern Türk mimarisinin öncülerinden olan Seyfi Arkan'ın 1930'larda başkente kazandırdığı İller Bankası Binası'nı sadece arşiv kayıtlarından izlemek durumundayız. Üzüntümüzü bir nebze hafifleten ise Opera Köprüsü'ne eşlik eden ve estetik yaklaşımları ile öne çıkan iki yeni yapı; Yeni Opera Binası ve CerModern.

Yapımı cumhuriyetin kuruluşundan yıllarca sonra tamamlanmış olsa da bizler Opera Köprüsü'nün vadettiği estetik hazzı Luigi Nervi'nin ona kattığı değerlerin yanında Cumhuriyet Ankara'sının dinamik yakın tarihini göz önünde tutarak büyütebiliriz. Adını tam anlamıyla hak eden bir "sanat yapısı"nın ortaya koyduğu deneyimi yaşamak, dolayısıyla köprü'nün gövdesi ve konumunda gömülü duran estetik değerleri anlayarak, onları sahiplenerek, daha çok açığa çıkararak bu hazzı büyütmek bizim elimizde.

Umut verici olan ise, son yıllarda Opera Köprüsü'ne gösterilen özenin artmış olması. Uzun yıllar köprü ayaklarını neredeyse görmez kılan işportacılar uzaklaşınca ve köprü çevresinde yapılan düzenlemelerle artık köprüyü tüm bileşenleri ile algılamamız mümkün oluyor. Akademik ilgi ise giderek artıyor.

Ama bilemediklerimden kaynaklanan bazı endişelerim de yok değil; gözümü tırmalayan (döşeme üzerine sonradan

monte edilmiş hissi veren) demir korkulukların Nervi'nin hazırladığı proje ile ne kadar uyumlu olduğunu bilemiyorum. Bazı görsellerde paslanmaya başladığını gördüğüm köprü ayaklarını döşemeye bağlayan çelik mesnetlerin ciddi bir mühendislik bilgisi gerektiren bakımlarının yapıp yapılamadığını da bilemiyorum.

Hızlı bir kaynak taraması sonucu opera köprüsü ile ilgili son yıllarda yapılan hatırı sayılır sayıda akademik çalışma olduğu görülüyor. Ancak, bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun Nervi ve eserleri üzerine yapılan uluslararası yayınlara referans verdiği, o referansların söylemini temel kabul etmek durumunda kaldığı da bir gerçek. Bu eksikliği giderebilmek için yapılacaklar var. Normal şartlarda Opera Köprüsü'nün projelerinin ve uygulama aşamasına dönük (test raporları, toplantı tutanakları, kabul evrakı vs.) kayıtların Belediye ve/veya Karayolları Genel Müdürlüğü arşivlerinde bulunması ve ilgililenler için kullanılabilir formatlarda ulaşılabilir tutulması gerekir. Büyük önem taşıyan bu arşiv malzemesinin korunup korunmadığını, korunmuş ise eğitim çalışmalarına yansıtılması için akademikin ve sektörün kullanımına verilir verilmediğini de bilemiyorum. ■

Kaynaklar:

1. "Concrete and Culture - A Material History" - Adrian Forty
 2. "Deneyim Olarak Sanat" - John Dewey
- * Bazı kaynaklar aynı yapıyı Rue Franklin Apartmanı olarak 1903 yılına tarihlendirmektedir.

GÖRÜNMEYEN ANITLARIN FOTOĞRAFÇISI

YAZI
CEM ERCİYES

‘İnsan en iyi yaşadığı yerde fotoğraf çekebilir’ diyen Eren İnönü, on-on beş yılda şekillendirdiği projelerini izleyiciyle paylaşıyor. Son projesi *‘Görünmeyen Anıtlar’* endüstriyel bacaların etkileyici fotoğraflarından oluşuyor.

Eren İnönü, Şevket Süreya Aydemir'in tabiriyle *‘ikinci adam’*, Türkiye'nin kurucu isimlerinden İsmet İnönü'nün torunu. Soyadını 'mesuliyet' olarak tanımlıyor. Bu mesuliyetle iyi bir eğitim almış, uzun ve başarılı bir iş yaşamı sürdürmüş, ailece sahibi oldukları sanayi kuruluşunun yönetiminde bulunmuş, bir yandan da sanatla ilgilenmiş. Öğrencilik

yıllarından itibaren fotoğrafa yakınlık duymuş. İş hayatının yükü hafiflediğinde ise fotoğraf çalışmaları daha bir hız kazanmış.

Eren İnönü, 2025'in son aylarında ikinci sergisini açtı. Teşvikiye Galerisi Işık'taki serginin adı 'Görünmeyen Anıtlar'dı. Konusu ise 'bacalar'. Özellikle endüstriyel bacaların ister hâlâ faal olsunlar isterse geçip

gitmiş büyük bir fabrikadan geriye kalmış olsunlar etkileyici bir yanı var. Eren İnönü, bu etkiyi iyi kavramış ve onları izleyiciye aktaran güzel fotoğraflar üretmiş.

Kendisini tanıdığınızda, fotoğrafa bir emeklilik hobisi gibi sarılmadığını, yılların birikimi ve merakıyla fotoğraf çektiğini anlıyorsunuz. Nitekim birikimi

eserlerine de yansıyor, evrensel bir fotoğraf anlayışının parçası olabilen işler üretiyor Eren İnönü. Kendisiyle İstanbul'da, Teşvikiye'de buluşup fotoğraf serüvenini konuştu.

Fotoğrafa ilginiz nasıl başladı, neden fotoğraf çekmeye karar verdiniz?

Aslında çocukluktan beri fotoğrafa merakım var. Bu merak biraz da aileden geliyor. Babam fotoğraf çekmeyi severdi. Bizim aile fotoğraflarımızı ve eşin dostun fotoğraflarını babam çekerti. Maçka'daki evimizde bir karanlık oda vardı. Dolayısıyla daha genç yaşta fotoğraf çekme, basma işlerini biliyordum. Çocukluk fotoğraflarıma baktığım zaman görüyorum ki elimde hep bir fotoğraf makinesiyle dolaşıyordum.

Hatıra fotoğraflarının ötesine geçip yaratıcı bir süreç olarak fotoğraf çekmeye, fotoğrafla ilgilenmeye nasıl yöneldiniz?

Bu ilgi biraz zamanla gelişti. Fotoğraf çekmeyi seviyorum. Başlarda hatıra fotoğrafları çektim evet, ailedeki bütün portre fotoğraflarını filan zamanında hep ben çekiyordum. Sonraları fotoğrafa biraz daha yoğunlaşmak istedim, seyahatlerde fotoğrafa daha çok vakit ayırdım meselâ... Bir de fotoğraf kitapları toplamaya başladım. Amerika'da okurken bir ara fotoğraf sanatçıların eserlerini alıyordum. Sonra baktım bu çok derin bir konu

çok daha almanız lazım, vazgeçtim o işten. Fotoğraf kitabı toplamaya başladım; daha çok da yurt dışındaki sanatçıların kitaplarını alıp fotoğraf konusunda kendimi bayağı eğittim.

Fotoğraf çekerken insan hep başka yerde fotoğraf çekmeyi hayal ediyor ama aslında en güzel fotoğrafları yaşadığınız yerde çekebiliyorsunuz. Çünkü orayı biliyorsunuz, vakit ayırabiliyorsunuz, bilhassa ben dış mekân fotoğrafçılığından bahsediyorum. Bu nedenle bundan yaklaşık bir on beş sene önce kendime bir tema belirleyip o konuda fotoğraflar çekeceğim bir yol çizdim.

Son serginiz bacalarla ilgiliydi. Bu temayı nasıl buldunuz?

Bundan yine aşağı yukarı bir on beş, on altı sene önce bir seyahatimde Barcelona'daydık. Gaudi'nin meşhur iki binasından birisi olan Casa Mila'yı gezerken en üst katta çok değişik tip bacalarla karşılaştım. Sonra biraz araştırınca öğrendim ki hepsinin kendine göre bir anlamı var. Onlar, baca konusunu benim ilgi alanıma dahil etti.

Daha sonra endüstriyel bacalara doğru bir seyahate çıktınız.

Evet, öyle oldu. Onun bir sebebi de benim işim. Sanayide çalıştığım aile şirketine brülör üretiyorduk. Türkiye'nin en büyük brülör fabrikası bizdeydi. Brülör ile kazan ve baca beraber bir üçlüdür.

Bu nedenle mesleki olarak da bacalarla doğrudan bir ilişkim oldu uzunca bir süre. Kazan daireleri ve bacalar hayatımın içindeydi hep.

Ama siz Türkiye'de olduğu kadar dünyada da bacalar çektiniz.

Bir konuya odaklandığınız zaman gerek yaşadığımız şehirde gerek gittiğiniz şehirlerde o konu hep dikkatinizi çekiyor. Normal zamanda fark etmediğiniz şeyi görmeye başlıyorsunuz. Seyahate gittiğim yerlerde meselâ Chicago'da çok fotoğraf çektim, New York'ta, Küba'da çektim... Meselâ bir fotoğrafı bilerek çektim. Evvelki sene Kopenhag'a gittik. Orada çok modern bir enerji santrali var şehrin atıklarını yaktıkları. Ünlü bir mimarın imzasını taşıyor. Onu biliyordum ve özellikle resmini çekmek istedim; gittim buldum. Serideki diğer fotoğrafların çoğunu ise gezerken tesadüf eseri gördüğüm bacaları çekerek biriktirdim.

Bacaları çok eskiden beri çekiyordum aslında ama konu çok soyut olduğu için bir türlü kendimde bir yere oturtamadım ve çok ilgi çekeceğini tahmin etmedim. Sonra bundan dört beş sene önce bir dergide anıtlar yıkılıyor-yıkılmıyor konusunda bir yazı okudum ve oradan esinlenerek anıtlar baca arasında kendime göre bir bağlantı kurdum. Çünkü anıtlar da bacalar gibi görünmez oluyor. Anıtlar için 'bir yapıldığında bir yıkıldığında dikkati çekermiş' derler. Ve de anıtların da bir diyalektiği var;

✓ Topkapı Sarayı, 2011.

⚡ Haliç Tersanesi, İstanbul, 2012.

bazı insanlar için çok güzel şeyler ifade ederken başkaları için de unutmak istedikleri şeyleri ifade ediyorlar. Oradan bacalarla bağlantı kurdum. 'Bacalar da acaba anıtlar gibi bir dönem çok pozitif bir şey ifade ederken şimdi neye dönüştü?' diye sorguladım. Bilhassa Türkiye'deki bacalar, Cumhuriyet'in kuruluş dönemlerinde sanayileşmenin simgeleri olarak yükseldi; ama daha sonra o fabrikalar yıkılıp başka şeylere dönüştüğünde de ayakta kalan bacalar yalnızlaşmış...

Hakikaten neden bacaları yıkmıyorlar, fabrikalar yıkılıyor bacalar kalıyor...

Onun cevabını bir türlü bulamadım.

Herkese güzel geliyor olmalı, onları yıkmaya kıyamıyorlar. Fazla yer de kaplamıyor, 'dursun' diyorlar belki de...

Bence ikisi de etkili olabilir. Belki baca çok uzun olduğu için yıkması kolay değil; teknik olarak uğraşmanız lazım. Biraz da acaba sembol olarak düşünüyorlar mı düşünmüyorlar mı bilmiyorum. Ama ben onları biraz sembol olarak gördüm. Şehrin değişik yerlerinde eski sanayi tesislerinin yıkılmamış bacaları kendi başlarına kimsenin dikkatini çekmeden hayatlarını devam ettiriyorlar.

Eski sanayi tesisleri, post-endüstriyel kültürel miras... Türkiye'de ve dünyada onları

yeterince değerlendirebiliyor muyuz, ne dersiniz?

Bence son zamanlar Türkiye'de de bu konuda yapıları değerlendirmeye başladık. Bilhassa İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bu tür eski tesisleri devreye alıp sanat-kültür merkezi yapması bence çok güzel. Hepsini de gezdim, kütüphanelere girdim çıktım oradaki sergileri gördüm onlar da hakikaten güzel oluyor ve gençler oralarda güzel vakit geçiriyor. Bu anlamda belki ilk güzel örneklerinden biri Bilgi Üniversitesi. Yurt dışında daha eski güzel örnekler var, Londra'da Tate Modern ve Battersea Elektrik Santrali var. Gerek yurt dışında gerek yurt içinde eski tesisleri canlandırma ve hayata dahil etme gibi bir eğilim var. O tesisler monumental (anıtsal) olduğu için insanın dikkatini çekiyor. Onların yenisini yapmak o kadar kolay değil.

Başka hangi temalarda hangi serileri çalışıyorsunuz?

Bundan 7-8 sene önce 'Zaman ve Zamanlama' diye bir sergi açtım. O projede aynı yerin aynı açıdan değişik zamanlarda fotoğraflarını çektim. Fotoğrafta zaman kavramı çok önemli, bir yere beş dakika sonra gittiğinizde dış mekânsa özellikle, apayrı bir hava oluyor, bir mevsim sonra gittiğinizde apayrı hava oluyor, onları vurgulamak istedim. Bizde sergileri insanlar çok çabuk geziyorlar, fazla dikkat çekmiyor, aynı yerin değişik

⚡ Topkapı Sanayi, İstanbul, 2012.

zamanlarda çekilmiş iki fotoğrafını koyunca insanlar 'aradaki fark ne?' diye bakıp, biraz daha uzun vakit ayırıyor. O da güzel bir sergi oldu. O zaman Nişantaşı'ndaki Sofa Otel'de yapmıştık. Şimdi biraz daha farklı bir konuyu çalışıyorum, inşallah bundan sonraki sergimin konusu o olacak: 'Boğaz'ı yaşayanlar ve Boğaz'da yaşayanlar'. 'Boğaz'da yaşayanlar' başlığı altında beğendiğim ve karşıdan çekilebilecek olan yalıların fotoğraflarını çektim. Uzun pozlamalarla ve filtre koyarak teyleyle çektim. Denizin flu görüldüğü fotoğraflar bunlar. İnsanlar da gözüküyor, böylece o yalılarda yaşayan insanların gelip geçiciliğini ortaya koymayı hedefliyorum. İnsanlar geçip gidiyor ama yalılar kalıyor. 'Boğaz'ı yaşayanlar' başlığı altında da oradaki tekneleri, gemileri, balıkçıları, yürüyüş yapanları, kahve içenleri çok çektim. Onların olduğu bu kez çok daha insan ağırlıklı bir sergi planlıyorum. Son sergimde topu topu bir tane insan fotoğrafı vardı, gelecek sergim daha farklı daha sıcak bir sergi olacak.

Siz video da çekiyorsunuz?

Yani fotoğraf çok kez videoya döndü. Daha o kadar tecrübem yok, ben de çekmeye çalışıyorum. Nihayetinde bir hikâye anlatmak lazım. Çok uzun süreli videolar seyredilmiyor. 'Time lapse' ile çekim yapıyorum. Dört beş saniye arayla çektiğiniz çok sayıda fotoğraf hızlı bir görüntü oluşturuyor ama onları

⚡ Karadeniz Powership Bacaları, 2020.

yavaşlatıp bir hikâye anlatmak da mümkün. Cep telefonları çıkınca fotoğraf makinesi üreticileri, satışları dengeleyebilmek için videoya yöneldi. Makinelerin kapasitesi de arttı. O yüzden profesyonel videoyu artık çok ufak makinelerle çekme imkânınız var. Ama ben fotoğrafla hikâye anlatmayı daha çok seviyorum. Videoları sergiye besleyici yan unsur olsun, biraz dikkati çeksın diye, biraz da gençler için koyuyorum.

Her ne kadar karanlık odalarda büyümüş olsanız da siz dijital çekiyorsunuz.

Evet. Analog makinelerim vardı. Babamın fotoğraf makineleriyle filan çekiyordum, ama artık onlardan ayrıldım. Ben Canon ile fotoğraf çekiyordum; ona alıştım. Şimdi evet cep telefonları çıktı ama ben yine de her zaman yanımda fotoğraf makinesi taşıyorum, bir şey görürsem çekmek için. Büyük ölçekli basmak isterseniz fotoğraf makinelerine ihtiyacınız var ve onların renk ayrımı cep telefonlarına göre çok daha güzel.

Peki çektiğiniz fotoğrafların üstünde oynuyor musunuz daha sonra.

Çok fazla oynamıyorum; Adobe ile biraz renklerin düzeltiyorum, vermek istediğim havayı pekiştirecek düzeltmeler yapıyorum. Bu sergimde bacalardaki o soğuk havayı vermek için renkli fotoğrafları da siyah

beyaz bastım ve kontrastı çok daha yüksek tuttum... Bulutları devre dışı bıraktım.

Yıllardır takip ediyorsunuz fotoğraf dünyasını, sevdiğiniz sanatçılardan söz eder misiniz?

Sevdiğim Alman fotoğrafçıları var Bernd ve Hilla Becher. Bu ikili Almanya'daki sanayi tesislerinin analitik fotoğraflarını çekmişler, öyle çalışmaları var onlardan da esinlendim biraz. Bernd ve Hilla Becher'in Düsseldorf okulundaki talebeleri sanat fotoğrafları konusundaki en tanınmış kişiler oldular. Sevdiğim diğer isimler arasında Andreas Gursky, Candida Höfer, Thomas Struth, Thomas Ruff ve Axel Hütte'yi sayabiliriz. Annie Leibovitz var yaşayan fotoğrafçıları arasında, şu an Amerika'nın yaşayan en meşhur fotoğrafçılarından biri. Meselâ şu sıralar Borusan Contemporary'de sergisi devam eden Edward Burtynsky'nin işleri de çok güzel. Kanadalı fotoğrafçı çevreye verilen çevreye verilen zararı doğayı tepeden bir açıyla çekerek gösteriyor. Beni etkileyen fotoğraflar bunlar. Amerikalı fotoğrafçıları da takip ediyorum ama onların çektiği fotoğraflar bana o kadar etkileyici gelmiyor.

Bizim fotoğrafçılarımız için ne söylersiniz?

Eczacıbaşı'nın her yıl bastığı fotoğraf kitapları çok güzel ve öğretici. Oradan takip ediyorum biraz da buradaki fotoğrafçıları.

⚡ Dolmabahçe Sarayı Bacası, 2012.

Oraya giren bütün fotoğrafçıları çok başarılı. Herkes tabii Ara Güler'i biliyor ama Ara Güler belli bir dönem, belli İstanbul fotoğrafları çekmiş ama daha pek başka fotoğrafçı da var. Eskilerden meselâ İzzet Keribar'ı çok severim. Renkli fotoğrafta beni en çok etkileyen İzzet Keribar'dır, her fotoğrafı ayrı güzeldir bakmaya doyamazsınız. Nuri Bilge Ceylan'ı da çok seviyorum. Yerim olsa alırım. Dirimart'ın bastığı kitabında öyle fotoğraflar var ki müthiş. Bir gün görürsem soracağım bazı fotoğraflarda yerleştirme var gibi geliyor, birbirinden ayrı o kadar çok figür var ki tek bir fotoğrafta nasıl bir araya gelmişler, şaşırıyor bakan kişi.

En son kişisel bir şey sormak istiyorum müsaadenizle; İnönü soyadını taşımak nasıl bir şey?

Tabii çok mesuliyeti var. Bu nedenle belli bir tarzda yetiştirilmiş oluyoruz biz. Onu hissediyorsunuz. Belki biraz daha kapalı, içe dönük diyebilirsiniz. Ben pek göz önünde bulunmaktan hoşlanmam. Daha içe dönük yaşamayı tercih ediyoruz. Ve bu her şeyinizi etkiliyor. İş hayatınızı da etkiliyor, daha tutucu oluyor fazla risk almıyorsunuz. Bütün hayatınız böyle oluyor; çocuklarınızı da öyle yetiştiriyorsunuz... O bakımdan sizi sınırlandırıyor ama öte yandan çok büyük mutluluk. Çünkü İnönü ismini sevsin ya da sevmesin, gördüğüm herkesin bir saygısı var. Özellikle bizim yaş dönemimiz için böyle. Bunu yaşamak güzel bir şey. ■

DEVİRİM ERBİL

Sanatın Doruğunda Bir Ressam

YAZI
İBRAHİM KARAOĞLU

Devrim Erbil, hocalığı ve ressamlığı birlikte sürdürerek, ömrünü sanatına adar. Çok saygın uluslararası ve ulusal ödüller alarak sanatını taçlandırır. Dünyanın pek çok yerinde ve ülkemizde sayısız sergiler açar. İstanbul resimleriyle görsel şölenler sunar. Şiirsel soyutlamalarla atlasını çıkartır kadim İstanbul'un...

Hayatımızdaki en uzun öykü, dönüp geriye baktığımızda başlar: Böylesi anlarda durur zaman. Ve bir uzun yolculuğa çıkarız, insanın kendine yolculuğuna... Tersine döner akrep ve yelkovan. Sararmış takvim yaprakları eski yerlerine tutunur. En son durakta bekler bizi çocukluğumuz. Yazgımızın yaşantımıza katacağı her şeyden habersiz, en saf, en masum, en unutulmaz gülümseyişler saklı

yüzümüzle buluşuruz, o durakta. Aydınlanır içimizdeki gölgeler.

Dün sakladığımız her düş eskimeden beklemektedir sanki. Jorge Amado'nun, "*İnsanın anayurdu çocukluğudur*" aforizmasını duyumsarız. Orada kalan silinmez izlerle buluşuruz. Her iz çağrışımlarıyla çoğaltır, kendi derinine çeker. İçimize sığmayan erinçlerle çoğalırız. Sezilerimizin de, yanılgılarımızın da bizi ne kadar varsıllaştırdığının ayırımına varırız.

Acemiliklerimizin, ürküntülerimizin korkularımızı beklediği yerde; düş kırıklığının girdabından nasıl da kurtulduğumuzu, içtenliğimizin ne kadar kıymetli olduğunu, kendimize inanmanın sonsuz erinçler yükleyen gücünü keşfederiz.

Bir sanatçının özyaşamında, en çok çocukluğunu merak ederim; dünün en uzaklarında kalmış o saklı bahçeyi. Yaratı eyleminin en temel birikme alanıdır çocukluk.

▲ "İSTANBUL - KIRMIZI" 2014. Tuval Üzerine Karışık Teknik, 100 x 180 cm. Devrim Erbil.

Yaratıcı benliğin en bilinmez uçlarını ele verir. Dünyaca ünlü, eşsiz sanatçımız Devrim Erbil'le, yaklaşık on yıl önce yaşam öyküsüne doğru uzun bir yolculuğa çıktığımızda, ilk durağımız olmuştur çocukluğu. Uşak'ta, geleneksel tasarım ve renk alışkanlıklarıyla halı dokuyan halılarını anımsamıştı önce. *"Kendilerine özgü motiflerle rengârenk halılar dokuyan halılarının tezgâhlarındaki büyülü dünyadır çocukluğum. Hiç silinmez belleğimden halılardaki renklerin ışıltısı. O renkli dünya bilinçaltıma yüklendi benim."* demişti. Dış dünyayı sezgileriyle tanımaya başladığı dönemde, görsel belleğinin ilk önemli renkleri, biçimleri, dokuları halılardır. Çocukluğundaki ilk estetik duygu kazanımının nesneleridir halılar. Geleneksel kültürümüzün en önemli kalıtlarındandır Uşak halıları. Geleneksel tasarım ve renk alışkanlıklarıyla dokunur. Giovanni Bellini, Hans Holbein, Lorenzo Lotto gibi dünyaca ünlü sanatçıları etkilemiş ve onların en önemli tablolarında yer almıştır bu halılar. *"Her insanın yaşamı, onu kendine götüren bir yoldur, bir yol denemesi, bir taslağıdır..."* diyen Hermann Hesse'i doğrularcasına,

Devrim Erbil'in de sanat yolculuğunun en önemli durağıdır çocukluğunun halılarla büyülü dünyası...

Balıkesir'deki ilk ve orta öğrenim döneminde, resim hocalarından çok etkilenir Erbil. O dönemdeki öğretmenleri sanat tarihimize geçebilecek kadar önemli sanatçılardır. Devrim Erbil'in yaratıcı benliğini keşfeden hocalarıyla olan ilişkisi, onu sanatsal yaratıma özendirir ve onun yaratma gücünü tetikler. 1955 yılında, ilk resim sergisini açar Balıkesir'de. İlk kez izleyiciyle buluşturur resimlerini. O yıllardaki resim serüvenine kulak verelim:

"15 yaşımda renkli çini mürekkeplerle adeta resimle şiirler aktarmaya çalışıyordum..."

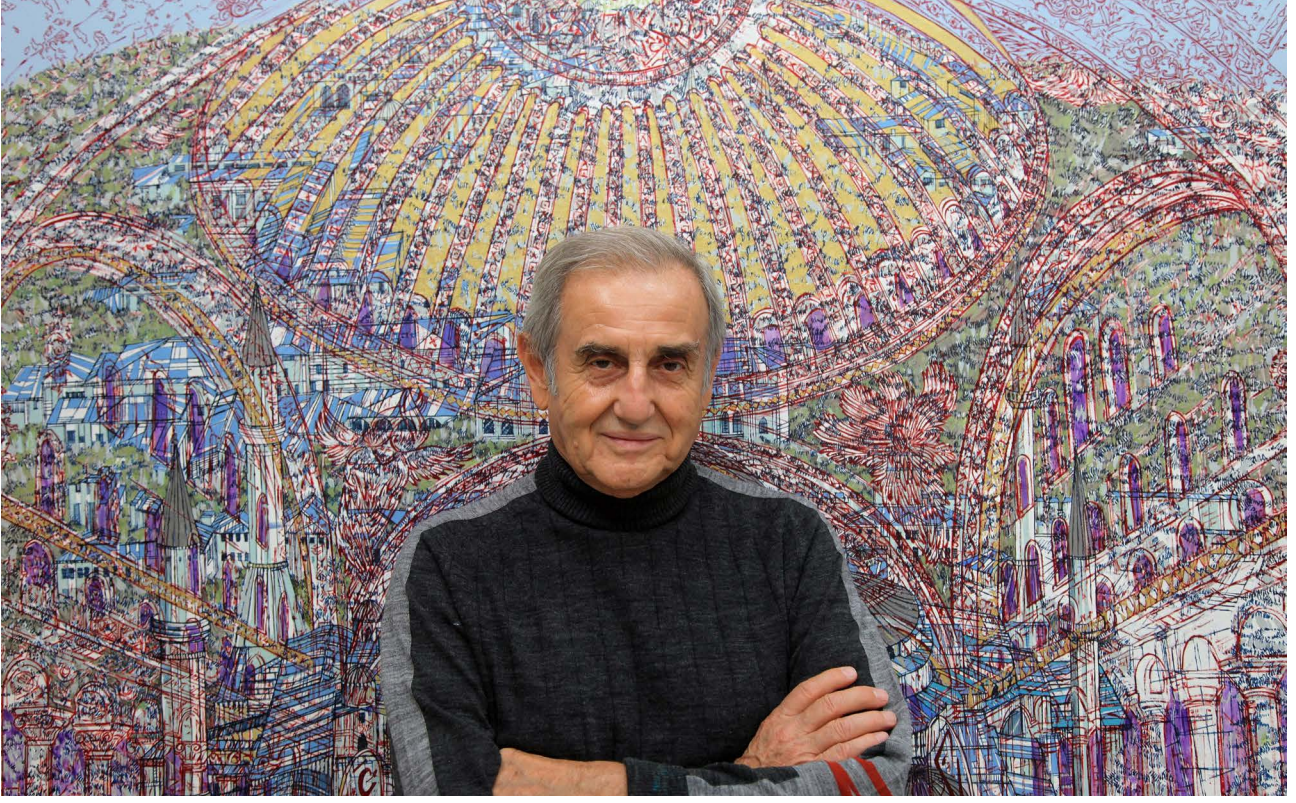
Hiç resim görmediğim yıllar, 1950'li yıllar. 1940'larda II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllar; ekmek, çay karnelerinin dağıtıldığı yıllar; sanat nereden uğrasın, resim nereden gelsin... Renkli çizgilerle anlatma yolunu seçmiştim. Çağdaş sanat anlatımında bu var belki ama o tarihte ben Balıkesir'de bunu resimle şiir yazmaya yakın bir iş için yapmıştım. İnsanı heyecan

içinde bırakan yaşamın ritmini anlatma yöntemi bu..."

Akademi yılları

Liseyi bitirince, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'ne girer. Bu dönemde Neşet Günel Paris'ten dönmüş ve Akademi'de asistan olmuştur. Erbil'in Balıkesir'de yaptığı resimleri görmüş Nuri İyem ve diğer hocalarına göstermiştir. Halil Dikmen'in ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun öğrencisi olur. Akademi yıllarını bir yazısında anlatır:

"Hocam Halil Dikmen, ne kadar kültürlü ve zarif bir insandı. Öğrencileriyle öylesine içten ilgilenir, onlara değer verirdi. Doyamazdık onu dinlemeye. Onunla konuştuğça özgüvenimiz oluşur, kendimizi adamdan saymaya başladık. Ondan özverinin ne olduğunu öğrendim. Atölye hocam Bedri Rahmi'den çok şey öğrendim, usta çırac ilişkisini, imeceyi, usta sevgisini, doğa tutkusunu, coşkuyu, şiiri, güzele düşkünlüğü, sıradanlığa karşı olmayı, halk sanatına bakmayı, minyatürü, mozaigi,

"İstanbul Turkuaz" 2023. Tuval Üzeri Yağlı Boya, 150x150 cm. Devrim Erbil

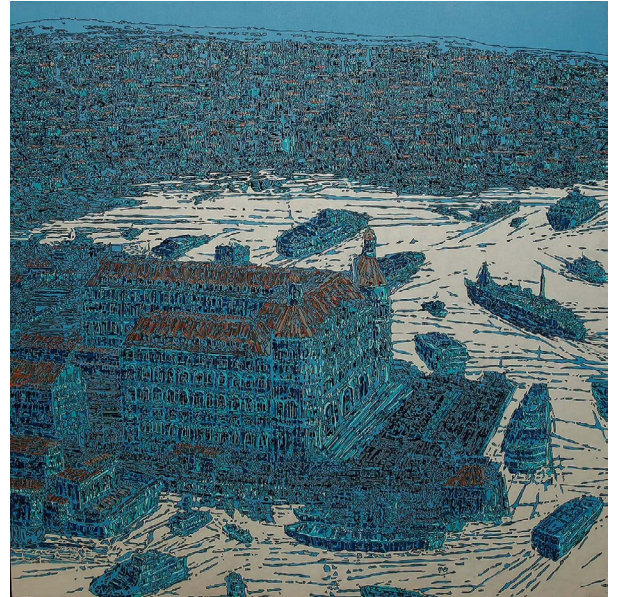

“

Her sanatçının bir kenti vardır.
Devrim Erbil'in kenti de İstanbul.
İstanbul'un binbir yüzü, binbir
duruşu; şiirsel soyutlamalarla geçer
resimlerinin içinden.

”

“Haydarpaşa" 2014. Tuval Üzeri Yağlı Boya, 150 x 150 cm.
Devrim Erbil.

siyahi heykellerini sevmeyi, bildiğini doğru bilmeyi, sanatın yaşamdan ve geleneksel değerlerden kopmaması gerektiğini... Çallı'yı o kadar yakın tanıyamadım ama ondan da zeka ve nüktenin sanatçı için yaratıcılığın bir parçası olduğunu öğrendim. Hikmet Onat'ı epey ilerlemiş yaşlarında tanıdım. 90'lı yaşlarda bile tuvalini, sehpasını sırtlayıp Boğaz sırtlarına resim yapmaya giderdi. Onun kişiliğinde çok ileri yaşlarda bile çocukça bir sevinçle resim yapılabileceğini gördüm... Nurullah Berk seçkin, kültürlü ve aydın bir kimliği taşıyordu. Belli bir mesafede dururdu ama kendini sanata adanmış yönü insanı etkilerdi.

Cevat Dereli çok duyarlı ve sezgi gücü yüksek bir kişiydi, insancıldı. Ondandır insanları incitmemeyi öğrendim. Cemal Tollu'dan işini ciddiye almayı, Sabri Berkel'den titizliği ve şıklığı ve de sanata büyük bir aşkla bağlanmayı, sanatı her şeyden üstün tutmayı, Zeki Faik İzer'den araştırmacı ve yenilikçi olmanın yaşı olmayacağını... Neşet Günel'dan ayrımsız insan sevgisini gördüm. Ondandır işine inançla bağlanmayı öğrendim. Fethi Kayaalp'tan gravürü, araç gereç bilgisini, malzemenin, kısaca teknolojinin ne denli önemli olduğunu öğrendim. Ali Çelebi'den alçak gönüllü olmayı öğrendim. Zühtü Müridoğlu'yla içten ve açık olmanın erdemini yaşadım, çağdaş sanatçının yalnız kendi işiyle değil, diğer sanat dallarıyla

ilgilenme boyutunu da gördüm. Ali Hadi Bara'dan ise sanatta ödün verilmeyeceğini anladım... Şadi Çalık'ta yaratıcı zekânın çocuksu bir coşkuyla bütünleştiğini gördüm. ERCÜMENT KALMIK ise örnek bir insandı. Onu tanıyıp, konuşmasını dinleyip hayran olmamak imkânsızdı. Onda iyi insan, iyi sanatçı bütünleşmesini izledim. Sevgi, saygı ve güvenin ne anlama geldiğini onun yanında öğrendim..."

Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesi çok etkiler Erbil'i. Onun evinde ve Narmanlı Yurdu'ndaki atölyesinde sayısız kültür ve sanat insanını tanıır: Ahmet Hamdi Tanpınar, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Sabahattin Eyüboğlu, Ara Güler, Aliye Berger, Füreya Koral, Metin Eloğlu, Nedim Günsür, Eren Eyüboğlu, Ahmet Kutsi Tecer, İsmail Tunalı bu dönemde katılır hayatına...

1959 yılında okulunu bitirir. Daha o yıllarda, yolun başında; kendine özgü bir resim dili bulmuştur Devrim Erbil. 1961'de, akademide hocalığa başlar. Hocalığı ve ressamlığı birlikte sürdürerek, ömrünü sanatına adar. Çok saygın uluslararası ve ulusal ödüller alarak sanatını taçlandırır. Dünyanın pek çok yerinde ve ülkemizde sayısız sergiler açar. İstanbul resimleriyle görsel şölenler sunar...

Devrim Erbil'in İstanbul'u

Her sanatçının bir kenti vardır. Miladıdır her şeyin o kent. Orada

yeniden doğulur. O kentin evreninde yeni kimlikler kazanılır. Kafka için Prag, Heinrich Böll için Köln, Pavese için Torino ne ise Devrim Erbil için de öyledir İstanbul. "Varoluş mekânsaldır" diyen Merleau-Ponty ne kadar da haklıdır. "İnsanın yalnızca bedeni değil, duyguları düşünceleri de mekâna bağlı ve bağımlıdır. Varoluş yalnızca maddesel yönüyle değil ruhsal yönüyle de mekânsaldır." ve insan etkilendiği mekân içinde, o mekânın ruhuyla bütünleşir. Devrim Erbil için de böyle olmuştur. Yazgısındaki en büyük düğümü oluşturur İstanbul. O düğümün imgeleri uyandırır, büyütür, varsıllaştırır içindeki sanatsal yaratı gücünü. Ve her şey İstanbul'la şekillenir onun resimlerinde. Şiirsel soyutlamalarla atlasını çıkartır kadim İstanbul'un.

Yazgısı yakasına yapışık bir şair; "Bu şehir arkandan gelecektir." diyerek; peşini bırakmayan şehrin denizinden başka bir deniz bulamayan, İstanbul Yeniköylü Pedros Kavafis'in oğlu Konstantinos Kavafis; ruhunu incelterek, keskinleştirerek ve burkarak kalbini nasıl da hüznü avutmuşsa içinde, Devrim Erbil de İstanbul'u avutur resimlerinde. O şehrin düşlerine, suretine, yazgısına dokunur. İstanbul'un binbir yüzü, binbir duruşu; şiirsel soyutlamalarla geçer resimlerinin içinden. Ve "İstanbul İstanbul olalı" hiçbir ressamın resimlerinde kendi şiirlerini giyinmez böylesine... ■

✎ "Galata ve Kuşlar" 2025. Alüminyum Üzerine Giclee Baskı, 60 x 90 cm. Devrim Erbil.

BİR “LOSTALGIA” OLARAK BEYOĞLU

YAZI
TÜREY KÖSE

Gazeteci Yazar Umur Talu, *Edebi ve Edepsiz Beyoğlu Bohem Bir Rehber* kitabında okurları bir zaman tüneline dolaştırıyor.

Meşhur Pera lokantalarında içki sofralarına konuk ediyor, edebiyat tartışmalarına sokuyor, tarihi anlara tanık ediyor, mahrem buluşmaların adreslerini veriyor.

Marcel Proust, çocukluk yıllarından bir Madlen kurabiyesinin tadı ve kokusuyla başlayan -1 milyon 250 bin sözcükten oluşan, 3 bini aşkın sayfa- seri kitaplarında *Kayıp Zamanın İzinde* dolaştırır okuru. "Zaman" kaybolurken, mekânlar da ona eşlik eder. Kayıp zamanlar, kayıp mekânlar! Saraylar yıkılır, şatolar çöker, evler yanar, tiyatrolar köhner, meydanlar yok olur! Geride kalanların "resmi" kısmını tarih kitapları yazar, hayatı da yazarlar ve gezginler...

Eski adıyla Pera, bugünün Beyoğlu'su tarih boyunca göz alan, göz konan, göze batan bir merkez olmuş. Kültür, sanat, eğlence merkezi, bohemlerin adresi; "alafranga" hayatların vitrini, "alaturka" merakların gözetleme -röntgen- yeri... Hep biraz Paris gibi... Hayatında hiç İstanbul'a gitmemiş olanlar bile eğer biraz edebiyatla haşır neşirse, gazete dergi karıştırıyorlarsa Tokatlıyan Otel, Baylan Pastanesi, Degüstasyon, Rejans, Çiçek Pasajı ve İnci Pastanesi'ni bilirler. Müdavimleri anılarından, onların

yakınları dinlediklerinden, okurlar da kitaplardan... Beyoğlu elbette o kitaplarda anlatılan Beyoğlu değil artık, ne eski Pera günlerinin ışıltısı var ne de gösterişi... Ama değişmeyen bir şeyler var. 1841'de Pera'yı dolaşan masalcı Andersen "*Ne kalabalık! Ne hengâme!*" demiş. Aynı cümleyi bugün de kurabiliriz...

Gazeteci, yazar Umur Talu, *Edebi ve Edepsiz Beyoğlu Bohem Bir Rehber* kitabında okurları bir zaman tüneline dolaştırıyor. Meyhanelerde içki

sofralarına konuk ediyor, edebiyat tartışmalarına sokuyor, mahrem buluşmaların adreslerini veriyor. Edebiyat tarihinin sayfalarında adı geçen yazarlar ve kahramanları ile kanlı canlı karşılaşp sohbetlerine katılıyorsunuz. "Edebiyat tarihi" demişken, konuya yazarın aile büyüklerinden başlayalım. Umur Talu'nun büyük büyük dedesi Recaizade Mahmud Ekrem, dedesi Ercüment Ekrem Talu, babası Muvakkar Ekrem Talu, abisi Erdem Talu ve ablası Çiğdem Talu. 19. yüzyıl Osmanlı dönemi Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Recaizade Mahmud Ekrem, Mektebi Sultani'de öğretmenlik yapmış ve bugün de Galatarasay Lisesi'nin bahçesinde bir büstü var. Dedesi Ercüment Ekrem Talu gazeteci/yazar, babası Muvakkar Ekrem Talu gazeteci, yazar, spiker. Ablası Çiğdem Talu'nun şarkı sözleri de hâlâ dillerde, belleklerde...

Umur Talu da aile geleneğine uygun olarak Galatarasay Lisesi'nde okumuş. Böyle "büyük" isimlerin gölgesinde olmak kolay olmamalı! Nitekim, Galatarasay Lisesi'nde sınava girdiğinde büyük büyük dedesinin büstünü görünce başından aşağı kaynar sular dökülmüş. Sınavda "hepsi mektepli aile büyükleri kendisini izleyecek" diye ödü patlamış! Neyse sınav kazanılmış, okul bitmiş, daha

sonra da Boğaziçi Üniversitesi'nde ekonomi okumuş. "Okul edebiyat. Semt edebiyat. İstiklal, edebiyat. Ben edebiyatçı olmadım. Hep yazdım ama edebiyatçı değilim. Fakat hep İstiklalli oldum, Beyoğlu'nda büyüdüm" diyor alçak gönüllülükle. Ama kitaplarında hep edebiyat birikimi, lezzeti var. Aile ağacına hem değerli bir gazeteci hem de birçok kitaba imza atan değerli bir yazar olarak adını ekliyor...

Edebiyat tarihi yazılırken...

Umur Talu, Taksim'den Tünel'e uzayan Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) boyunca iki yönde de gezdiriyor okuru. Ara sokaklara giriyor, pastanelerde soluklanıyor, pasajlara uğruyor. Bazen bir çocuk bazen de bir yetişkin olarak. Sık sık aile tarihinden sayfalar da çıkıyor karşısına: "Çocuk Firuze'ye'da oyalanırken büyük dedesine rastlıyor. Recaizade Mahmud Ekrem. İstinye'deki yalisını Abdülhamid'in zorlamasıyla ve şehir içi sürgünü yüzünden ne zaman satacak? Belki de sattı. İki evi birleştirmiş, küçük bir konak yapmış Çukurcuma'ya inen sokağın başında."

Bu konağın ziyaretçileri Halit Ziya, Tefik Fikret, Mehmet Rauf, Abdülhak Hamid, Udi Cemil... Ne

masalar, ne sohbetler! Kitabın sayfalarında gezinmek edebiyat tarihi yazılırken kulak misafiri olmak gibi...

Oteller, lokantalar Pera tarihinde önemli. Örneğin, Tokatlıyan Otel. "Çocuğa demişler ki, 'Burada bir otel vardı, deden orada kalırken öldü!'" Bu otelden kimler gelmiş kimler geçmiş? Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sait Faik, Salah Birsell, Troçki... Sonra Çiçek Pasajı, lezzet mekânı Degüstasyon. Sait Faik, Orhan Kemal, Yahya Kemal, Aziz Nesin, Orhan Veli baş müdavimleri... Hani Orhan Veli'nin "Canan ki Degüstasyon'a gelmez, fakirhaneye hiç gelmez" dizeleriyle andığı mekân... Sultanahmet Cezaevi'nden çıkan Nazım Hikmet'in hemen bir taksiye atlayıp geldiği yer... Sonra, Park Otel var, Yahya Kemal'in uğrak yeri...

Beyoğlu'nda gezmeye çıkıp da Nevizade'ye uğramadan olmaz:

"Nevizade'ye girdiğinizde Lefter'in Meyhanesi'ne artık rastlayamazsınız. Nazlı Eray, oradaki Hayalet Oğuz, Yüksel Arslan, Attila İlhan, Kuzgun Acar'lı masaları hüznle hatırlar. Kapıyı Vurmadan Gir diyerek: 'Eski Beyoğlu'nu verin bana. Lefter'in Meyhanesi tam yerinde olsun. Garson Tanaş köşedeki eski laternayı çalsın.' Orada da

✍ Tokatlıyan Otel

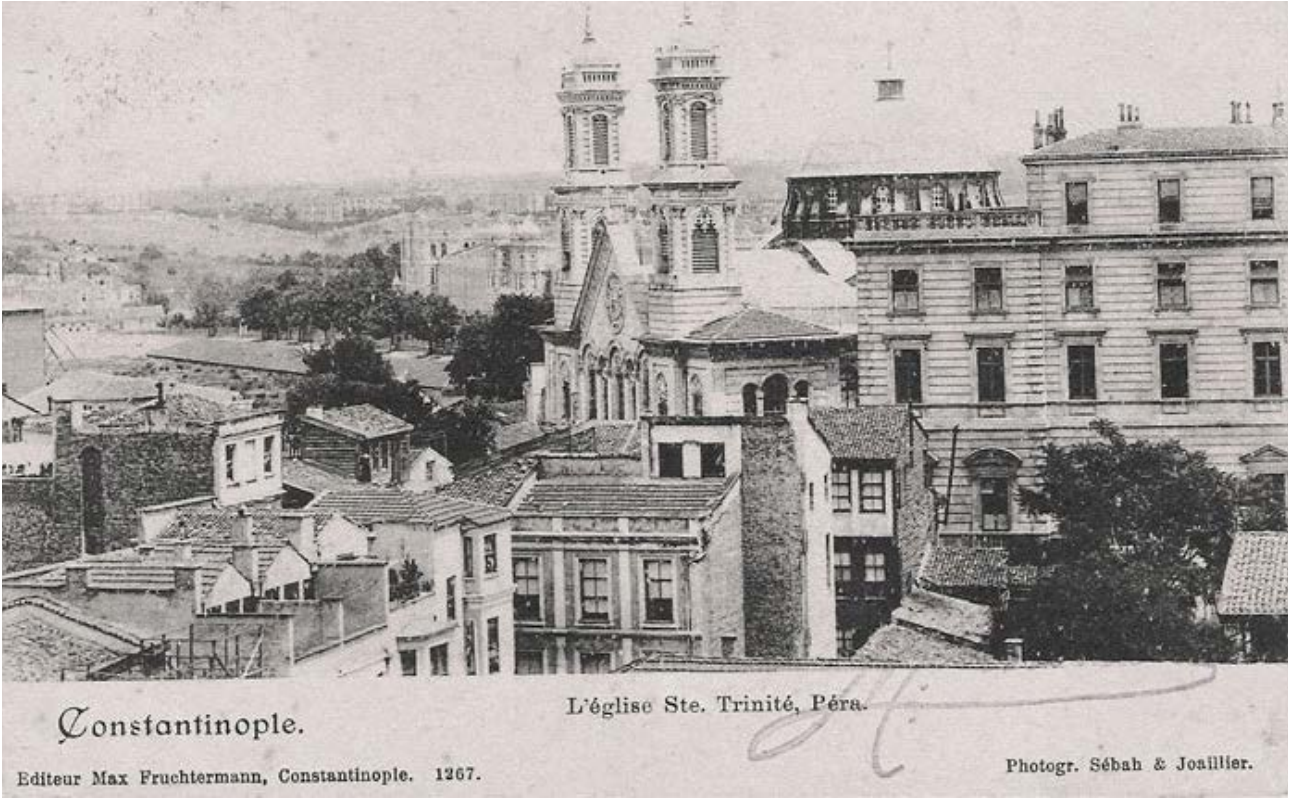

“

Umur Talu, tarihin sayfalarında
gezdiriyor okuru. Anılar
eşliğinde ve sanat tarihinden
müdavimlerle birlikte.

”

kalmaz. İnci'de profiterol yemek ister, akşam evden kaçıp Baylan'a gitmeyi de düşünmeden edemez."

Madem kitaptaki buluşma noktası restoranlardan söz ettik, Rejans'ı anmadan eksik kalır rehberlik: "Atatürk de gelir, İnönü de. Şah Rıza ve Süreyya da gelir Von Pappen de. Yahya Kemal ve Hamdullah Suphi de."

Sonra pasajlar, kiliseler, tiyatrolar, pastaneler, sinemalar, konsolosluklar, meşhur apartmanlar, sokaklar... Halit Ziya'nın Mai ve Siyah'ı başlattığı Tepebaşı. Hani, "Nazım Hikmet'in sahnede Semiha Berksoy'u izlerken kıskançlıktan öldüğü" yer!

Yazar tarihin sayfalarında gezdiriyor okuru anılar eşliğinde ve sanat tarihinden müdavimlerle birlikte. Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi"ne bir göz attıktan sonra İstiklal'e dönünce Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam'ından tam burada geçen bölümleri paylaşıyor. Beyoğlu sokaklarında dolaşırken *Aşk-ı Memnu*'daki Bihter ile Behlül'ü anıyor. Pera Palas, onların kaçamak mekânlarındanmış... Pera Palas deyince, Agatha Christie'nin sırlarla dolu kayboluşu da akıllara geliyor hemen...

Hemingway'in Beyoğlu izlenimleri

Sadece yerli "meşhur"lar yok elbette Beyoğlu'nda. Ernest Hemingway işgal sırasında Büyük Londra Oteli'nde kalmış, yazılarını burada kaleme almış. Hadi onun kaleminden okuyalım Beyoğlu izlenimlerini:

"Balık genellikle içki mezesidir. Gece dokuzda yemek; tiyatrolar saat onda açılıyor. Gece kulüpleri ikide. Tabii gözde olan kulüpler. Adı kötüye çıkmış gece kulüpleri ise ancak sabaha karşı dörtte kapılarını açıyor. Gece boyunca köftecilerle haşlama patates satanlar kaldırımları kaplıyor, kömür yaktıkları ocaklarında, sabaha kadar müşteri bekleyen faytonculara yiyecek hazırlıyorlar. Her türlü çılgınlığa, kumara, dansa, gece kulüplerine paydos demek için kararlı Mustafa Kemal şehre girinceye kadar İstanbul bir çeşit ölüm dansına dalmış."

Beyoğlu anılarda, kitaplarda "kayıp"lara karışırken, artık bir "nostalji" mekânı. Umur Talu kitabının son bölümünde Beyoğlu ile ilgili hissiyatını yeni bir kavramla özetliyor:

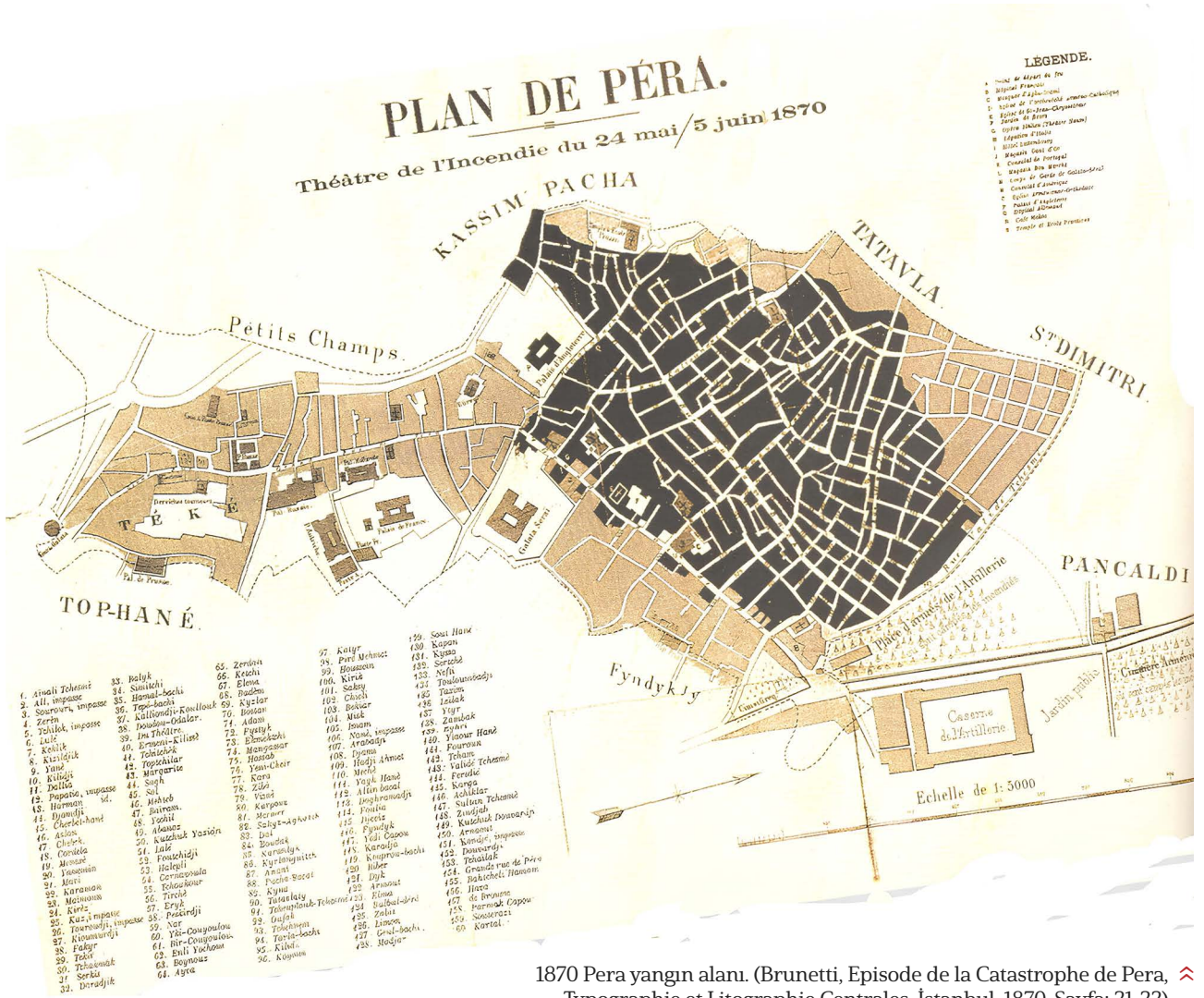
"Lostalgia diye sonradan imal edilmiş bir kavram gördüm. Nostalgia'dan yani nostaljiden farklı: Lostalji yani! Nostalji ile kaybolmuşluk hissinin karışımıymış. Artık olmayan, geri dönüşü bulunmayan, sizin de onu tekrar yaşamanız imkânsız bir şey, bir durum, bir yer. Bir insana dair, anılara dair. Geçmişten bahsedildiğinde hem sınırsız bir şeyler hem de derin bir hüzün hissetmek gibi. (...)

Binalar kadar duyguların da mirası olmalı. O miras hepimizin. Kitaplarını okuduğumuz, tablolarını gördüğümüz insanların; hâlâ öyle böyle yaşayan, kimi dirilen kimi teslim olan, kimi artık var olmayan binaların, silinen mekânların ruhunun mirası. Burada, Türkiye'de o miras 'hafıza'yla yaşayabilir ancak."

Bir "Lostalgia" olarak Beyoğlu'nu Umur Talu'nun anı-rehberliğinde dolaşmak hem keyifli hem de hüzünlü bir gezi. Bütün iyi kitaplar gibi sizi başka kitaplara, başka mekânlara, başka yollara çağırır... ■

KREPEN PASAJI NEREDEDİR?

YAZI
ÜMIT NAR (*)

1870 Pera yangın alanı. (Brunetti, Episode de la Catastrophe de Pera, Typographie et Litographie Centrales, İstanbul, 1870, Sayfa: 21-22)

Krepen, o zamanki adıyla Hamal Başı Caddesi'ne diğer ucuyla Tiyatro Sokak'a çıkan, Dudu Odaları Sokak'a da incecik bir bağlantısı olan bir eski zaman binasıdır. O zamanlar Tiyatro Sokak'a çıkar, çünkü şimdinin Çiçek Pasajı, Hristaki Pasajı'nın bulunduğu bölge, neredeyse iki yüz yıl boyunca sahne sanatlarına hizmet vermiştir.

İstanbul, Dersaadet, Âsitâne, Kostantiniyye yahut Constantinopolis denen ve Nedim'in hayranlığını özetleyen "*Bu şehir-i Sitanbul ki bi-misl ü behâdır. / Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedadır*" beytiyle tam anlamıyla ifadesini bulan bu mücevherin, bu "*Dünyanın en güzel yeri*"nin kıymeti paha biçilemez parçalarından biri de kuşkusuz Pera'dır. Eski zamanda, Suriçi ve Eskidar'la beraber şehrin üçüncü güzel bölümünün, Galata'nın, en özel yerlerinden biri olan Pera...

Pera, XVI. yüzyıla kadar nerdeyse sadece bağ ve bahçelerden oluşur. Öyle ki, Fransız sefir Jacques de Gernigny mektuplarını "Pera'nın bağlarından" adresini vererek imzalar. Sultan'ın sefaretlere bağışladığı araziler önce yabancı temsilcilikleri, peşinden de kiliseler, sinagoglar ve buralardaki görevlilerle beraber esnafı, zanaatkârı, doktoru, eczacıyı buraya toplar. Bu envai çeşit insanla oluşan şehir küçük bir Avrupa kentine dönüşmektedir. Bu dönemde birkaç gelişme olur ve bu gelişmeler Pera'nın hikâyesini şekillendirir. Öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun katıldığı savaşlar, yaptığı anlaşmalar, diplomatik manevralar Pera'nın sosyal hayatını epey kalabalıklaştırır. 1838 Baltımanlı Anlaşması ile o dönemde deniz yoluyla ulaşımın sektöre dönüşmesi, 1848 Macar İhtilâli ve 1856 Kırım Savaşı Pera'nın sınırlarını Tünel- Galatasaray hattından ta Taksim'e kadar taşır. Artık Pera'da Stefanos Yerasimos'un ifadesiyle; "*Burada Rumca, Ermenice, Fransızca, İtalyanca, ama daha çok da, bütün bu dillerin birbirine karışmasından meydana gelen garip bir dil konuşulur*"¹ hâle gelmiştir.

Bu dolup taşmayla bağlantılı diğer gelişmeysen Pera'nın ahşap yapılar ağırlıklı evlerden oluşan bir semte dönüşmesidir. Artık hem ısınmada hem yemek yapımında kullanılan mangallardan çıkan "*patlıcan yangınları*" zamanıdır. Şehrin her yerinde yangınlar çıkar. Bunlardan en önemlilerinden biri de 5 Rebiyülevvel 1287 (5 Haziran 1870) Pazar günü öğle saatlerinde (bir - bir buçuk gibi) Feridiye Sokağı'nda Macar Riçini'nin kiracı olarak oturduğu evde başlamıştı.² Koçu da 11 Rebiyülevvel 1870 tarihli Takvim-i Vekayi'den böyle aktarıyor.³ Ahşap evler arasında başlayan yangın, rüzgârın da etkisiyle beş altı kola ayrılarak etrafa yayılmıştı. Komşu evlere yayılmaya başlayan yangın bir semti

neredeyse yok eder. Binaları saran alevler Tarlabası'ndan Taksim'e kadar ilerlemiş, bir ucu Galatasaray Lisesi karşısında Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) tarafına çıkmış, başka bir kol Bülbül Deresi'ne inip oradan Papaz Köprüsü ile Emin Bey Camii civarına ve Sururi Mahallesi sınırından Aynalıçeşme'den İngiliz Elçiliği'ni de içine alarak yine Galatasaray Lisesi civarına kadar uzanmıştır. Ayrı bir kol, Kalyoncu Kulluğu tarafına ilerlemiş ve önüne rastlayan binalardan birçoğunu yakmıştır. Bu kolun ilerlediği sahada İtalyan Elçiliği'yle, kâgır ve ahşap beş yüzden fazla ev ve dükkân yanmıştır.

Yirmi binin üzerinde insanın etkilendiği ve yüz dört can kaybının⁴ yaşandığı bu yangın, insanların hafızalarına kazınmış, ağır bir trajediye dönüşmüştür. Beyoğlu Belediyesi Altıncı Daire'nin raporuna göre on üç saat süren bu yangında 65 cadde ve 163 mahalle içeren toplam sekiz bin bina yok olmuştur. Yok olan yerler arasında Naum Tiyatrosu, Ermeni Patrikhanesi, Portekiz ve Amerikan konsoloslukları, Britanya Elçiliği, Bon Marché Mağazası, Alman Hastanesi, Luxembourg Oteli de bulunmaktadır.⁵ Kâgır binanın dahi hayatta kalmakta yetersiz olduğunu gören ve neredeyse son anda canını kurtaran Sir Henry George Elliot'ın ikametgâhı da olan Birleşik Krallık Büyükelçiliği de bu gruba dâhildir. Bu yangında sefaretin dışı sağlam kalsa da içi tamamen yanmış, 1871'de yenilenerek tekrar hizmet vermeye başlamıştır.⁶ Bu yangınla beraber şehir planları önem kazanır, sigortacılık hızlı bir yükselişe geçer ve ilerleyen zamanda başta Pervititch olmak üzere pek çok sigorta şirketi İstanbul'u haritalandırmaya başlar. Günümüzden yüz elli yıl önceki İstanbul'a bakabiliyorsak o dönemin haritaları sayesinde. İşin bir diğer yanıysa, betonarme bina yapımının hız kazanmasıdır elbette. Yangına dayanıklı beton binalar her tarafta uç vermeye başlamıştır. Yangın sebebiyle bomboş bir araziye dönüşen Pera'da hummalı bir inşaat ve onarım faaliyeti başlar.

Bu dönem, artık, Avrupa'da ve ülkemizde betonarme binaların, hanların, pasajların yükseliş dönemidir. Bu yükseliş, mimaride olduğu kadar kültür hayatında da etkisini gösterecek, insanların gündelik alışkanlıklarını değiştiren pasajlar kitap sayfalarında da yerini bulmaya başlayacaktır. Pasajları lüks eşya tüketiminin merkezleri ve tüccarın

emrine giren sanatın mekânları olarak niteleyen Walter Benjamin, kitabında, Paris Şehir Rehberi'nden bir bölümü şöyle aktarıyor:

*"Endüstriyel lüksün yeni bir buluşu olan pasajlar, bina kitlelerinin arasından uzanan, üstleri cam kaplı, mermer duvarlı geçitlerdir; sahipleri bu türden spekülasyonlar için bir araya gelmişlerdir. Işığı yukardan alan bu geçitlerin iki yanında en şık dükkânlar uzanır; bu nedenle böyle bir pasaj küçük bir kent, dahası küçük bir dünyadır."*⁷

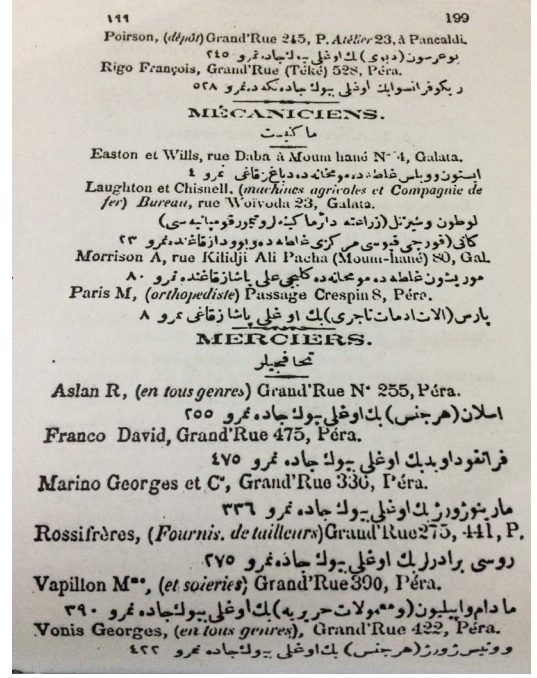
İşte bu dönemde gelişen ticari ve sosyal ilişkiler Karaköy Voyvoda Caddesi'nden itibaren Tünel'e, oradan da Taksim'e kadar olan alanda yepyeni ticaret yapıları ortaya çıkartmıştı: Hanlar ve Pasajlar. Daha önce ağırlıklı olarak Eminönü ve Galata bölgesinde hüküm süren bu yapılar Pera'da da inşa edilmeye başlamıştı. Kimisi sadece işletmelere yer veren bir ticarethâne olarak hayatını sürdüren, kiminin üst katlarında dairelerin de bulunduğu pasajlar Pera'ya bambaşka bir canlılık getirmişti.

Bu dönem Hacıpulo, meşhur Karlmann, Olivio, Panayia, Avrupa Pasajı gibi yapıların gün yüzüne çıktığı zamanlardır. Aynı zamanda Avrupa Pasajı'nın komşusu, mütevazı Krepen -o zamanki yazılışıyla Crespin- Pasajı'nın da arz-ı endam ettiği zamanlar aşağı yukarı aynı tarihlerdir. Krepen, 1858-1860 d'Ostoya planında üzerinde "passage" yazan tek örnektir ve 1860'ların sonuna kadar da böyle kalmış gibidir. Bu dönemde ticari bir yapı, pasaj olması mümkündür ya da belki sadece bir "geçit" mekânıdır. İlerleyen zamanda, 1905'teki Goad planındaysa "Han" olduğu belirtilmiştir.⁸ Behzat Üsdiken, binayı Yahudi Levanten bir aile olan Crespin'lerin inşa ettirdiğini söyler.⁹

Geçitten pasaja ya da hana dönüşmesiyle beraber, izine ilk olarak 1868 senesine ait Şark Ticaret Yıllığı'nda yer alan M. Paris'in dükkân kaydıyla rastlıyoruz. Bu aynı zamanda binanın 1868'den önce (en azından 1867'de de) var olduğu anlamına geliyor. Pasajda M. Paris var: M. Paris 17 (veya 12) bir "Mécanicien", yani tamirci, yani ortopedik gereçler onarımcısı bir zat, 8 numeroda mukim. Krepen, şarap satıcısı Stefanos Margarito'dan kadın şapkacısı A. Tanner'e, terzilik yapan matmazel N. Mariou's'tan kafe işleten Alex Raissis'e kadar pek çok farklı meslek grubundan insana ev sahipliği

⚡ Krepen Pasajı'nın bilinen tek fotoğrafı (Tramway boynuzunun arkasında kalan yapı)

⚡ Krepen Pasajı'nın kayıtlarda ilk kez yer alışı, 1868 tarihli Şark Ticaret Yıllığı (Salt Galata arşivi)

yapmış bir yer. Ama esas ününü kunduracılar için merkez olmasıyla sağlamış. Kendisinin 1909'da başlattığı işini mahdumlarının 1960'lara kadar sürdürdüğü Theodore Tripos Bey, belki zamanında Theodore Bey'i teşvik edip sonra kendisi ayrılan Dionissi Coronio, kundura kalıpları yapan Georges Nafoliotis, kundura ipi işiyle iştigal eden Ant. Corahaidis, yine kırkların başına kadar pasajda mesleği olan kundura levazımatçılığına devam eden Stelio Pappadaniel bu pasajın, ismiyle müsemma bir şekilde daha çok kunduracılıkla anılmasına katkı vermişlerdir.¹⁰

Şehrin biyografisini kayda geçen Freely'ler diğer esnafın da olduğunu not edip şu önemli hikâyeyi anlatıyorlar: "Ayrıca ayakkabıcılar Amiralıs, Bone ve Dimitris Detzozs (Parisli ünlü bir ayakkabıcıya çıraklık eden Detzozs, 'diplomatik ayaklar' için ayakkabı yapmaktaki eşsizmiş, ama ne yazık ki nevrasteniden mustaripmiş ve 'Geldim, gördüm, gittim' yazan Yunanca bir not bırakarak sonunda kendini kalbinden vurmuş) ile terziler ve manifaturacılar varmış."¹¹ Sefaretlerin bunca çok olduğu bir semtte "diplomatik ayaklar" için ayakkabı imal edecek ustalıkta ve önemdeki Detzozs, 1890'da 10 numarada icra-i sanat eyleyen Dimitri Derossi olsa gerek.

Pasajın en hareketli zamanını 1890'dan 1910'un başlarına kadar yaşadığı, kayıtlarda vakidir. Bu dönemde pasajın esnaf sayısı on altı ila yirmi arasında değişir. 1920'lerde on iki-on üç esnafın kaldığı pasaj, 1930'lu yıllarda biraz daha tenhalaşacaktır. Bu, XIX. yüzyılın sonunda Osmanlı

topraklarında başlayan, Osmanlı tebaasının gayrimüslim unsurlarına yönelik politikaların sonucudur demek, yanlış olmaz. Pera'ya hayat veren ve bir kısmı Krepen'de hayatını sürdüren Ermeniler, Rumlar, Yahudiler peşlerine Gomidas'ın ezgilerini de alarak yok olmuşlardır.

Pasaja dönelim. Krepen, o zamanki adıyla Hamal Başı Caddesi'ne diğer ucuyla Tiyatro Sokak'a çıkan, Dudu Odaları Sokak'a da incecik bir bağlantısı olan bir eski zaman binasıdır. O zamanlar Tiyatro Sokak'a çıkar, çünkü şimdinin Çiçek Pasajı namı diğer Hristaki Pasajı'nın bulunduğu bölge, neredeyse iki yüz yıl boyunca sahne sanatlarına hizmet vermiştir. Dolayısıyla eskinin Tiyatro şimdinin Sahne Sokak'ı, ismini bir ahde vefadan alır. Tiyatro binası olarak, ilkin İtalyan illüzyonist Giovanni Bartolomeo'nun yaptırdığı ahşap yapı yanmış, sonradan yapılan kagir bina ise 5 Haziran 1870'de Beyoğlu'nun üzerine umacı gibi çöken büyük yangından kaçamamıştır. Said Naum-Duhanî, Beyoğlu'nun sosyal topografyasını çok başarılı çizdiği kitabında; "Paris'te sadece üç gün sahneye konmuş bir yapıt, Opera Naum'un afişlerinde günlerce yer alırdı." der, verilen önemli temsilleri ve gelen konukları anlatır.¹² Opera temsillerine çok meraklı iki padişah, Abdülaziz ve Abdülmecid'in de sıklıkla ve alay-ı vâlâ ile Naum Tiyatrosu'na geldiklerinden bahseder. Abdülmecid'e başka bir yerde konser veren çok ünlü bir besteci vardır: Franz Liszt. "La Dame aux Camélias", Alphonsine Plessis'in (namı diğer Marie Duplessis'in) sevdiceği, ölümüne giden yolu uçkuruyla hazırlayan

şeddeli çapkın, büyük besteci, şef, piyanist, sonraları biraz biraz rahip Franz Liszt Bey'i Comendingerler'in Nur-u Ziya Sokağı'ndaki evinde misafir etmiştir. O Franz Bey ki hem Franchini Köşkü'nde ekâbire hem de Saray'da Sultan'a parlak konserler vermiştir.¹³

Sarayın müziğe dair her ihtiyacını karşılayan "Fournisseur de S. M. I. le Sultan: Zâtî Hazreti Şâhâne'nin Pişano ve Mizika Muteahhidi" Comendingerler'in, Grand Rue de Pera üzerinde 179 numarada bir dükkânları mevcut olmakla birlikte atölyeleri Krepen Pasajı'ndadır. 1885'te pasaja gelen aile 13 numarada bulunan atölyeyi 1890'larda kapatmıştır. Üç kardeşin dükkânlarında devam ettirdikleri ticari faaliyetleri, işlerin kötü gitmesi neticesinde 1929'da durmuş, bir sene sonra firmanın son temsilcisi Fernand Comendinger anavatanına, Macaristan'a dönmek zorunda kalmıştır.¹⁴ Steinweg, Bechstein, Winkelmann piyanolardan, Stradivarius kemanlardan yükselen sesler ister istemez susmuş, 1770'te Mainz'da kurulmuş ve hâlâ ayakta olan Schott Music'in eserleri kaybolmuştur.

Her ne kadar kunduracı ağırlıklı bir pasaj sayılsa da pek çok terzinin, şapkacının yanı sıra müzikle hemhâl insanların da geçtiği bir pasajdır Krepen. Comendingerler'in atölyesi pasajdaki ilk müzik dükkânı değildir. Bay Laporte, piyano üreticisi Laporte, 1883'te bir dükkân açmış, belki bir yıl daha kalarak pasajdan taşınmıştır. O yıllarda 4 numarada mesleğini icra eden Laporte'un 16 numaradaki komşusu Lifonti ise bir "Piyano Akortçusu" dur. 1883 tarihli Annuaire

⚡ 1870 Pera yangını gösteren M. Provost imzalı gravür
(Kaynak: Le Monde Illustré, Sayı: 686, 2 Temmuz 1870)

Oriental'de (Şark Ticaret Yıllığı) kaydı bulunan Lifont, sonrasında taşınmış, lakin memleketi terk etmemiştir. Kendisinin izine yine yıllıkta, 1922 senesinde rastlıyoruz. Bu tarihlerde mesleğini Grand Rue de Pera'da 119 numaralı dükkânda sürdürdüğüne şahit oluyoruz.

Pasajın en kalabalık zamanlarının yüzyılın sonu olduğundan bahsetmiştim. Şu üç örnek de, o dönem pasajın hareketli olduğunun, belki cazip bir noktaya dönüşeceği umuduyla başka esnafın da gelmeye başladığının bir göstergesidir: Joseph Lambiri, ki kendisi Krepen Pasajı 2 numarada mukim bir döşemecidir, ana caddede 156 numarada bulunan dükkânını; tamirci Jean Ceraci, Yüksek Kaldırım No: 49'daki mekânını; derici Alex Caloumenos ise yine Pera Caddesi'nde 309 numaradaki yerini pasaja taşımışlar, 15 ve 16 numaralı dükkânlarda komşuluk yapmışlar; fakat, muhtemelen işler umdukları gibi gitmeyince pasajdan taşınmışlardır. Kendilerini beş altı yıl sonraki kayıtlarda görmek maalesef mümkün olmuyor.

20'lerden 30'lara gelirken pasajın tenhalaştığını görmeye başlıyoruz. 1930 yılılığında pasajda beş esnaf gözükmemekte, 1932'de bu rakam ikiye düşmektedir. Çünkü artan Türkleştirme/Türkçeleştirme dalgasıyla iş yerlerinin adlarının Türkçeleştirilmesi kampanyası sürmekte, 1933 Mayıs ayında çıkan kararnameyle bu durum zorunluluk hâline getirilmektedir. Beyoğlu Belediyesi, aynı yılın Şubat ayında neredeyse tamamında Rumların bulunduğu iş kollarında, ruhsat

yenileme için bir dizi kontrol yapılması kararı alır, Haziran ayında yürürlüğe giren 2007 sayılı meslek yasasıyla da İstanbul'da doğup yaşayan yabancı uyrukluların bazı meslekleri (garson, aşçı, berber, kunduracı, terzi vb.) yapmaları yasaklanır.¹⁵ 1934 "Trakya Olayları" binlerce Musevi'yi Trakya'daki yurtlarından etmekte, Avrupa'da yükselen ırkçı dalga Türkiye'yi de sarmaktadır. Mesleğini sürdürmesi olanaksızlaşmaya başlayan Rum ve Ermeni esnaf çekilir, bu arada boşluk kabul etmeyen hayat, pasajı da bir başka şekilde doldurur. Artık yavaş bir ivmeyle başlayacak, sonra hızlanacak hatta bir kısmı edebiyat mahfiline dönüşecek, şiirlere romanlara konu olacak meyhaneler zamanıdır. O kısım bir başka yazının konusu olsun.

Bu yazının maksadı daracık koridorunda, sıvası dökülmüş duvarların arkasında, hanımlara ve beylere bot imal eden bir esnafın –diyelim dalgın bakışlarıyla Dimitri Derossi'nin-, ahşap sandalyesinde oturup dizlerine örttüğü kirli örtüyü tezgâhının arkasında gizlemeye çalışırken, az arkasında nereye bakacağını ve ellerini neresine koyacağını bilemez çırağıyla beraber; yanında yöresindeki envai çeşit avadânlığın tahtaya çivilerle tutturulduğu ve tamiri bitmiş kunduraların Balık Pazarı'ndaki çirozlar gibi ipte sıralandığı ekmek teknesinde "ileride beni kimse hatırlayacak mı?" sorusuna cevap niteliğindedir. Evet Bay Dimitri, sizi birileri hatırlayacak. ■

(*) Sahaf, yazar. "Krepen Pasajı Nerededir? Pera Tarihine Bir Uğrayış..." kitabının yazarı.

Kaynaklar:

1. Stefanos Yerasimos, Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, çev., Babür Kuzucu, İstanbul: Gözlem Yayınları, 1980 s. 617.
2. Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umuru Belediyesi 1. Cilt, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1995, s. 1314.
3. Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Tulumacıları, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2005, s. 404.
4. Başka kaynaklar rakamları farklı vermektedir. Levant Times gazetesi 1.800, Herald gazetesi 800, İtalyan kaynaklar ise 900 can kaybindan bahseder.
5. Bahattin Öztuncay, Dersaadetin Fotoğrafçıları 2. Cilt, İstanbul: 2003 Mas Matbaacılık, İstanbul, 2003, s. 310.
6. Vedia Dökmeci ve Hale Çıracı, Tarihîsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1990, s. 34.
7. Walter Benjamin, Pasajlar, çev., Ahmet Cermal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993, s. 78.
8. Öncel AD. Multi-functional semi-public spaces in Beyoğlu: Arcades, passageways, dead ends, sites. Megaron 2022;17(2):313–340. [Article in Turkish]
9. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1994, "Krepen Pasajı" maddesi, s. 105-106.
10. Aziz Crispin/Crespin, Hristiyanlıkta ayak-kabıcıların koruyucusudur.
11. Brendan Freely ve John Freely, Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Monografi, s. 223.
12. Said Naum-Duhanî, Eski İnsanlar Eski Evler, çev., Cermal Süreya, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2017, s. 137.
13. Said Naum-Duhanî, Eski İnsanlar Eski Evler, S. 112.
14. İstanbul Ansiklopedisi, Reşat Ekrem Koçu, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, 1964, "Comendinger" maddesi.
15. Sula Bozıs, İstanbullu Rumlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 100.

İlk Anzak Günü anma töreni, 1916

NİSAN AYI: AVUSTRALYA'DA GELİBOLU MEVSİMİ

YAZI
İSMAİL KAYHAN

Avustralya'da ilk Gelibolu anması 1916'da başladı ve her yıl 25 Nisan'da tekrarlandı. Türkiye 1985'te, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın isteğiyle çıkarma yapılan sahilin adını resmen 'Anzak Koyu' olarak değiştirdi. 1990'dan sonra Gelibolu Yarımadası'nda her yıl Anzak Günü'nde Yeni Zelanda ve Avustralya'dan Türkiye'ye giden ziyaretçilerin katılımı ile 'Şafak Merasimi' düzenlenmeye başlandı.

Yeni tanışan bir Avustralyalı ile Türk arasındaki diyalog, daha en başından aradaki buzları kolaylıkla kıran, kolay bir diyalogdur. Çünkü ciddi bir ortak nokta vardır: Çanakkale Savaşı. Avustralyalıların 'Gallipoli Campaign' olarak adlandırdığı savaş...

En azından birinin bir yakını, bu savaşta yer almıştır. Bu nedenle anlatacak çok şey vardır. Dünyada

hiçbir iki yabancı, bu kadar kolay diyaloga giremez. Bazen iki tarafın da Çanakkale Savaşı'na katılan bir dedesi olmayabilir. O zaman aradaki tanışıklığı, sıcak iletişimi sağlayan ikinci unsur devreye girer; Atatürk'ün, Anzak annelerine seslenen ve Avustralya'da anıtlarda da yer alan ünlü hitabesi:

"Bu memleketin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar!

Burada bir dost vatanın toprağındasınız.

Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız bizim bağrımızdadır.

Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu

toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır."

Bir 'kadınlar ülkesinde' kadına seslenmek kadar etkili başka ne olabilir?

Avustralya, tarihinin çok büyük bir bölümünde büyük bir dış tehdit altında yaşamadı. Sınırları tanklarla aşılmadı. Plajlarına postallarla çıkılmadı. Kıta Avustralya'sı, Japonların Darwin kentini bombalaması hariç savaş görmedi. Ancak Avustralya, savaşlardaki başarılarıyla övünür. Haksız da değildir. İkinci Dünya Savaşı'nda Anzaklar; Almanları Tobruk'ta, Japonları Papua Yeni Gine'nin tropik Kokoda cangıllarında durduran ve onlara ilk yenilgiyi tattıran güç oldu.

Ama tuhaftır ki, Avustralya için İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlara ve Japonlara karşı kazandıkları zaferler değil, hatta Batı Cephesi'nde bir günde kaybettiği 5 bin 500 asker değil, Çanakkale'de yenilgiyle sonuçlanan işgal girişimi daha önemlidir. Hemen yanı başında olmasına rağmen Papua Yeni Gine'de Kokoda anma yürüyüşüne katılanların sayısı, 25 Nisan'da Gelibolu çıkarmasını anmak için Anzak Koyu'na gidenlerin sayısı ile karşılaştırılmaz. Halbuki, Kokoda Zaferi Avustralya'yı Japon işgalinden kurtaran bir zaferdir.

Bunun bir nedeni, 2010 - 2013 yılları arasında Başbakanlık yapan Julia Gillard'ın Başbakan olarak yaptığı

son Anzak Günü konuşmasındaki tarifiyle '*Gelibolu, dünyaya ulus olduğumuzu gösterdiğimiz ilk eylemimizdir*' ifadesinde hayat bulan, Avustralya'nın Gelibolu'da "*İngiliz olmadığını anlaması, Avustralyalı olduğunu*" fark etmesidir. Bir başka neden, Gelibolu'da yaşanan 'centilmen' savaşın hem dehşeti hem de kuşaktan kuşağa aktarılan "insani" anılarıdır...

Cephede sigara değiş tokuşu

25 Nisan 1915'te Anzak Koyu'na çıkan Avustralyalıların Türklere bakış açısı, Mayıs ayında yapılan bir günlük ateşkesten sonra dramatik bir şekilde değişti. Birbirlerinin cenazelerini kaldırıp sigara ve yiyecek değiş tokuşu yapmaları; siperlerden birbirlerine şarkı söylemeleriyle 'insani' bir biçim aldı ve bu, savaşın sonuna kadar devam etti. Ateşkesten sonra Anzakların günlüklerinde '*Türkler o kadar da kötü insanlar değilmiş*' ifadeleri yer almaya başladı. Avustralya'nın cepheye gönderdiği gazeteci Charles Bean, Mayıs ateşkesinden sonraki süreçte günlüğüne, "*Askerlerimizin Türklere karşı tutumunda inanılmaz bir değişiklik oldu. 19 Mayıs kıyımından bu yana... tamamen değiştiler, Türkler konusunda artık çok daha sıcak düşüncelere sahipler*" diye yazdı.

1915 Aralık ayında Gelibolu'dan çekilen Avustralya askerleri Batı Cephesi'ne gönderildi. 1916 Temmuz'unda Fromelles'de Avustralya tarihinin en büyük askeri felaketini yaşadılar. Kayıplar Gelibolu'dan çok daha yüksek oldu. Gelibolu'da dokuz ayda toplam 8 bin 709 Avustralyalı öldü. Fromelles'de tam bir kıyım yaşandı, sadece bir günde 5 bin 500 Avustralya askeri hayatını kaybetti.

Anzakların Gelibolu çıkarması sadece Avustralya için önemli değildir. Anzak çıkarması dünya askeri tarihinde bir köşe taşı oluşturur. 1944 Normandiya Çıkarması öncesi, müttefik komuta merkezinin "bir çıkarmada yapılmaması gereken şeyler" konusunda Anzak Koyu çıkarmasını örnek alıp dikkatle incelediği biliniyor.

1990'lar ve 2000'in başları - yaklaşan 100. yıl dönümünün de etkisiyle- Avustralya'da Gelibolu'nun çok daha fazla öne çıktığı yıllar oldu. Bu süreçte Avustralya, 'Gallipoli Campaign'ı Türklerin 'Çanakkale Savaşı' olarak adlandırdığını ve savaşın başlangıç tarihini "25 Nisan" değil, "18 Mart" olarak kabul ettiğini öğrendi. Bu süreç Avustralya'nın savaşı 'düşmanın gözüyle' görmeye başladığı yıllardı. Avustralya Savaş Müzesi'nin savaşı Türklerin bakış açısıyla gösterdiği gezici sergisi *Gallipoli: A Turkish view* 2004 - 2010 yılları arasında 21 kent

✓ Anzak Koyu, Çanakkale, 1915

ve kasabada sergilendi. Ünlü yazar Harvey Broadbent'in Türk arşivlerine dayanarak yazdığı *Defending Gallipoli: The Turkish Story* adlı kitabı da 2015'te yayımlandı.

Gelibolu'dan gelen fide

1990 öncesi yıllar boyunca da Gelibolu Avustralya'da her zaman günlük hayatın içinde yaşayan bir olgu oldu. İlk Gelibolu anması 1916'da başladı ve her yıl 25 Nisan'da tekrarlandı. Anzakların Gelibolu'dan getirdiği ve diktiği çam fideleri, Filistin'den getirilen Türk toprakları ilgi gördü ve korundu. 1990'larda yaptığım yaklaşık 5 bin km'lik bir araba yolculuğunda durduğumuz her kasaba ve köyde, Avustralya'da oldukça yaygın olan, yerel gönüllülerin işlettiği amatör yerel müzeleri gezdim. Bu müzeler genellikle eski bir evden bozma, tadilatla yıkılmaktan kurtulmuş tarihi küçük evlerden oluşur ve bölgede yaşayanların bağışladığı aileden kalan eski eşyalar, fotoğraflar ve belgelerin sergilendiği yerdir.

Bu müzelerin pek çoğunda Gelibolu'dan bir şey bulmak mümkündür. Bunlar, Anzakların geri dönerken birlikte getirdiği ve aile tarafından müzeye bağışlanan bir Türk süngüsü, tüfeği veya Türk bayrağı olabilir. Ayrıca yine her yerde bir Gelibolu anıtı, veya Gelibolu'dan gelen bir çam ağacı görmek de mümkündür.

Avustralya hükümeti, 2015'te 100. Yıl anma etkinlikleri için ayırdığı bütçeyi 80 milyon dolardan 145 milyon dolara çıkardı, 2015 yılı boyunca sayısız etkinlikler düzenlendi. Özel sektörde de şirketler büyük bağışlar yaptılar.

"Anzak" Koyu

Türkiye 1985'te, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın isteğiyle çıkarma yapılan sahilin adını resmen 'Anzak Koyu' olarak değiştirdi. Zamanın Avustralya Başbakanı John Howard, 2003 yılında Türkiye'yi kızdırma pahasına Gelibolu Yarımadası'nı 'Ulusal Miras' Listesi'ne alma girişiminde bulundu. Howard, yarımada'yı "*evinizi inşa ettiğiniz arsa gibi Avustralya'nın bir parçasıdır*" diye tarif etti. 1983 - 1991 yılları arasında Başbakanlık yapan Bob Hawke da Anzak Koyu'nun 'Avustralya'nın küçük bir parçası' olduğunu söylemişti. Bu sahiplenme nedeniyle Anzak Koyu'nda yapılan her inşaat ve altyapı çalışması, çıkan orman yangınları, Avustralya medyasında haber olur...

Aralarında 2014 yılında yayımladığı '*Gallipoli*'nin de olduğu 27 kitabın yazarı ünlü gazeteci Peter FitzSimons, 1980'li yıllarda Anzak Koyu'nu ziyaret etti. Oradaki 1167 Anzak mezarı arasında, üzerinde '*Yabancı topraklarda öldü. Neden?*' yazan mezar taşına o zaman fazla dikkat etmedi. 30 yıl sonra 2013'teki ziyaretinde, o mezar taşını aradı ama bulamadı. 1990'ların ortaları, Avustralya'nın bu soruyu kendi

kendine daha yüksek sesle sormaya başladığı yıllardır. Bu tarihe kadar, Anzakların 'yabancı topraklarda özgürlük için öldüğü' bir genel kabuldü. Bu tarihten itibaren Avustralya'nın Türklerin bakış açısını da öğrenmeye başlamasıyla 'işgalci' bir güç olarak orada bulundukları görüşleri de dile getirilmeye başlandı.

Batı Cephesi'nde yaşadığı Gelibolu'dan çok daha beter kayıplar nedeniyle Avustralya'nın 100. Yıl'dan sonra Gelibolu'yu unutmaya başlayacağını, bunun yerine Batı Cephesi'ni öne çıkaracağını düşündüm. Beklediğim olmadı. Gelibolu, Avustralya için canlılığını korumaya devam ediyor. Bunda belli ölçüde Avustralyalı Türklerin de rolü var.

Örneğin, Avustralyalı Türk yazar, Avustralya Şeref Madalyası sahibi Vecihi Başarın, katıldığı toplantılarda, davet edildiği panellerde Çanakkale Savaşı'nı Türklerin gözüyle anlatmasıyla tanınır. Başarın ayrıca yıllardır Gelibolu'dan getirilen çam ağacı fidanlarını okulların bahçesine dikme kampanyasını da yürütüyor, Avustralya'nın dört bir yanında bulunan ve Filistin'den getirilen Türk topraklarının korunması için de çalışıyor. Melbourne'de bir okulun bahçesinde gömülü bulunan Türk topunun çıkarılmasını da Başarın sağladı. Kendisiyle son görüştüğümüzde çölde Quorn kasabasında bulunan Türk topunun bakımı için kasabaya gitme hazırlığı yapıyordu. ■

✓ Atatürk'ün Anzak annelerine seslenen ve Avustralya'da anıtlarda da yer alan ünlü hitabesinin yer aldığı Canberra Atatürk Anıt Bahçesi, Avustralya

Anzak Günü

Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu (İngilizce: Australian and New Zealand Army Corps, kısaca ANZAC), I. Dünya Savaşı sırasında Britanya İmparatorluğu'nun ordusunda savaşan Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerlerden oluşan kolordudur. Bu kolordunun askerlerine Anzaklar denir.

1990'dan sonra Gelibolu Yarımadasında her yıl Anzak Günü'nde Yeni Zelanda ve Avustralya'dan Türkiye'ye giden ziyaretçilerin katılımı ile Şafak Merasimi düzenlenmeye başlandı. Bu tören için gelen ziyaretçiler,

24 Nisan gece yarısı Çanakkale kent merkezinden Gelibolu Yarımadası'na geçerek Anzak Koyu'nda sabahın ilk ışıklarına kadar Çanakkale'de hayatını kaybedenleri anarlar. Törenler, Avustralya ve Yeni Zelanda Silahlı Kuvvetleri askerlerinden oluşan merasim kıtasının sabah 05.30'da alana gelmesi ve didgeridoo adlı bir enstrümanla anma çağrısı yapılmasıyla başlar.

Geçtiğimiz yıl yapılan anma etkinliklerinde Yeni Zelanda Başbakanı Christopher Luxon Çanakkale Kara Savaşları'nda yaklaşık 16 bin Yeni Zelandalı askerin Gelibolu Yarımadası'nda

görev yaptığını anımsattı. Luxon, "Hizmet edenlerle gurur duymaya devam etsek de burada olanları yüceltmiyoruz. Bunun için çok fazla şey biliyoruz. Onun yerine, Anzaklar'ın cesaretini ve azmini kabul ediyor, Osmanlı'nın gösterdiği kahramanlığa saygı duyuyoruz" dedi. Luxon, Çanakkale Savaşı'nın vermek istediği gerçek dersin unutulmaması gerektiğini vurgularken "Böyle bir şeyin bir daha asla yaşanmaması için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız" dedi. Avustralya'nın Ankara Büyükelçisi Miles Armitage de "Gelibolu harekatında savaşan her milletten askeri anıyoruz. (Onları) Unutmayalım" mesajı verdi.

Yaşayan bir Gelibolu efsanesi: Biberiye

1915'te Gelibolu'da yaralanan bir asker Avustralya'ya geri gönderildi ve tedavi için Adelaide kentindeki Keswick Askeri Hastanesi'ne yatırıldı. Askerin Anzak Koyu'ndan getirdiği birkaç kök biberiye (rosemary - Salvia rosmarinus) hastane bahçesine dikildi. Bitki bahçede kök saldı ve yayıldı. Adelaidelılar, hastane bahçesinde yetişen biberiyeden koparılan

küçük dalları yıllarca Anzak Günü yürüyüşlerinde yakalarına taktı. Biberiye dallarından çelenkler yapıldı ve bitki bir sembol haline geldi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Daw Park'daki hastane biraz ileride yeniden inşa edildi. Eski hastanenin bahçesindeki biberiyelerden alınan fideler yeni hastane bahçesine dikildi. Biberiyelerin öyküsü zaman içinde unutuldu. 1980'lerde

hastanede yapılan tadilat sırasında biberiyelerin sökülmesi söz konusu olunca bahçıvanın peyzaj mimarına bitkilerin kaynağını anlatmasıyla bitkiler tekrar hayata döndü ve Avustralya çapında yayıldı. Özel bir proje hazırlanarak biberiyelerden alınan saksı içindeki fideler Avustralya çapında bahçe ürünleri satan mağazalara dağıtıldı. Fidelerin satışından elde edilen gelirle tarihi sembollerin bakım ve onarımı, belgelerin korunması çalışmaları yapılıyor.

Filmdi; Gerçek Oldu LOUVRE'DA SOYGUN

YAZI
ARZU ÇAKIR MORİN

1911 yılında Louvre Müzesi'nden *Mona Lisa* çalınmıştı. Aradan 114 yıl geçtikten sonra müze yeniden büyük bir soygun haberiyle dünya gündemine oturdu. Müze filmlerde çok “soyulmuştu” ama bu kez soygun gerçek oldu! Üstelik, içeride yalnızca 4 dakika kalan hırsızlar, “geliş, park ediş, tırmanış, giriş, vitrinleri kırış, mücevherleri toplayış ve geri kaçış” dahil, Paris'in en korunaklı yapılarından biri sayılan Louvre Müzesi'ni yalnızca 7 dakika içinde soymuştu.

Dünyanın en prestijli ve en çok ziyaret edilen müzelerinden Louvre, 19 Ekim 2025'te hızlı ve akıllıca bir soygun haberiyle dünya gündemine oturdu. Bu, Louvre'un ilk soygunu değil; 1911'de *Mona Lisa*'nın

kayboluşundan sonra ikinci büyük soygun. Bundan tam 114 yıl önceydi. 21 Ağustos 1911'de sanat dünyası bomba etkisi yaratan bir haberle sarsıldı. Müzenin "o zamanlar bu kadar ünlü olmayan" tablosu Mona

Lisa kaybolmuştu. Paha biçilmez yüzlerce eserle dolu, dünyanın en büyük müzesinin kale gibi olması beklenirken; aradan geçen bir yüzyıla rağmen, iki soygunun da oluş biçimi inanılmaz benzerlikler taşıyor.

Leonardo da Vinci'nin "*Mona Lisa'sı*", diğer adıyla *La Gioconda* (La Jaconde), bugün dünyanın en ünlü tablosu. Kadının kim olduğu; elinizle dudaklarının yarısını kapattığınızda bir tarafı gülen, diğer tarafı somurtan o esrarengiz gülümsemesinin ne anlama geldiği; neden kaşlarının olmadığı, "tabloya hangi açıdan bakarsanız bakın, size baktığı" gibi şehir efsaneleri dinleyerek büyüdük. Leonardo da Vinci'nin bu muhteşem eseri, 21 Ağustos 1911'de birden ortadan yok oldu. Louvre Müzesi'ndeki bir nöbetçi, tablonun kaybolduğunu fark etti ama hemen alarma geçmedi. Çünkü, "*Mona Lisa'nın çalınması*" fikri bile ona o kadar olanaksız geldi ki, eserin küratörler tarafından taşındığını düşündü.

Yetkililer ancak ertesi gün tablonun yerinde olmadığını görünce alarma geçti. Polise gecikmeli olarak haber verildi. Tabii kıyamet de koptu, tablonun çalınması büyük bir sansasyona yol açtı. Müze yetkilileri, medya, polis, herkes şaşkındı. Sınır kontrolleri sıkılaştırıldı. Medya, "bu cesur hırsızlığın, ancak büyük hırsızlık

örgütleri tarafından yapabileceğini" yazdı durdu. Yetkililer ciddi yüz ifadeleriyle, "görülmemiş planlı bir eylem ile karşı karşıya olduklarını" açıkladı. Louvre bir hafta boyunca kapatıldı.

Paris polisinin soruşturması boyunca kimlerden şüphelenilmedi ki... "*Geleneksel sanata karşı, modern sanatın savunucusu olanların bu işle ilgili olabileceği*" tezi dahi düşünüldü; avangart şair ve oyun yazarı Guillaume Apollinaire, Eylül ayında tutuklandı. Hatta -bugün eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin 20 gün hapis yattığı- La Sante Cezaevi'nde bir hafta kaldı. Bir sonraki önemli şüpheli Pablo Picasso'ydu, ancak onun hakkında da hiçbir kanıt bulunamadı.

İki yıl böyle tartışmalı bir gündemle geçti ama tablodan haber yoktu. Herkes iki yıl boyunca bu tabloyu konuştu, bulana ödüller vad edildi... Yer yer ihbarlarla konu medyada yeniden gündeme geldi. Ama tablodan hiçbir haber yoktu, yer yarılmıştı da içine girmişti sanki...

Ancak iki yıl sonra gerçek suçlu ortaya çıktı. Hırsız, 1908'de Paris'e taşınmış ve bir süre Louvre'da çalışmış Vincenzo Peruggia adında ufak tefek bir 'İtalyan'dı! Gizem, Peruggia'nın 1913'te İtalya'nın Floransa şehrinde tabloyu bir antikacıya satmaya kalkışmasının ardından tutuklanmasıyla son buldu. Gelelim hırsızlığın hikâyesine:

Peruggia, 21 Ağustos sabahı, Louvre çalışanlarının giydiği beyaz önlüğü giyerek müzeye girdi, kapanma saatine kadar saklandı ve gece olunca *Mona Lisa'yı* çerçevesinden çıkardı. Müze yeniden açıldığında tabloyu önlüğünün altına saklayıp sessizce dışarı çıktı, kimsenin dikkatini çekmedi ve tabloyu Paris'te kaldığı eve götürdü. Kasım 1913'e kadar, kendisine "Leonardo Vincenzo" adını verene dek ortaya çıkmadı. O ay Floransalı sanat taciri Alfredo Geri'ye bir mektup yazarak tabloyu 500 bin lira ödül karşılığında İtalya'ya getirebileceğini söyledi. Ertesi ay trene binip Floransa'ya gitti; *Mona Lisa'yı* gizli tabanlı bir sandığın içinde saklamıştı. Bir otele yerleştikten sonra tabloyu Geri'nin galerisine götürdü.

▲ 1911 yılında Vincenzo Peruggia tarafından Louvre Müzesi'nden çalınmasından üç yıl sonra, 1 Ocak 1914 yılında Paris'e dönen Mona Lisa

Geri, tabloyu uzman incelemesine bırakması için onu ikna etti ve polis aynı gün Peruggia'yı tutukladı.

Peruggia'nın hırsızlık sebebi de çok sağlamdı! *Mona Lisa*'nın Napolyon tarafından Floransa'dan çalındığına ve kendisinin bu tabloyu gerçek yurduna, İtalya'ya, geri getirerek vatanseverlik görevini yaptığını inanıyordu. En azından polise açıkladığı gerekçe buydu. Bunun için kendisine ceza değil, ödül verilmeliydi!..

New York Times, 13 Aralık 1913'te Peruggia'nın ilk ifadesini yayınladı: "*Louvre'da çalışırken sık sık Leonardo da Vinci tablosunun önünde dururdum ve onu yabancı bir ülkede böyle görmek beni utandırır. Onu çalmak çok kolaydı. Tek yapmam gereken doğru anı seçmekti. Bir sabah Louvre'daki meslektaşlarımla buluştum, onlarla birkaç kelime konuştuktan sonra tablonun asılı olduğu odaya girdim. Oda bomboştu. Tablo bana gülümsedi. Bir anda onu duvardan indirmiştim. Çerçeveyi merdivenlere yerleştirdim ve tabloyu önüğümlün altına koydum. Her şey birkaç saniye içinde oldu. Kimse beni görmedi, kimse benden şüphelenmedi...*"

Tabloyu elbette Napolyon çalmamıştı... Gerçek şu ki; Leonardo da Vinci, 1516'da Kral I. François

tarafından Fransa'ya davet edildiğinde üç tablosunu yanında getirdi: *Mona Lisa*, *Aziz Meryem ile Çocuk İsa* ve *Aziz Yahya* (Saint Jean-Baptiste). Kral tabloyu satın alır, Fransız Devrimi sırasında tablo Louvre'a yerleştirilir, bir dönem, Napolyon tabloyu alıp yatak odasına asar, ancak sonra *Mona Lisa* yeniden Louvre'a getirilir.

Birçok İtalyan, "başyapıt evine döndüğü için" bu olayı sevinçle karşıladı; bazıları gözyaşları içinde tabloyu görmek için Floransa'daki Uffizi Galerisi'ne akın etti. "Vatanseverlik" duygularını göz önünde bulunduran mahkeme, Peruggia'yı 1 yıl 15 gün hapis cezasına çarptırdı. *Mona Lisa* ise, 4 Ocak 1914'te yakın gözetim altında Louvre'a geri döndü.

Bu kayboluşun inanılmaz hikâyesi Peruggia'yı milli kahraman yaptı, *Mona Lisa*'nın dünyadaki ünü iyice pekişti. Hatta Peruggia'nın Floransa'da kaldığı otel, daha sonra adını "Hotel La Gioconda" olarak değiştirdi ve ziyaretçi akınına uğradı.

Bu sefer kraliyet mücevherleri hedefte

Aradan 114 yıl geçti. Dünyanın en çok ziyaret edilen müzesi, -aradaki ufak tefek birkaç olayı saymazsanız- yeniden akıllara durgunluk veren bir

hırsızlık olayıyla sarsıldı. Kraliyet ve imparatorluk koleksiyonlarının en değerli mücevherlerini barındıran Apollon Galerisi'ndeki iki vitrin, gündüz gözüyle, silahsız, şiddetsiz, olaysız bir biçimde soyuldu.

19 Ekim Pazar sabahı, müzede, her zaman olduğu gibi ziyaretçilerle dolu, yepyeni bir gün başlamıştı. Turistler kapıda kuyruk olmuş, saatler 09.00'u gösterdiğinde içeri alınmaya başlamıştı. Paris'te güzel bir pazar sabahı müzeyi görmeye gelen binlerce turist, dört koldan dev salonlara açılan koridorlara aktıklarında, arka cephedeki Apollon Galerisi'nde olanlardan habersizdi.

Çok değil, sadece yarım saat sonra, saat 09.30'da, hırsızlar bu sefer sarı renkteki iş yelekleriyle -yalnızca müze güvenliğine değil, Seine Nehri'nin hemen karşısındaki Paris Emniyet Müdürlüğü'ne de adeta meydan okuyarak- kamyonlarını Apollon Galerisi'nin altına korkusuzca park ettiler. Ardından sepetli vinç ile birinci kattaki Apollon Galerisi'nin balkonuna girerek, ellerindeki kesici disklerle balkon camlarını bir dakikadan daha az sürede keserek içeri girdiler. İçerideki iki vitrini kesip, paha biçilmez kraliyet dönemine ait 8 parça mücevheri alarak kaçtılar. Yani öyle kolay girip çıktılar ki, utanmasalar bilet alıp kapıdan bile girebileceklerdi!

⤴ Kraliçe Maria Amalia ve Kraliçe Hortense'nin safir setinden kolye ve küpeler

⤴ Kraliçe Maria Amalia ve Kraliçe Hortense'nin safir setinden taç

⤴ İmparatoriçe Eugénie'nin Tacı

⤴ İmparatoriçe Eugénie'nin büyük korse fiyonku

⤴ Marie Louise'in zümrüt setinden kolye ve küpeler

⤴ İmparatoriçe Eugénie'nin Tacı (Hasarlı olarak kurtarıldı)

⚠ Gerçekleştirilen soygun sonrası hırsızlar kullandıkları yük asansörünü olay yerinde bıraktı.

İçeride yalnızca 4 dakika kalan hırsızlar, "geliş, park ediş, tırmanış, giriş, vitrinleri kırış, mücevherleri toplayış ve geri kaçış" dahil, Paris'in en korunaklı yapılarından biri sayılan Louvre Müzesi'ni yalnızca 7 dakika içinde soydu. Hırsızlık alarmı, 09.35'te, yani 5 dakika gecikmeli çaldı, polis olay yerine yıldırım hızıyla geldi ancak 4 soyguncu, çoktan, geldikleri gibi, sepetli vinç yardımıyla inip, motosikletlerle olay yerinden kaçmıştı.

Müze de sergilenen dokuz olağanüstü parçayı çalan hırsızlar, en önemli ganimeti, İmparatoriçe Eugénie'nin tacını kaçış sırasında düşürdüler. Yalnızca taç değil, çok sayıda DNA izi içeren bir sarı yelek, bir motosiklet kaskı ve kullandıkları aletlerin bir bölümünü de geride bırakarak sırı kadem bastılar.

Bu olay, sadece maddi değerleriyle değil, tarihi ve kültürel önemiyle de Fransız müzeciliği ve sanat dünyasında nadir görülen bir güvenlik ihlali olarak kayıtlara geçti. Hırsızların kaçışından yaklaşık bir saat kadar sonra olay duyurulunca, tarihi bir olaya tanıklık etme hissiyle hızla Louvre'a gittim ve iki gün olan biteni gözlemledim. İnanın gördüklerime ben de inanmadım! Nasıl söylesem, hani evinize bile o kalabalıkta, gündüz gözüyle, ev halkı içerideyken bu kadar rahat giremezler. Hırsızların koca kamyonu dayayıp ellerini kollarını sallayarak, kale gibi korunduğu söylenen müzeye girmeye nasıl cesaret ettiklerini anlamak zor.

Haber tıpkı Mona Lisa kayb olduğunda olduğu gibi, dünya medyasına yayıldı, canlı yayın ekipleri Louvre'un etrafını sardı, turistler boşaltıldı, müze 3 gün kapalı kaldı. Derhal olay yerine çok sayıda uzman polis ve güvenlik güçleri yığıldı. Önce olay yeri inceleme ve kriminal şube ekipleri geldi, ardından 100'ü aşkın uzman ekibi, çok sayıda DNA örneğinin de olduğu delilleri toplamaya başladı.

Birkaç gün, yine 100 yıl önce olduğu gibi hırsızlık için "asrın soygunu" ifadesi kullanıldı, çok iyi planlanmış, çok güçlü merkezlerden yönetilen bir hırsızlıkmiş gibi sunuldu. Ancak yetkili açıklamaları ve uzman raporları kısa sürede başka bir gerçeği ortaya çıkardı. Hırsızların "yarı-profesyonel" acemilikleri ortalığa saçıldı. Kaçarken tacı düşürmeleri, unuttukları objeler, o objeler üzerinde bıraktıkları çok sayıda DNA örneği...

Bir uzman grup için fazla amatör hatalardı. Polis ilk haftanın sonunda 4 hırsızdan 3'ünü yakaladı. Hatta, hırsızlara ulaşmalarına rağmen, mücevherlere ulaşmak için bir süre tutuklamadan uzaktan izledi. Hırsızlardan birinin yurt dışına kaçma girişimi üzerine, 2 ayrı operasyonla 3'ünü yakaladı. Hâlâ 4. hırsız ve mücevherlerden ses yok.

İnsan, Hollywood filmlerine yaraşır inanılmaz bir soygun olduğunu düşünebilir. Gerçek ise çok farklı. Hırsızlar inanılmaz cüretkâr olmalarının yanı sıra, yanlarında sadece bir yük asansörü vardı.

Hırsızlık mı, senaryo mu, şov mu?

Her iki soygunu da düşündüğünüzde, ister istemez o sorular geliyor aklınıza: Hırsızlık nedir, hırsız kimdir? Hırsızlık bir sanat olabilir mi? Eğer bir soygun, kusursuz planlanmışsa, kimse zarar görmemişse, çalınan şey bir bankamatik kartı değil de kraliyet tacıysa ve tabii ki tüm dünya olayı konuşuyorsa, o zaman olay artık "suç" tanımını aşmış bir tür "şov, performans veya moral bozucu ulusal bir gösteri" haline dönüşüyor.

Louvre hırsızlığına, özellikle sosyal medya üzerinden gösterilen çılgın ilgi de bunu gösteriyor. *La Casa de Papel*'de "kapitalizmin kalbine saldıran kahraman hırsızlar" Profesör ve adamları, George Clooney ve Brad Pitt gibi Hollywood'un en büyük starlarının başrolü paylaştığı *Ocean's Eleven / Twelve / Thirteen* ve hatta bizzat Louvre'da soygun düzenleyen *Arsen Lüpen* gibi yapımların, izleyici rekoru kırmasında bir sır var elbet...

Üstelik, Louvre'un kendisi bile koleksiyonunun önemli bir bölümünü fetih, satın alma, bağış ve kimi zaman da diplomatik "ikna süreçleriyle" edinmiş. Pek çok ülkeden yükselen eserlerin geri istenmesi taleplerini hatırladığımızda, müzeleri "başarılı hırsızlıkların meşrulaştığı mekânlar" olarak gören yorumlar aklı geliyor! Türkiye İznik çinilerini Louvre'dan istediğinde, Louvre yetkilisiyle yaptığım söyleşide bana, "Bırakın burada kalsın, her yıl milyonlarca izleyiciye ulaşsın daha iyi değil mi?" demesini hiç unutmuyorum!

⚡ Çalınan eserlere ev sahipliği yapan Apollon Galerisi (La galerie d'Apollon)

Louvre'daki son mücevher hırsızlığı, bize aslında müzelerin birer tarihsel tiyatro sahnesi olduğunu hatırlatıyor. Eserleri ve izleyicileriyle, bir eğlenme, bilgilenme mekânı... Elbette bu tür olaylarda asıl mesele, kimsenin yüksek sesle söylemeye cesaret edemediği şu paradoks: Müzeler hem steril güvenlik laboratuvarları olsun, hem de dünyanın dört bir yanından gelen insan kalabalıklarının sosyal sahneleri. Fazla güvenlik, müzeyi hapisaneye çevirir; fazla özgürlük ise vitrinleri hafifleten bir rüzgâr olur...

Düşündüğümüzde, belki de asıl şaşırtıcı olan çalınan mücevherler değil; müzeciliğin bu kadar kırılgan bir yapıyı hâlâ büyük bir öz güvenle sürdürebilmesi. Dünya çapında

milyonlarca ziyaretçiye ağırlarken, aynı anda her şeyin "yerinde kalacağına" dair romantik inancı korumak... İşte bu, gerçek ve güçlü bir tercih...

Üstelik, "hırsızlık" müze açısından her ne kadar skandal olsa da, "kültürel hafıza" açısından paradoksal biçimde bir "görünürlük" kazandırıyor. Düşünsenize, soygunda kullanılan kamyonu üreten Alman Böcker firması, sosyal medya hesabından olay yeri fotoğrafının üzerine gururlu bir slogan yerleştirdi: "Hızlı hareket etmeniz gerektiğinde, Böcker Agilo hazinelerinizi 400 kilograma kadar, dakikada 42 metre hızla taşır; fısıltı kadar sessiz."

Mona Lisa'nın çalınması, onu tarihin en tanınan eseri yaptı. Son mücevher

soygunu da muhtemelen benzer etkiyi yaratacak. Belki 100 yıl sonra, o parçalar bir yerlerde yeniden ortaya çıktığında tarihçiler "bu eserler pek tanınmazdı, ta ki çalınıncaya kadar" diyecek. Yine de Louvre'un 3 gün sonra, sessizce kapılarını açıp hiçbir şey olmamış gibi "günlük 30 bin ziyaretçi" düzenine dönmesi, belki de bu hikâyenin en Fransız tarafı.

Ne de olsa, ışıklar kenti Paris'te her şey bir parça tiyatrodur: güvenlik dahil! Ve Paris, tüm olan biteni, Seine kıyısında oturup sakince kahvesini yudumlarken izliyor; çünkü bilinir ki bu şehirde bazı şeyler asla değişmez: Sanatın büyüğü, turistlerin coşkusu ve hırsızların yaratıcılığı... ■

Hırsızların profili

Hırsızlığın arkasında koleksiyonerler ya da çeteler gibi daha büyük bir güç var mı? Bu henüz ortaya çıkmadı. Görünen soyguncu sayısı 4 kişi. Soygunculardan 3'ü ve 1 kadın tutuklandı. Kaçak durumdaki 4. soyguncu ve mücevherlerden ise haber yok. Yakalananlardan birisinin sosyal medyada motokros videolarıyla tanınan bir fenomen olduğu da ortaya çıktı.

Çalınan mücevherler

Hırsızlar, Apollon Galerisi'ne balkondan camları kırarak girdikten sonra, kesici disklerle, 705 numaralı salondaki iki vitrine yöneldi. Bu

vitrinlerden biri hükümdarların mücevherleri (1800-1852), diğeri ikinci İmparatorluk dönemi mücevherleri (1852-1870) vitriniydi. Dokuz olağanüstü parçayı ele geçirdiler, ancak kaçarken İmparatoriçe Eugénie'ye ait tacı ellerinden düşürdüler. Tac müzenin önünde zarar görmüş biçimde bulundu. Kraliyet ve imparatorluk koleksiyonlarının en değerli parçaları arasında yer alan sekiz mücevher kayıp:

- Kraliçe Marie-Amélie ve Kraliçe Hortense'in safir ve elmas takı setinden diadem (taç), 1800-1825
- Napolyon I'in ikinci eşi, İmparatoriçe Marie-Louise'in

kolyesi ve küpeleri, 32 zümrüt ve 1.138 elmasla süslü.

- Kraliçe Marie-Amélie ve Kraliçe Hortense'in safir ve elmas seti: Diadem, kolye ve iki küpeden biri.
- İmparatoriçe Eugénie'nin diademi, 212 inci ve 1.998 elmas içeriyor
- Eugénie'nin büyük göğüs kurdele broşu (1855- kuyumcu François Kramer tarafından yapılmış, 2 bin 438 elmasla süslenmiş bir başyapıt)
- Eugénie'nin "reliquary broşu" (Paul-Alfred Bapst tarafından tasarlanmış)

⤴ Miguel de Cervantes (tahminen) Ressam: El Greco
'Bilinmeyen bir Centilmenin Portresi', 1603-1607

⤴ William Shakespeare (tahminen)
Ressam: Bilinmiyor, 1600-1610

YÜZYILLAR ÖTESİNDEN UMUDA ÇAĞRI

YAZI
VECDİ SAYAR

Tiyatro edebiyatının büyük ustaları kitleleri etkileme gücünü koruyor. Bu yıl sahnelerimizde oyunları sergilenen William Shakespeare bu yazarların en başında geliyor. Bir de ölümsüz Don Kişot'la Cervantes.

Tiyatrolarımızda birbirinden güzel ve etkileyici oyunlar sergilendi 2025 yılı içinde. Aralarında günümüz tiyatro yazarlarının yapıtları da vardı ama tiyatro klasikleri ile edebiyat ustalarından yapılmış uyarlamalar öne çıkıyordu. Tiyatro edebiyatının en ünlü ismi hiç kuşkusuz 16. yüzyılın İngiliz yazarı William Shakespeare'dir. Çok daha eskilere gidersek, M.Ö. 5. yüzyıldan Sophocles'i, Aristophanes'i görürüz. Biri trajedinin, diğeri komedinin yaratıcıları...Tabi bir de Euripides'i...

17. yüzyıldan büyük Fransız yazarları Molière, Corneille ve Racine'in ölümsüz yapıtları nasıl unutulur? Onları 18. yüzyılda Alman edebiyatının usta kalemleri Friedrich Schiller ve Goethe, İtalyan komedisinin (Commedia dell'arte)

ustası Carlo Goldoni, 19. yüzyılda Rus edebiyatının büyük yazarları Anton Çehov ve Nikolai Gogol, İrlandalı George Bernard Shaw ve Oscar Wilde, Fransız André Gide, Alfred Jarry, İsveçli Henrik Ibsen ve August Strindberg izler.

20. yüzyılı tiyatronun altın çağı yapan çok sayıda yazar vardır: ABD'den Eugene O'Neill, Tennessee Williams, Thornton Wilder, Edward Albee, Arthur Miller, Sam Shepard, David Mamet, İngiliz David Hare, Harold Pinter, Noel Coward, Tom Stoppard, İspanyol Federico García Lorca, İtalyan Luigi Pirandello, İrlandalı Samuel Beckett, Martin Mc Donagh, Alman Bertolt Brecht, Romanyalı-Fransız Eugène Ionesco, Fransız Antonin Artaud, Jean Genet, Jean Anouilh, Albert Camus, Jean-Paul

Sartre, Nathalie Sarraute, Yasmina Reza... Dünya tiyatroları bu ustaları hiç ihmal etmez. Ülkemizde de genellikle Devlet Tiyatrosu'nun repertuvarında rastlarız bu isimlere. Elbette cesur özel tiyatrolar da var olmuştur her zaman klasikleri unutmayan, onlara yeni bir ruh katmayı deneyen...

Tiyatromuzun ustaları

Ama yerli yazarlar her zaman baş tacıdır ülkemizde. Musahipzade Celal, Cevat Fehmi Başkut, Ahmet Kutsi Tecer, Recep Bilginer, Necati Cumalı, Melih Cevdet Anday, Cahit Atay, Refik Erduran, Turan Oflazoğlu, Orhan Asena, Adalet Ağaoğlu, Nezihe Meriç, Ülker Köksal, Turgut Özakman, Dinçer

Sümer, Hidayet Sayın, Güner Sümer, Çetin Altan, Mehmet Baydur, Ümit Denizler, Aydın Engin, Ferhan Şensoy, Civan Canova, Cuma Boynukara, Özen Yula, Behiç Ak... Genç kuşaktan Ahmet Sami Özbudak, Deniz Madanoğlu, Sami Berat Marçalı, Firuze Engin, Murat Mahmutyazıcıoğlu, Yeşim Özsoy, Berkay Ateş, Halil Babür ilk aklıma gelenler... Kendi adıma bu listenin başına Haldun Taner'i koymak isterim. Sonra, Güngör Dilmen, Oktay Arayıcı, Sermet Çağan, Vasif Öngören, Bilgesu Erenus, Başar Sabuncu, Berkun Oya... Bir de edebiyatımızdan sahneye uyarlanmış yapıtlar var. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve Aziz Nesin'in romanlarından, öykülerinden uyarlanan oyunlar. Kimi kaynaklandığı yapıtın özünü yansıtmakta yetersiz, kimi ise kaynak yapıtı okuma hevesi uyandıran...

Genç oyun yazarlarımızın sayısı her geçen gün artıyor. Biraz da telif derdinden kurtulma nedeniyle olsa gerek, bağımsız tiyatrolarımızın yönetmen ve oyuncular arasında yazarlığa soyunanların sayısı epeyce fazla. Bu da tiyatromuza yeni yazar kazandırma açısından çok yararlı bir girişim ama yapıtlarının kaç gelececek kuşaklara kalacak, şimdiden bir şey söylemek zor.

Klasikleri sadık kalarak ya da günümüzün bakış açısından yorumlayarak sahneleyen tiyatroların seyirci yetiştirmek açısından büyük yararı olduğunu

düşünüyorum. Günümüz seyircisinin tanınmış isimlere daha fazla ilgi gösterdiğini biliyoruz. Bunu daha çok televizyonda tanınmış yüzleri sahnelerine davet ederek yapıyor tiyatrolar, ama tanınmış yazarların da böyle bir etkisi olduğu söylenebilir. Üstelik günümüz yazarları genellikle karamsar bir bakış açısından yaklaşıyorlar anlattıkları öykülere. Klasik yapıtlarda ise umutsuzluktan çok umut arayışı görürüz. Bu da, seyirci için çekici bir öge olabiliyor.

Shakespeare'den günümüze

Ülkemizde adını andığım yazarların oyunları sıkça sahneleniyor. Son bir yıl içinde seyirciyle buluşmuş yapımlar arasında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda Euripides'in *Ifigenia'sı* Serdar Biliş'in, Shakespeare'in *Hamlet*'i Engin Alkan'ın, Ibsen'in *Bir Halk Düşmanı* Orhan Alkaya'nın, Molière'in *Tartuffe*'ü ve Arthur Miller'in *Cadı Kazanı* Yiğit Sertdemir'in yorumuyla sergilendi. Miodrag Bulatović'in Samuel Beckett'in *Godot*'yu *Beklerken* oyununa nazire olarak yazdığı *Godot Geldi*'yi Ragıp Yavuz'un, Sophocles'in *Medea*'sına gönderme yapan *Ben Medea Değilim*'i Hülya Karakaş'ın rejisinden izledik.

İzmit Şehir Tiyatroları'nda Mehmet Birkiye ünlü Rus klasiği *Savaş ve Barış*'ı sahneledi. İstanbul, Eskişehir ve İzmir Şehir Tiyatroları Arthur Miller'in *Cadı Kazanı*'nı sergiledi.

İrkçılığı ve ayrımcılığı lanetleyen bu oyun tiyatro edebiyatının en etkileyici yapıtlarından biri olarak kuşkusuz bu ilgiyi hak ediyor. Üç oyunu da izleyip, yönetmenlerin yorumlarını tartışmak iyi olurdu, keşke bir festivalde bu üç yapıtı art arda izleme şansına kavuşsak... Repertuvarında Shakespeare, Molière, Çehov, Camus, Strindberg oyunlarına yer veren Devlet Tiyatroları bu yıl farklı sahnelerde *Shakespeare'in Bütün Oyunlar*, *Richard: Güller Savaşı*, *Kuru Gürültü* oyunlarını, Çehov'dan *Üç Kız Kardeşi* *Beklerken*, Gorki'den *Ayak Takımı* *Arasında*'yı sahneledi. Hepsisi de bir kamu tiyatrosuna yakışan oyunlar.

2024 yılında İKSV'nin Tiyatro Festivali'nde Berlin Schaubühne'den Thomas Ostermeier'in rejisiyle muhteşem bir *III. Richard* izlemiştik. 2025 yılında da Perulu Teatro La Plaza topluluğu Shakespeare'in *Hamlet*'ini down sendromlu sekiz oyuncu ile sergilerken seyirciyi kimlikler üzerinde düşünmeye, kendi kimliğini sahiplenmeye davet ediyordu. Festivalin bir başka oyunu da ünlü Fransız yazar Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* romanından uyarlanmıştı. Flaman Kraliyet Tiyatrosu *Bovary* oyununda kadın-erkek ilişkisine feminist bir yorum getiriyordu. Yönetmen Carme Portacelli oyunu neredeyse çıplak bir sahnede birkaç dekor parçasıyla sergilerken yapıtı çağdaş bir bakış açısından yorumluyordu.

❧ Baba Sahne'de "Bir Baba Hamlet"

❧ Okan Bayülgen "Richard" oyununda

⚡ Moda Sahnesi'nde "Macbeth"

Özel tiyatrolar da Shakespeare oyunlarını sahnelemekten geri durmadı. Moda Sahnesi *Othello*'yu ve *Hırçın Kız* oyununun bir uyarlaması olan *Şirreti Evcilleştirmek*'i sahnesine taşıdı. Moda Sahnesi'nin Kemal Aydoğan rejisi ile sahnelediği bir başka Shakespeare oyunu da *Macbeth* idi. Oyunda başrolleri üstlenen Barış Atay ve Ezgi Çelik'in yanı sıra, cadılarda tiyatronun genç oyuncularını çok başarılı bir sınav veriyordu. Oyunda cadılar koro işlevinin yanı sıra oyundaki diğer kişilikleri de canlandırıyordu. İktidar hırsını bundan daha güzel anlatan bir oyun yoktur herhalde. Kumbaracı 50 Öteki *Venedik Taciri*, Das Das *Titus Kompleksi*, Çolpan İlhan-Sadri Alışık Tiyatrosu *Aşık Shakespeare*, Bis Tiyatro III. *Richard* oyunlarını sahneledi. Okan Bayülgen'in Dada Salon Kabaretti'ni aynı oyunun özgün bir yorumunu *Richard* adıyla sergiledi.

Shakespeare oyunları başka yazarların yapıtlarına da konu olmuştur. Son yılların en başarılı oyunlarından biri olan *Bir Baba Hamlet*'ini sahnelemek isteyen iki tiyatrocunun öyküsünü anlatır Sebastian. Oyunu Seidel yazmış, Yücel Erten çevirmiş, Emrah Erten yönetmiş. İki oyuncuyu Şevket Çoruh ve İlker Ayırık canlandırıyor. Böyle bir kadrodan başyapıt çıkmaz da ne çıkar. Nitekim seyirci de karşılığını verdi; yıllardır kapalı gişe oynuyor. İlk sergilendiği yıl izlemiştim oyunu, İlker Ayırık'ın yerinde Murat Akkoyunlu vardı. İlk fırsat ta İlker Ayırık'ı da izlemek istiyorum.

Shakespeare'in yanı sıra başka klasikler de özel tiyatroların repertuarında yer aldı. Molière'in *Cimri*'sini Semaver Kumpanya'dan Serkan Keskin'in olağanüstü performansı ile izledik. Çehov'un *Martı*'sından uyarlanan *Treplev*'i Decolage Art Space, *Martı mıyım?*'i Das Das, Ibsen'in *Nora- Bir Bebek Evi* oyununu Tiyatro Circa, *Nora 2* adlı uyarlamayı Bahçe Galata toplulukları sahneledi. İki farklı *Nora*'da iki usta oyuncuyu, Tuğçe Altuğ ve Tülin Özen'i izlemek ayrı bir zevkti.

Önceki yıllarda *Atinalı Timon*, *Şekspir Müzikali*, *Macbeth*, *Kral Lear* oyunlarını sergileyen Oyun Atölyesi iki yıldır kapalı gişe oynadıkları Ionesco'nun *Kel Diva*'sının ardından bu yıl çağdaş bir oyunla seyircinin karşısına çıktı: Florian Zeller'in *Baba'sı...* Elbette, başrolde gene Haluk Bilginer'i izleyeceğiz. *Kel Diva*'da sahneyi Haluk Bilginer ile paylaşan büyük oyuncu Zuhal Olcay ise bu yıl bir başka tiyatro klasik yapıtta rol aldı: Cervantes'in *Don Kişot*'unda.

Cervantes ve Don Kişot

Oyuna geçmeden önce, Miguel de Cervantes'in yaşam serüvenine göz atmakta yarar var. Tıpkı Shakespeare gibi o da 16. yüzyılda (Shakespeare'den on küsur yıl önce doğmuş, 17. yüzyılda aynı yılda, 1616'da) bu dünyadan göç etmiş. Beki onun kadar çok ürün vermemiş ama, yazdığı tek bir romanıyla edebiyat tarihine adını kazımış: ilk modern roman -hatta kimilerince

⚡ Oyun Atölyesi'nde "Kel Diva"

dünya edebiyatının en önemli romanı- olarak kabul edilen *Don Quixote*.

Gençlik yıllarını yoksulluk içinde geçiren Cervantes'in ilk dönem eserleri kayıp. Ama, *Don Kişot*'un etkisi o kadar büyük olmuş ki, İspanyolca'yı 'Cervantes'in dili' olarak tanımlayanlar var. 16. yüzyılın ortalarında her nedense İspanya'yı terk etmek zorunda kalan Cervantes, Roma'da bir kardinalin evine yerleşmiş. Sonra Haçlı donanmasına yazılarak 1571 İnebahtı (Lepanto) savaşına katılmış. Savaşta sol kolunu yitiren (o tarihten sonra Lepanto'nun tek kollu adamı' olarak anılan) Cervantes bir süre daha savaştıktan sonra Tunus'ta Osmanlı askerleri tarafından tutsak edilmiş. Beş yıl Osmanlı zindanlarında kalan yazar, İspanyollar tarafından fidye ödenerek kurtarılmış. Ülkesine döndükten sonra *Galatea* adlı aşk romanını yazan, Cervantes'in bir süre kuzey Afrika'da casus olarak çalıştırıldığı, daha sonra bir süre Sevil'de vergi tahsildarlığı yaptığı söylenir.

1605 yılında *Don Kişot*'un birinci cildini, 1615 yılında da ikinci cildini yayınlayan yazar birkaç öykü, roman, oyun yazmış ama hiçbiri *Don Kişot* kadar beğenilmemiş. Cervantes 1616 yılının 23 Nisan'ında Toledo yakınlarında ölümsüzlüğe uzanmış. Shakespeare'in de ölüm tarihi olarak kabul edilen 23 Nisan dünyada 'Kitap Günü' olarak kutlanıyor. Portresi kesin olarak bilinmemekle birlikte, o tarihlerde Toledo'da yaşayan büyük ressam El Greco'nun *Bilinmeyen bir Centilmenin Portresi*

“Don Kişot” müzikali

adlı tablosundaki kişinin Cervantes olduğunu iddia edenler var (Bir başka görüşte resmin bir oto portre olduğu). İspanya'da paralara basılan portre ise tümüyle hayali bir resimmiş. 2025 yılında Avrupa merkez Bankası bundan sonra basılacak 50 Euro'luk kağıt paraların üzerine Avrupa kültürünü temsilen Cervantes'in portresini basma kararı almış.

Yazarın bu çileli yaşam öyküsü hiç kuşkusuz yapıtına da yansımıştır. Doğrunun ve güzelin peşinde koşan, güzeller güzeli Dulcinea'yı kurtarmayı görev edinen, bu uğurda devlerle, karanlık şövalyelerle ve yel değirmenleriyle savaşmayı göze alan kahramanı Don Kişot kendisidir aslında. Yaşadığı güçlüklerle karşı durmanın yolunu bir inanca sarılmak ve o inanç uğruna savaşmakta bulan Don Kişot'un mücadelesini 'idealizm' olarak nitelendirip küçümseyenler olsa da, onun yapıtı çağlar ötesinden günümüze ışık tutar; karanlığa karşı aydınlığı savunmaktan geri durmamayı öğütler. Bir ideal uğruna yaşamını feda etmenin insanlık adına azımsanmayacak bir fedakârlık olduğunu görmezden gelebilir miyiz? *Don Kişot*'u ölümsüz kılan, ideallerin ve cesaretin önemini vurgulayan mesajı olsa gerek. Gerçeklere tutsak olmadan, hayal gücüne yaslanarak ilerleyebilir insanoğlu. Berber tasını miğfer olarak kafasına geçirip, yel değirmenleriyle savaşabilir...

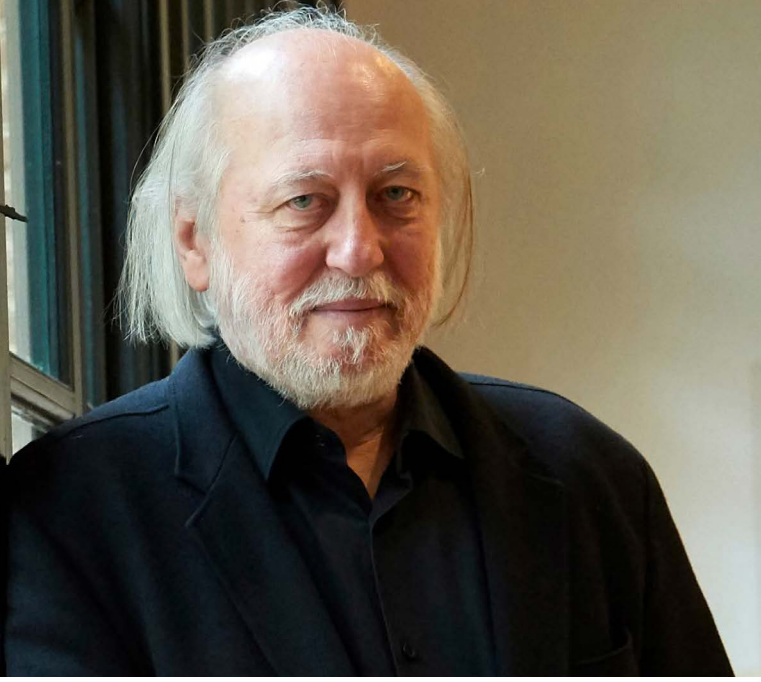
Don Kişot romanı 1959 yılında Dale Wasserman tarafından televizyona uyarlanmış, 1965'de bir Broadway müzikali olarak sergilenmiş; beş

dalda Tony ödülleri (Britanya'nın en önemli tiyatro ödülleri) kazanmış. Jules Massenet opera versiyonunu yapmış. Elbette, bu denli cazip bir konunun beyaz perdeye uyarlanmaması düşünülemezdi. 1926 yılında Lau Lauritzen tarafından çekilen 3 saatlik filmin ardından 1933 yılında Georg Wilhelm Pabst, Massenet'nin librettosunu ve müziklerini temel alan film yapmış. Rus yönetmen Grigori Kozintsev'un 1957 yılında çektiği filminden sonra 1972 yılında Amerikalı yönetmen Arthur Hiller *La Manchalı Adam*'ı çekmiş. Kadrosunda Peter O'Toolle, James Coco ve Sophia Loren'in yer aldığı filmi anımsıyorum. Hepsi bu kadar değil... Peter Yates'in *Don Kişot*'u, ardından İspanyol televizyonun dizisi *El Quijote de Miguel de Cervantes*, Manuel Gutiérrez Aragón'un *Don Quijote*'si, 2018 yılında Terry Gilliam'ın yaptığı *Don Kişot*'u *Öldüren Adam* romandan uyarlanan yapıtlardan yalnızca birkaçı. Ama hepsinden önemlisi herhalde Orson Welles'in 1955 yılında çekimlerine başladığı, yıllarca üzerinde çalışmasına karşın finansman yetersizliğinden bitiremediği *Don Kişot*'tur. Film, Welles'in eşinin ve Jesus Franco'nun katkılarıyla bitirilip, 1992 Sevilla Dünya Fuarında ilk kez gösterilmişti.

Gelelim, 2025 Sonbaharında Çolpan İlhan Sadri Alışık Tiyatrosu – Piu Entertainment işbirliği ile kotarılan, Zorlu PSM'de izlediğimiz *Don Kişot* müzikaline. Metin, Cervantes'in eserindeki serüvenleri kısaltarak sahneye uyarlamak yerine ana kahraman olarak yazar Cervantes, uşağı ve handa çalışan işveli çalışan

Aldonza'yı alıyor. Onlar, Cervantes'in hayalindeki kahramanlara, Don Kişot, Sancho Panza, Dulcinea rollerine bürünüyorlar. Yapımcılar daha önce *Amadeus*'ta birlikte çalıştıkları usta yönetmen Işıl Kasapoğlu'na emanet etmişler projeyi. İyi de yapmışlar; Kasapoğlu bu zor işin altından hakkıyla çıkmış. Müzikalin özgün prodüksiyonu Albert Marre imzasını taşıyor. Projenin yapımcıları ise Albert W. Selden ve Hal James. Türk yapımcılar özgün bir yoruma gitmek yerine projeyi aynen uygulamaya yönüne gitmişler ki bu anlaşılabilir bir şey; bu kadar maliyetli bir projede riskleri azaltmanın yolu, başarısı kanıtlanmış bir yorumu aynen almak. Işıl Kasapoğlu profesyonel bir tavırla girmiş işe belli ki; gene de kendi damgasını vurmaktan geri durmamış, sahnede dev kuklalar oynatarak.

Don Kişot'un özgün müzikleri Mitch Leigh'e, şarkı sözleri: Joe Darion'a ait. Müzik direktörü ve orkestra şefi ise Volkan Akkoç. Başrollerde Selçuk Yöntem (Cervantes ve Don Kişot), Cengiz Bozkurt (uşak ve Sancho Panza), Zuhall Olcay (Aldonza). Gerçekten de dünya sahnelerindeki kaslardan aşağı kalmadıklarını, hatta çoğundan daha iyi olduklarını düşünüyorum. Bu müzikali sırf onlar için izlemeye değer. Eseri dilimize Güngör Dilmen kazandırmış. Bu da müzikali izlemeniz için bir başka neden. Gündelik dertlerinizi geride bırakıp, Cervantes'le birlikte hayal kurmaya var mısınız? Varsanız, müthiş bir kadro ve güzel müzikler sizi bekliyor... ■

DİSTOPIK MELANKOLİ

YAZI
ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE

2025 Nobel Edebiyat Ödülü'nü Macar yazar László Krasznahorkai kazandı. Susan Sontag'ın "çağdaş Macar kıyamet ustası" olarak andığı yazar; distopik, melankolik eserleriyle tanınıyor.

İsveç Akademisi, 2025 Nobel Edebiyat Ödülü'nün Macar yazar László Krasznahorkai'ye verildiğini duyurdu. Her sene merakla beklenen Nobel edebiyat ödülünde benim en sevdiğim şey, akademinin bir cümleye sığdırdığı açıklama olur. Bu sene de şaşırtmadı ve 71 yaşındaki romancıyı birkaç sözcükle anlatmayı başardı: "kıyametvari dehşetin ortasında sanatın gücünü yeniden teyit eden etkileyici ve vizyoner eserlerinden" dolayı ödüle layık görüldüğünü açıkladı.

Bazı Nobel ödülü kazanan yazarları ancak ödülü kazandıktan sonra tanıma şansımız olur, Krasznahorkai öyle değil. Romanları dilimize çevrilmiş, hatta *Şeytan Tangosu* üç baskı yapmış bile. Yazar 2019 Ulusal Çeviri Edebiyat Ödülü ve 2015 Uluslararası Booker Ödülü de dahil olmak üzere çok sayıda ödül kazanan distopik ve melankolik romanlarıyla tanınıyor ülkemizde.

1954 yılında Macaristan'ın Gyula kentinde doğan Krasznahorkai, ilk olarak 1985 tarihli romanı *Şeytan Tangosu* ile adını duyurdu. Roman 2015 yılında Uluslararası Man Booker Ödülü kazanınca dünya okurlarının da ilgisini çekti. Ayrıca Krasznahorkai'nin uzun süredir yaratıcı bir ortaklık içinde olduğu yönetmen Béla Tarr tarafından yedi saatlik bir filme uyarlandı. Bu roman, kültürel anlamda çürümüş bir kırsal topluluğun büyüleyici betimlemesiydi; dilimize ancak 2013 yılında çevrildi. Onlarca yıl gecikmenin tek nedeni yazarın batıda tanınmıyor olması değildi, ayrıca kullandığı dilin zorluğu, sayfalarca uzun ve dolambaçlı tümceleri, noktalama işaretlerinden yoksun imlası, çeviriyi neredeyse olanaksız kılıyordu. Neyse ki bu zorluğa cesurca girişen çevirmenlerden biri Bülent Şimşek, romanı dilimizde de zevkle okunur hale getirmiş.

Postmodern Gelenek

Krasznahorkai, Orta Avrupa edebi geleneğini sürdüren günümüz yazarlarından biri. Absürt ve grotesk onun kaleminde epik bir dile dönüşür. Edebiyat eleştirmeni James Wood, kitaplarının "*nadir bulunan bir para birimi gibi elden ele dolaştığını*" yazmıştı. Susan Sontag, yazarı "*çağdaş Macar kıyamet ustası*" olarak tanımlarken, WG Sebald, yazarın vizyonunun evrenselliğini över.

Krasznahorkai'nin kariyeri, dil kadar seyahatlerle de şekillendi. Sovyet rejimi altındaki Macaristan'dan ilk defa 1987'de ayrılıp bir yıllık burs için Batı Berlin'e geldi. Asıl esin kaynağını ise sonraki yıllarda Doğu Asya'da bulacaktı. Seioba Orada, Aşağıdaydı ve Urga Tutsağı gibi romanların yanı sıra gezi yazıları ve denemeler de yazdı. Daha sonraki yıllarda Savaş ve Savaş üzerinde çalışırken Avrupa'yı dolaştı ve bir süre efsanevi Beat şairi

Allen Ginsberg'in New York'taki dairesinde yaşadı ve şairin desteğini gördü.

2002'de Macaristan'a Nobel edebiyat ödülü kazandıran Imre Kertesz'den ve ülkemizde de çok sevilen Magda Szabo ve Agota Kristof'tan farklı bir anlatıya sahip Krasznahorkai. Kendinden önceki neslin yazarları 20. yüzyılın iki savaşını yaşamışlardı ve romanlarında özellikle Doğu Avrupa'da yaşanan savaş, açlık ve sefaleti konu ediyorlardı. Krasznahorkai benzer bir karanlıktan çıksa da onun anlatısı ironi dolu.

Şeytan Tangosu

Laszlo Krasznahorkai, 2015 yılında İngiliz Guardian gazetesine verdiği röportajda eserlerini ilk kez keşfeden kişilere şu öneride bulundu: "*Kitaplarımı okumamış insanlar varsa, onlara ne okuyacaklarını öneremem; bunun yerine dışarı çıkmalarını, bir yere, belki bir dere kenarına, hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden, taşlar gibi sessizce oturmalarını tavsiye ederim. Sonunda kitaplarımı okumuş biriyle tanışacaklar.*"

Krasznahorkai'nin bir romanını okuduktan sonra günlük hayatın saçma ve basit hallerine geri dönmekte zorlanıyor insan. Daha önce okuduğum hiçbir şeye benzemeyen romanı *Şeytan Tangosu* bitince de bir süre soluklanmam gerekti. İlk başta zorlayan dili yabancılik çekmeme neden oldu fakat ikinci bölümden itibaren dile ve ortama alışmış merakla sayfaları çeviriyor olmuştum.

İlk kez 1985 yılında Macaristan'da yayınlanan ve artık bir klasik olarak kabul edilen *Şeytan Tangosu*, distopik bir dünyada geçiyor: acımasız, amansız ve o kadar şaşırtıcı derecede kasvetli! Ancak kasvet o denli yoğun ki komikleşiyor. Zihnimde sürekli Samuel Beckett'in *Godot'yu Beklerken*'inin kahramanları Estragon ve Vladimir canlandı. Onlar gibi bazen şaşal bazen cin fikirli ama hep yolundan şaşmış varlıklar olarak canlandırdım Krasznahorkai'nin karakterlerini.

Olay, peygamber mi şeytan mı anlayamadığımız bir şarlatanın Macar köyüne gelişine odaklanıyor. Ortam çürümüş, yağmur ve çamura batmış bir halde. Macar köyü aslında vakti zamanında hayallerle kurulmuş olan bir kooperatif; ama artık hayaller yıkılmış, umutlar kaybolmuş. Şimdi burada pek akıllı olmayan, kendi kaderlerini başkalarının çizmesine alışık zavallı bir grup insan oturuyor. Çaresizlikten tek bildikleri hayatta kalma yöntemi, birbirlerini kazıklamak. Fakat bunda da başarılı değiller.

Alkolik ve paranoyak bir doktor, takıntılı şekilde komşuları izleyen kadın, harap bir değirmeni genelev gibi kullanan genç kadınlar, kedisini öldürmeyi beceremeyen engelli bir kız... Yazar her birini yakından tanımamızı sağlıyor. Her birine bir bölüm ayırdığı için, kendi seslerinden ve eylemlerinden tanıyoruz karakterleri.

İlk bölümün sonunda, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inandıkları ama öldüğü sanılan Irimias adlı adamın, yardımcısı Petrina ile birlikte köy yolunda olduğunu öğreniyorlar. Yerliler, örümceklerle dolu barda onu beklemek için heyecanla toplanıyor, tartışıyor, içki içiyor ve akordeon eşliğinde sabahın erken saatlerine kadar çalgınca dans ediyorlar.

Krasznahorkai, küçük köyün gergin atmosferini yaratmada mükemmel bir iş çıkarıyor. Kitabın ilk yarısında, her bölümdeki karakterler diğer bölümlerdekiyle nadiren karşılaşılıyor, ancak isimlerine ve kişiliklerine sürekli olarak daha fazla gönderme yaparak, birlikte nefes alan bir topluluk izlenimi veriyor. Böylece sonunda bir karakterle karşılaştığımızda, tüm dedikoduları zaten duymuş olduğumuz için tanıdık geliyor.

Şeytan Tangosu 12 bölümden oluşuyor. Dans adımları gibi, altı öne altı geriye giderek ilerliyor roman. Anlatının ilk altı bölümünde kurgu ilerlemiyor aslında, aynı noktadan başlayan altı bölüm boyunca farklı karakterlerin o zaman dilimi anlatılıyor. Tekrar eden bir imge, insanların sadece et olduğu mezbaha ve birçok yönden düşmüş bir halkın yedi ölümcül

günahının bir kataloğu. İlk bölümün adı "Geldiklerinin Haberi" yani roman, bir haberle, herkesin kanını donduran bir beklemeyle başlıyor. Kimlerin geleceğini bilmiyoruz ama bilenlerin korkusu ve geleceklerin aslında ölmüş (ya da ölü sanılan) insanlar olması korkuyu çoğaltıyor. Sanırım *Godot'yu Beklerken* oyununu çağrıştıran nedeni bu bekleyiş. Paçavralar giymiş karakterler olarak hayal ediyoruz onları.

László Krasznahorkai'nin yarattığı sahneler akıl karıştırıcı olabiliyor. Yazarın özellikle bunu amaçladığını sanıyorum. Örneğin, "Örümceğin İşi" başlıklı IV. Bölüm başında "*Çatlak lamba karpuzunun çevresinde sığır sinekleri...*" diye başlayan cümle iki sayfa sonra ancak bitiyor. Bu arada bu denli uzun cümle içinde okur baştaki özneyi, yani sığır sineklerini unutuyor. Özne her şey olmaya başlıyor: ortam, çevre ve anlatının tüm devinimi halini alıyor. Sineğin devinimi ile başlatıyor her şeyi ama sinekten bir daha söz etmiyor yazar. Bütün bunlar akıl karıştırıcı gelse de yazarın özellikle okuru yabancılaştırmak için tasarladığını anlıyoruz.

Bölümler genellikle yeterince açıklanmamış bir olayla ya da tartışma ile başlıyor. Örneğin, yağ ısıtıcısını açıp açmamak konusunda şiddetli bir tartışma ile başlayabiliyor fakat bunun romanda bir önemi olmadığı hemen ilerleyen sayfalarda belli oluyor. Bir başka bölümde, kendilerini feci bir bürokrasinin pençesinde bulan iki karakterin kimliği dokuz sayfa boyunca açıklanmıyor. Her bölüm tek bir cümleden oluşan paragraflardan oluştuğu için nefes nefese bir anlatı içine sokuyor okuru. Krasznahorkai zor bir okuma sunuyor. Bu noktada çevirmene bir şapka çıkarmadan geçmeyelim!

Baskıcı bir modern devletteki yaşamın betimlenmesi elbette Kafka'yı da düşündürüyor. Krasznahorkai 'günümüzün Kafka'sı' belki de ama okuru karanlıklara sürüklerken komik, ironik, alaycı bir tat -da- bırakıyor geride. Anlattığı bunca çürümüşlük içinde insani, hatta sevimli bir yan bulmamak mümkün değil... ■

2025'in Sinema Yolculuğu: FESTİVALLERDEN OSCAR'A

YAZI
YASEMİN SAYAR

2025 festival ışıkları ve unutulmaz yapımlarla sinema tarihine damgasını vurdu. Cannes, Venedik ve Berlin'den Oscar adayları çıkarken; Antalya, Adana ve İstanbul festivallerinde öne çıkan yerli filmler de Türkiye sinemasının gücünü gösterdi. Gelin, bu yılın dünya çapındaki ödül avcılarına ve yerli festival yıldızlarına yakından bakalım.

Geride bıraktığımız yıl sinema dünyası için prestijli ve yoğun bir festival takvimiyle geçti. Cannes, Venedik ve Berlin gibi Avrupa'nın önde gelen festivalleri, dünya sinemasının nabzını tutarken, yılın Oscar yarışının erken sinyalleri de bu etkinliklerden gelmeye başladı. Kuzey Amerika'da Toronto, Telluride ve Sundance gibi festivaller bağımsız ve yaratıcı yapımlara sahne oldu. Bu festivaller, hem eleştirmenlerin hem de izleyicilerin dikkatini çeken projeleri öne çıkararak, Oscar yarışının yönünü belirleyen önemli platformlar oldu.

Türkiye cephesinde ise İstanbul Film Festivali ile başlayan maraton,

sonbaharda tüm hızıyla devam etti. İzmir Uluslararası Film ve Müzik Festivali, Ayvalık Film Festivali, Adana Altın Koza Film Festivali, Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali, Boğaziçi Film Festivali ve Ankara Uluslararası Film Festivali gibi etkinlikler, yerli sinemanın yetenekleri ve yaratıcılığını bir kez daha gözler önüne serdi.

Festivallerin Yıldızları ve Oscar Yolculuğu

2025'in festival haritası, Oscar sezonunu şekillendiren filmlerin sahne aldığı dev bir vitrin gibiydi. Cannes'dan Venedik'e, Berlin'den Toronto'ya uzanan bu yoğun yıl,

yalnızca eleştirmenlerin değil, ödül sezonu takipçilerinin de nabzını yükseltti. Bu kez öne çıkan filmler gösterildikleri festivaller kadar, hangi Oscar kategorilerinde güçlü adaylar olarak konumlandıklarıyla da dikkat çekti.

Sezonun en ateşli yapımlarından Yorgos Lanthimos imzalı *Bugonia*, Venedik'teki prömiyerinin ardından hem "En İyi Film" hem de "En İyi Yönetmen" kategorilerinde güçlü bir aday olarak öne çıktı. Emma Stone'un "En İyi Kadın Oyuncu", Jesse Plemons'ın da "En İyi Erkek Oyuncu" dallarında yarışması bekleniyor. Will Tracy'nin uyarlama senaryosu da filmin iddiasını artıran

unsurlardan biri. Venedik'ten çıkan bir diğer büyük aday, Guillermo del Toro'nun *Frankenstein*'i oldu. Teknik ustalığı ve atmosferik gücüyle "En İyi Film" kategorisinde sağlam bir yer edinen yapım, Guillermo del Toro'nun uyarlama senaryosuyla yarışın iddialı yapımlarından biri. Frankenstein'in yaratıcısını canlandıran Jacob Elordi ise "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" kategorisinin en güçlü adayları arasında gösteriliyor. Venedik sahnesi, Benny Safdie'nin *Dövüş Efsanesi*'ne (The Smashing Machine) de ev sahipliği yaptı. Film, Safdie'ye kazandırdığı Gümüş Aslan'ın yanı sıra, Dwayne Johnson'ın kariyerinin en etkileyici performanslarından birini sunarak "En İyi Erkek Oyuncu" dalında önemli bir aday haline gelmesini sağladı. Emily Blunt da filmdeki rolüyle "En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu" kategorisinde öne çıkan isimlerden biri. Aynı festivalde prömiyer yapan Noah Baumbach imzalı *Jay Kelly*'nin "En İyi Film" dalında yarışması ve George Clooney'i "En İyi Erkek Oyuncu" adaylığına taşınması da oldukça muhtemel. Julia Roberts ise *After the Hunt*'taki performansı ile "En İyi Kadın Oyuncu" dalında adı sık geçen oyunculardan.

Kuzey Amerika festivalleri Oscar yarışına ayrı bir çeşitlilik kattı. Telluride'da gösterilen Scott Cooper imzalı Springsteen biyografisi *Deliver Me From Nowhere*, Jeremy Strong'un "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" kategorisinde öne çıkan performansı ile büyük ilgi topladı. Toronto'da "En İyi Film

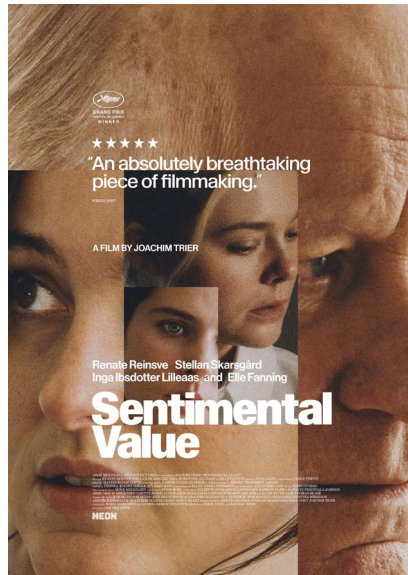
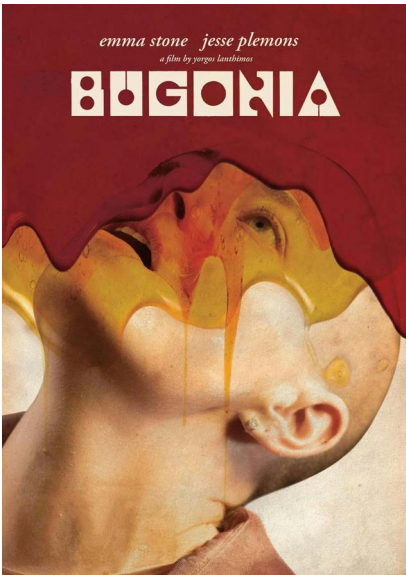
Ödülü'nü kazanan Chloé Zhao'nun *Hamnet*'i ise epik anlatımı ve güçlü oyunculuklarıyla dikkat çekti. Jessie Buckley "En İyi Kadın Oyuncu", Paul Mescal ise "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" kategorilerinde sezonun en iddialı isimleri arasında gösteriliyor. Zhao'nun uyarlama senaryosu da yılın en güçlülerinden biri olarak öne çıkıyor. Toronto'da dikkat çeken bir diğer yapım Koreli yönetmen Park Chan-wook imzasını taşıyan *Başka Yolu Yok* (No Other Choice) oldu. 'Halkın Seçimi Ödülü'nü kazanarak büyük bir ivme yakalayan film, "En İyi Film" kategorisinde ciddi bir aday olarak görülüyor. Park ve birlikte çalıştığı senaryo ekibi de "En İyi Uyarlama Senaryo" kategorisinin favorileri arasında.

Cannes cephesinde duygusal yoğunluğuyla öne çıkan film, Joachim Trier'in *Manevi Değer*'i (Sentimental Value) oldu. Festivalden Grand Prix ile ayrılan yapım, "En İyi Film" yarışında güçlü bir konuma yerleşirken üç oyunculuk performansı ile öne çıkıyor: Renate Reinsve "En İyi Kadın Oyuncu", Stellan Skarsgård "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu", Elle Fanning ve Inga lbsdottor Lilleaas ise "En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu" dallarında dikkat çekiyor. Trier ve Eskil Vogt'un özgün senaryosu da yılın en kuvvetli adaylarından biri. Cannes'da gösterilen *Die, My Love* ile Jennifer Lawrence da "En İyi Kadın Oyuncu" kategorisinde sezon boyunca adından söz ettiriyor. Cannes'ın bir diğer güçlü çıkışı, Kleber Mendonça Filho'nun yönettiği Brezilya yapımı *Gizli Ajan* (The Secret Agent) oldu.

Eleştirmenlerden ve jüriden övgü alan film, başrol oyuncusu Wagner Moura'nın kazandığı Cannes "En İyi Erkek Oyuncu" ödülüyle sezona damga vurdu. Moura, Oscar yarışının da en ciddi favorilerinden biri olarak değerlendiriliyor.

Müzikal cephenin sürprizi ise Jon M. Chu'nun *Wicked: For Good*'u oldu. Büyük prodüksiyon gücü ve etkileyici sahneleme tercihleriyle dikkat çeken film, Chu'yu "En İyi Yönetmen" yarışında güçlü bir konuma taşıyor. Cynthia Erivo En İyi Kadın Oyuncu, Ariana Grande ise "En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu" dallarında adı geçen oyuncular arasında. Paul Thomas Anderson'ın merakla beklenen filmi *Savaş Üstüne Savaş* (One Battle After Another), hem "En İyi Film" hem de "En İyi Yönetmen" kategorilerinin güçlü yapımlarından biri olarak gösteriliyor. Filmin yıldızlarından Leonardo DiCaprio "En İyi Erkek Oyuncu", Sean Penn ise "En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu" kategorilerinde adları geçen diğer isimler. Anderson'ın uyarlama senaryosu da kategorinin dikkat çeken çalışmalarından biri.

Özgün senaryo dalında rekabet oldukça yoğun. Ryan Coogler'ın *Günahkarlar*'ı (Sinners) ve Berlin'de gösterilen Mary Bronstein imzalı *Bacaklarım Olsa Seni Tekmelerdim* (If I Had Legs I'd Kick You) bu dalda iddialı. Bronstein'in filminde başrolü üstlenen Rose Byrne, Berlin Film Festivali'nde "En İyi Kadın Oyuncu" ödülünü kazanmıştı; Oscar yarışında da güçlü bir aday olarak öne çıkıyor. Brady Corbet ve Mona Fastvold'un

⚡ Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri, Yönetmen: Murat Fıratoglu

The Testament of Ann Lee'si ve Cannes Altın Palmiye sahibi Jafar Panahi'nin *Görünmez Kaza'sı* (It Was Just an Accident) yılın öne çıkan özgün senaryo adayları.

En İyi Uluslararası Filmler

Oscar sezonunun belirsizliği sürerken, Akademi'nin "En İyi Uluslararası Film" kategorisi için ülkeler kendi adaylarını açıkladı. 2025 festival haritasında öne çıkan filmler, bu kategoride de son yılların en iddialı ve en çeşitlilik sunan listesini oluşturuyor. Her ülke, kendi sinema mirasını temsil eden yapımlarla yarışa dahil olurken, birkaç film festival başarılarıyla şimdiden dikkatleri üzerine çekmiş durumda.

Fransa, Cannes'da Altın Palmiye kazanan İranlı yönetmen Jafar Panahi imzalı *Görünmez Kaza* ile yarışa katılıyor. Brezilya ise Cannes'da övgü toplayan Kleber Mendonça Filho filmi *Gizli Ajan* ile bu yılın dikkat çeken ülkelerinden biri. Kolombiya'nın tercihi Simón Mesa Soto'nun *Bir Şair'i* (A Poet). Un Certain Regard Jüri Ödülü'nün de sahibi olan yapımın festivallerdeki yankısı sürüyor. Irak, Cannes'de 'Altın Kamera' ödüllü *Başkanın Pastası* (The President's Cake) ile temsil edilirken, Tunus Venedik'te Gümüş Aslan ve Büyük Jüri Ödülü kazanan Kaouther Ben Hania imzalı *Hind Rajab'ın Sesi*'ni (The Voice of Hind Rajab) yarışa yolladı. Norveç Cannes'da Büyük Ödülü (Grand Prix) kazanan Joachim Trier filmi *Manevi Değer* ile güçlü bir adaylık sunuyor. Filistin ise uluslararası

alandaki yankı uyandıran *Filistin 36* (Palestine 36) ile yarışta yer alıyor.

Polonya'nın adayı Kafka'nın hayatını konu alan *Franz*, İspanya'nın tercihi Oliver Laxe imzalı *Sirat*. Türkiye ise, Murat Fıratoglu'nun 2024'te birçok festivalden ödülle dönen filmi *Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri*'ni aday gösterdi. Altın Koza'dan "En İyi Film", Ankara'dan "En İyi Film", "En İyi Yönetmen" ve "En İyi Kurgu" ödüllerinin yanı sıra 'Venedik Ufuklar Özel Jürisi'nden aldığı ödülün destek alan film güçlü bir profil çiziyor.

Ürdün *All That's Left of You*, Macaristan *Yetim* (Orphan), Almanya ise Mascha Schilinski imzalı *Düşüşün Tınısı* (Sound of Falling) ile yarışta. Avusturya'nın adayı *Tavus Kuşu* (Peacock) olurken, Kanada, Sundance'de "En İyi Yönetmen" ödülü alan İranlı yönetmen Alireza Khatami'nin Türkiye'de çektiği *Öldürdüğün Şeyler* (The Things You Kill) ile dikkat çekiyor. İsveç *Cumhuriyetin Kartalları* (Eagles of Republic), İngiltere *My Father's Shadow*, Lübnan ise bu yılın duygusal karşılık bulan yapımlarından *Üzgün ve Güzel Bir Dünya* (A Sad and Beautiful World) ile Oscar yolculuğuna katılıyor. Bu iddialı seçki, "En İyi Uluslararası Film" kategorisinin yılın en rekabetçi dallarından biri olacağını gösteriyor. Festival başarılarıyla güç kazanan yapımlar, yalnızca kendi ülkelerinin değil, küresel sinema sahnesinin de en parlak örnekleri arasında yer alıyor.

Her biri kendi festival yolculuğundan aldığı güçle sezona damgasını vuran bu filmler 2025 Oscar yarışının zorlu

geçeceğini gösteriyor. Ve şimdi gözler sinema dünyasının zirvesi olan Oscar gecesine çevrilmiş durumda. Adaylar 22 Ocak 2026 Perşembe günü açıklanacak; 98. Oscar Ödülleri ise 15 Mart 2026 Pazar akşamı sahiplerini bulacak. Sinema tutkunları sonuçları heyecanla bekliyor...

Türkiye'nin Sinema Yılı

2025 festivallerinin sonbahar mevsimi, Türkiye sinemasının uzun süredir yakalayamadığı kadar renkli, hareketli ve bereketli geçti. İstanbul'dan İzmir'e, Ayvalık'tan Adana ve Antalya'ya uzanan bu geniş yolculukta yıl boyunca birçok film ödüllerle karşılık buldu; sinemamızın taze enerjisini hem görünür kıldı hem de güçlendirdi. Gürkan Keltek, *Yeni Şafak Solarken* ile sezonun en ayrıksı sinema deneyimlerinden birini sundu. İstanbul Film Festivali'nde "En İyi Yönetmen" seçilen Keltek, İzmir Film Festivali'nde filmin olağanüstü ses tasarımı ile 'Sinemamızın Müziği Jüri Özel Ödülü'nü aldı. Film, yıl boyunca sinefillerin favorileri arasında yer aldı.

Adana'da bu yıl renkli bir tablo vardı. Emine Yıldırım'ın 37. Tokyo Film Festivali'nde Asya'nın Geleceği bölümünde En İyi Film Ödülü kazanan enerjik filmi *Gündüz Apollon Gece Athena*, hem Kadir Beycioğlu Jüri Özel Ödülü'nü hem de İstanbul Film Festivali'nde SİYAD ödülünü kazanarak yılın çok konuşulan bağımsız işlerinden biri oldu. Orhan Eskiöy'ün Hatay'da depremzedelerle çektiği *Ev*, Adana'da Yılmaz Güney Ödülü'ne uzanırken; Nazmi Kırık, *Uçan Köfteci*

ile hem Adana'da hem İstanbul'da "En İyi Erkek Oyuncu" ödülleri olarak sezonun en güçlü oyunculuk çıkışlarından birine imza attı.

Sezonun en iddialı yapımlarından biri kuşkusuz Seyfettin Tokmak'ın imzasını taşıyan *Tavşan İmparatorluğu* oldu. Film, dünya prömiyerini Tallinn'de yaptı; uluslararası serüvenine "En İyi Senaryo" ve "En İyi Görüntü Yönetimi" ödülleriyle sağlam bir adımla başladı. Ardından Taipei Film Festivali'nde Yönetmenler Birliği En İyi Film Ödülü'nü alarak uluslararası alanda ismini iyice duyurdu. Türkiye'deki ilk gösterimini yaptığı Antalya Altın Portakal'da ise gecenin kazananı oldu. "En İyi Film, En İyi Yönetmen, FİLM-YÖN En İyi Yönetmen, En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu, En İyi Sanat Yönetmeni, En İyi Görüntü Yönetmeni" ve "Sungu Çapan Sinema Yazarları Ödülü" derken, neredeyse tüm ödülleri topladı. Bu ivme Boğaziçi Film Festivali'nde "En İyi Yönetmen, En İyi Görüntü Yönetimi" ve "FİYAB En İyi Yapımcı" ödülleriyle sürdü. Film, Ankara Film Festivali'nin "İnci Demirkol En İyi Film, En İyi Senaryo" ve FİLM-YÖN "En İyi Yönetmen" ödülleri de alarak, yılın en istikrarlı ve en çok ödüllendirilen yapımlarından oldu.

Sezonun bir diğer öne çıkan filmi Pelin Esmer'in *O da Bir Şey mi*'si oldu. Dünya prömiyerini Rotterdam Film Festivali'nde yapan yapım, Türkiye'deki yolculuğunu İstanbul Film Festivali'nde 'En İyi Senaryo Ödülü'yle sürdürdü. Asıl büyük çıkış

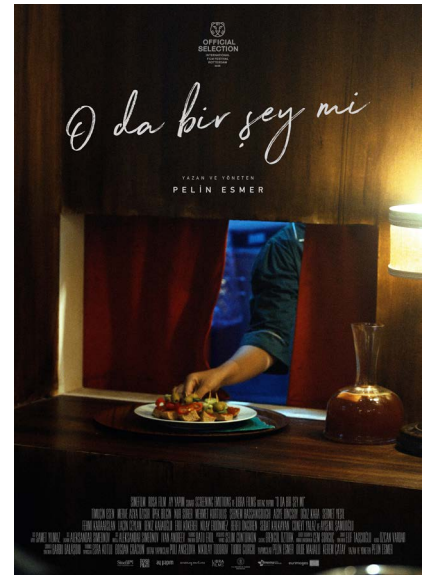
ise Adana Altın Koza'da geldi; "En İyi Film, En İyi Yönetmen, FİLM-YÖN En İyi Yönetmen" ve "Adana İzleyici" ödülleri yanı sıra "En İyi Görüntü Yönetmeni" ve "En İyi Sanat Yönetmeni" ödülleri kazanırken, genç yetenek Merve Asya Özgür, 'Türkan Şoray Umut Veren Genç Kadın Oyuncu Ödülü'nü kazanarak dikkatleri üzerine çekti. SİYAD Cüneyt Cebenoyan Özel Ödülü de *O da Bir Şey mi* filmine gitti. Esmer'in filmi, anlatım gücü ve olgun sinematografisi ile yılın en başarılı yerli yapımlarından biri oldu.

Yetkin Dikinciler'in güçlü performansı ile öne çıkan *Parçalı Yıllar*, Antalya'da "En İyi Erkek Oyuncu" ve "Cahide Sonku" ödülleri uzandı. Boğaziçi Film Festivali'nde "Ulusal Uzun Metraj En İyi Film" ödülünü alarak sezonu güçlendiren yapım, karakter merkezli anlatımıyla izleyicinin ve eleştirmenlerin radarında kaldı. Genç yönetmenlerin taze enerjisini taşıyan *Aldığımız Nefes*, Antalya'daki "Dr. Avni Tolunay Jüri Özel Ödülü" ile yılın umut vadeden yapımlarından biri olduğunu kanıtladı. Ardından Ankara Film Festivali'nden "Mahmut Tali Öngören En İyi İlk Film" ödülü geldi; Hakan Karsak'ın Ankara'da kazandığı "En İyi Erkek Oyuncu" ödülü de filmin başarısını pekiştirdi.

Antalya'nın yeni keşiflerinden biri ise Emre Sert ve Gözde Yetişkin'in yönettiği *Sahibinden Rahmet*'ti. Film, festivalin 'Behlül Dal En İyi İlk Film Ödülü'nü ve 'En İyi Senaryo Ödülü'nü kazanarak genç sinemacılar arasında yılın

taze ve güçlü çıkışlarından biri oldu. Festivalin merakla beklenen filmlerinden Özcan Alper'in yönettiği *Erken Kış*, Antalya'da "Leyla Tanlar'a En İyi Kadın Oyuncu" ödülünü getirdi. Ziya Demirel'in *En Güzel Cenaze Şarkıları* Ankara Film Festivali'nde "SİYAD En İyi Film" ödülünü alırken, Emine Emel Balcı *Buradayım, İyiyim* ile "En İyi Yönetmen" seçilerek bağımsız sinemanın yıl içindeki güçlü çıkışlarından birine imza attı. Sevdâ Baş Ankara'da "En İyi Kadın Oyuncu" ödülü kazandığı *Atlet*'teki performansı ile sezonun dikkat çeken ismi oldu.

Bütün bu tablo, Türkiye sinemasının yıl boyunca ne kadar farklı damarlarla nefes aldığını ortaya koyuyor. Genç yönetmenlerin ilk filmleri merak uyandırırken, deneyimli isimler güçlü ve kararlı işleriyle öne çıktı. Türler, kuşaklar ve şehirler arasında gidip gelen bu zengin mevsim, 2025'i hareketli, cesur ve çok sesli bir sinema yılına dönüştürdü. Şimdi, tüm bu başarıların ardından gözler bir sonraki durağa çevriliyor: Uluslararası alanda dikkat çeken *Tavşan İmparatorluğu* ile *O da Bir Şey mi*'nin, Türkiye'nin bir sonraki Oscar yolculuğuna adaylıkları sürpriz olmayacak. Resmî seçimin nasıl şekilleneceğini elbette zaman gösterecek; ancak sinemamızın festival hattında yarattığı bu güçlü ivmenin Oscar sürecine de taşınması gerekir. 2026'nın Türk sineması için nasıl bir yıla dönüşeceğini ise hep birlikte göreceğiz. ■

ANGKOR WAT

Ormanın sakladığı şehir

YAZI
ÖZCAN YURDALAN

Sanskritçe’de “Angkor Wat”, “Tapınak Şehir” anlamına geliyor.
12. yüzyılda inşa edilen Angkor Wat, Khmer mimarisinin başyapıtı
olarak tarihteki yerini almış. Sonra terk edilmiş; orman bu kenti içine
çekmiş, sarmış sarmalamış, saklamış...

Birbirine bu kadar sarılmış
olmaları hangi aşkın alametidir
bilemedim...

Güne genellikle güneşten önce
başlamaya çalışsam da pek
başaramam ama bu kez öyle
olmadı.

Siem Reap'te kandili gecenin geç
vakitlerinde söndürmüştüm. Daha
doğrusu öyle sanmış olmalıyım
ki sabaha karşı titreyen alevin
fısıltısıyla uyandım.

Burası, Kamboçya'yı ziyarete
gelenlerin en gözde mekânı Siem
Reap. Bir tarafta geleneksel yaşam
diğer tarafta turist zevkine göre
şekillenmiş çarşılar ve gece hayatı;

kâh yan yana, kâh iç içe devam edip
gidiyor.

Siem Reap'ın hemen yakınındaki
Tonlé Sap Gölü'nün kazıklar
üstündeki evleri yaşayan bir kültür
cevheri, az ötesindeki Angkor
pırlıtlı bir ölü zamanlar mücevheri.

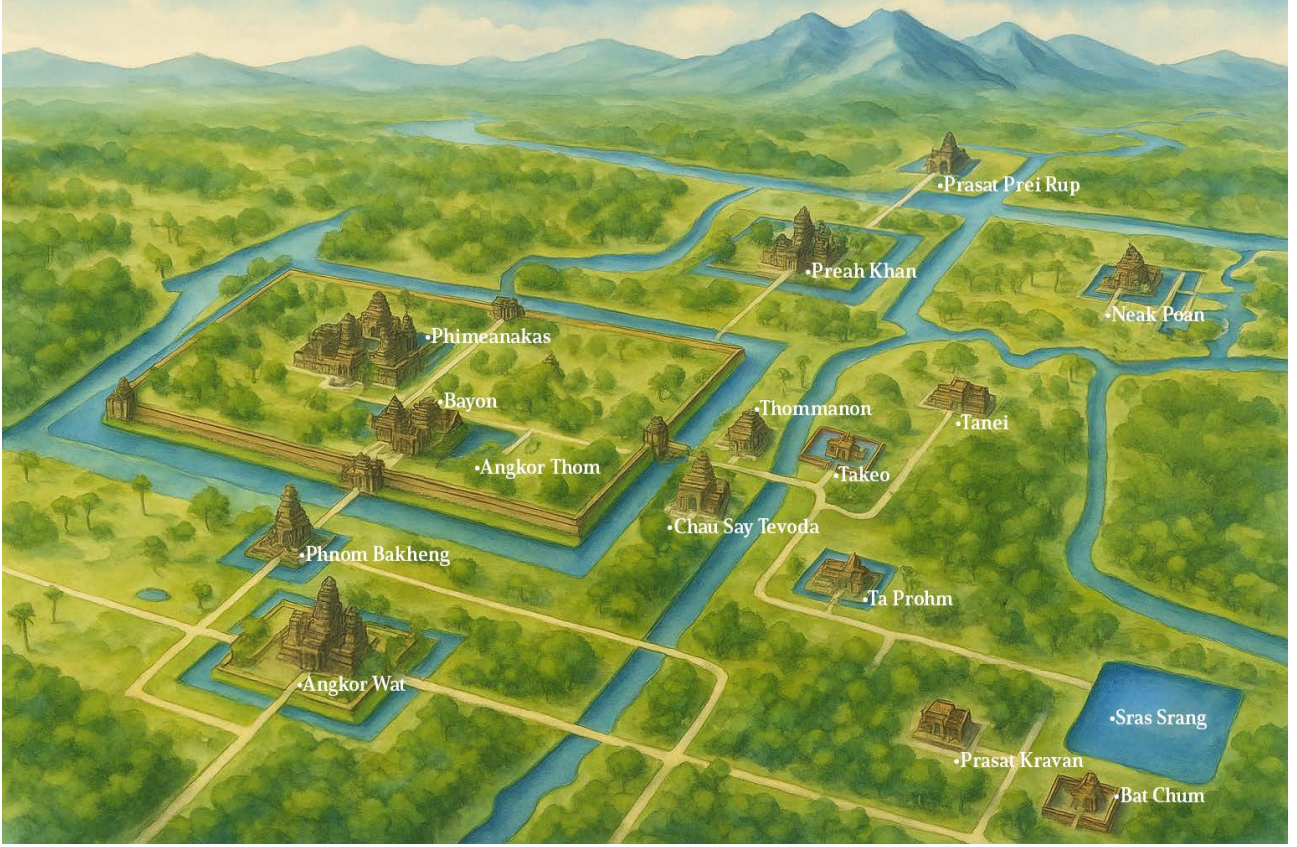
İşte o kadar sarmaş dolaş haller,
birbirine kaynaşmış tek olmuş
kökler... Ne biri diğerini kırmış ne
öteki berikini incitmiş. Ahengin
göz alıcı haşmetiyle duran kök ile
kayanın tutkulu kavuşmasından
söz ediyorum. Devasa incir ağacı
köklerinin antik taş işçiliğiyle iç içe
geçtiği Ta Prohm Tapınağı etkileyici
ve hatta büyüleyici desem yalan
olmaz.

Ta Prohm, insan hüneriyle doğanın
buluşmasını sergiliyor. Devasa
incir ağaçlarının kökleri tapınağın
duvarlarını ve koridorları sararken
uhrevi hislere kaynak olmakla
kalmıyor, kafayla birlikte akli fikri
güneşten korumak için takılan
şapkalı da uçuruyor.

1186'da inşa edilen bu tapınak,
orijinal halinde bırakılmış ve
"keşfedildiği gibi" korunmuştur. Ta
Prohm'un mistik atmosferi filmlere
de sahne olmuştur...

"Birbirine bu kadar sarılmış olmaları
hangi aşkın alametidir bilemedim..."
demem bu sebepten.

Haliyle yani, başka ne beklenir ki?

⚡ Angkor'un temsili harita illüstrasyonu, ChatGPT'nin GPT-5 modeli yardımıyla hazırlanmıştır.

Angkor Wat, efsunlu alemlerin mekânıdır. Bu sebepten olsa gerek en etkileyici kalıntılardan, yeryüzündeki en büyük dini yapılardan arta kalmış Angkor Tapınakları'nı anlatmak niyetiyle başlayan yazı işte böyle bir giriş seçti kendine.

Sanskritçede "Angkor Wat", "Tapınak Şehir" anlamına geliyor.

Burası 162 hektarlık bir ören yeri. Tamamını gezip görmek her yabancıların harcı değil haliyle. Nasıl olsun ki, 9. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar yaşayan bir imparatorluğun Khmerler'in başkenti burası. Anlı şanlı Angkor.

Bayraktaki simge

Büyük Khmer İmparatorluğu bu günkü Tayland, Laos, Vietnam ve Myanmar'ın bir kısmını içine alan hayli geniş bir alana yayılmış. Dönemin ticaret, sanat, bilim, kültür alanlarında en gelişmiş şehirlerinden biriymiş.

802 yılında bölgede birliği sağlayarak kendini "evrensel hükümdar" ilan eden Jayavarman II Hinduizmi resmi din olarak benimsemiş ve kurduğu düzenle dört yüzyıl sürecek bir imparatorluğun temellerini atmış.

Bugün Kamboçya halkı Khmerler'in kültürel ve tarihi mirasına sahip

çıkarak bayraklarındaki Angkor Wat simgesiyle bu bağı ulusal kimliğe taşımışlar.

Başlangıçta Hindu tanrısı Vişnu'ya adanan devasa Angkor Wat tapınağı daha sonra Budist stupasına (Buda'nın kutsal emanetlerinin içinde bulunduğu mezar) dönüştürülmüş. Bu vesileyle her iki büyük inancın da izlerini taşıyor.

12. yüzyılda II. Suryavarman tarafından inşa edilen Angkor Wat, Khmer mimarisinin başyapıtı olarak tarihteki yerini almış. Hindu tanrısı Vişnu'ya adanmış olan tapınak, zamanla Budistlerin de hac merkezi haline gelmiş. Merkezdeki beş kule, Hindu kozmolojisinin kutsal Meru Dağı'nı temsil ediyor. Ana kule 65 metre yüksekliğinde.

Kuleye yaklaşırken bir kaygı sardı içimi. Yıllar önce geldiğimde bir solukta tırmanmıştım, hem şehrin her yanını hem yapıların incelikli konumlarını seyretmiş, palmiye ormanının hissettirisini dinlemiş, sonra iki sekmede aşağıya inivermişim. Ya bu sefer soluğum kesilir, yarısında kalırsam merdivenlerin diye dert düştü içime.

Tapınağın bu en yüksek kulesine çıkan taş merdivenler dik değil dimdik ve her biri daracık basamaklarla göz korkutucu. Neyse ki ben ilk basamaklara adım atarken

serin bir sabah rüzgarı yaslandı sırtıma, birlikte kendimizi kulenin tepesinde buluverdik. O gün güneş tapınağın kuleleri arkasında usulca ormana karıştı. Eğer mevsimi olsaydı az ötedeki gölette beyaz nilüferler pembeye dönecekti.

Angkor Wat bu güne kadar kesintisiz gelen bir uygarlığın anılarını saklıyor.

Tarihin derinliklerindeki Angkor şehri birçok tapınakla dünyanın en büyük dini yapı kompleksi olarak biliniyor. Dünyanın en büyük dini yapısı olan Angkor Wat'ın yanı sıra Angkor Thom, Bayon Tapınağı, Ta Prohm ve Preah Khan gibi tapınaklar, mimari incelikleri ve taş oymacılığındaki detaylarla büyüleyici.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde seçkin bir yere sahip Angkor Tapınaklarının önemi yalnızca arkeolojik açıdan değil, bölgenin dini, sosyal ve ekonomik yaşamında da belirleyici bir rol oynamış.

İmparatorluğun uzun tarihinde din belirleyici olmuş. Başlangıçta Hinduizmi benimseyen İmparatorluk elitleri daha sonra Budizmde karar kılmışlar. Bu değişim Khmerler'in sadece iç dünyasını ve ibadet şekillerini değiştirmekle kalmamış siyasi düzeni ve toplumsal yapıyı da etkilemiş.

İmparatorluk 13. Yüzyıldan itibaren Tayland'daki yerel krallıkların baskısıyla sarsılmaya başlamış. Dışarıdan gelen saldırılara iç karışıklıklar ve ekonomik problemler de eklenince sarsıntı büyümüş. İklim değişikliğinin ardından başlayan kıtlık 400 yıllık İmparatorluğa son darbeyi vurmuş. 1431 yılında Tayland'daki yerel krallıklardan biri olan Ayutthaya'nın ordusu Angkor'u işgal edince İmparatorluk tarihe karışmış.

Khmer mimarisi

Angkor Thom'un güney kapısına yaklaşırken yükselen güneş yolun tozunu yatıştırdı. Palmiyelerin yüksek yapraklarına düşen ışık yeşilden geçip yaldızlı altın tozuna dönüştü. Yanımdan bisikletlerle küçük bir grup geçti. Az ilerideki köprü üstünden tapınağa dalıp kayboldular. Pedal hışırtıları

dinerken etrafımı kuşatan sessizlik elimi her uzattığımda dokunduğum bir yoğunluk kazandı.

Khmer mimarisi, kusursuz planlama ve mükemmel mühendislik eseri olmakla kalmıyor, taş işçiliğinin şaheserleri de bu yapıların temel özellikleri arasında. Şehrin konumlanışı, tapınaklar ve idari binalarla birlikte kamusal mekânların yerleşimi ilk başta karmaşık görünmesine rağmen şaşırtıcı bir ahenk içinde planlanmış. Taşlardaki oymalar da öyle. Gözünüze ilk iliştiklerinde şaşkınlık verecek kadar karmaşık bezemeler insanın aklını başından alıyor. Az toparlanıyormuş gibi olunca her koridorda, her salonda ve geçitte karşımıza çıkan, iri bir adam gövdesi büyüklüğündeki dingin bakışlı Avalokiteşvara yüzleri yani kafa heykelleri kanatlan ruhları yatıştırıyor. 12. yy'dan kalma Bayon Tapınağı burası.

Angkor Wat, yalnızca Kamboçya'nın değil tüm insanlığın büyük değeri ve tarihin en ihtişamlı kültürel miraslarından biri.

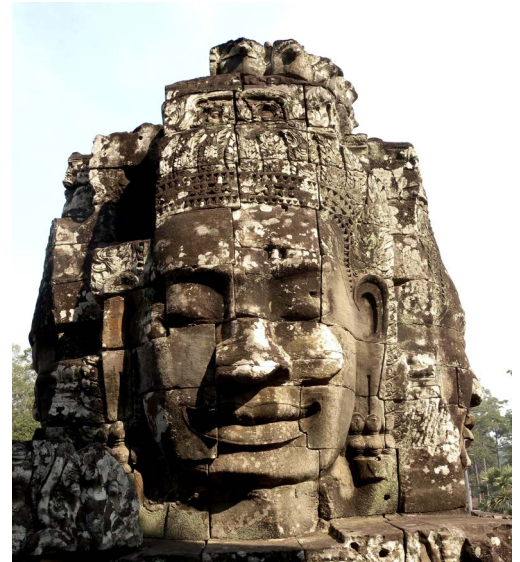
Buraya gelenler sadece turistik gezi yapanlardan, mekânlara bakıp, eserleri seyredip iki fotoğraf çekerek memleketlerine dönenlerden ibaret değil.

Kamboçya sert savaşlardan, Kızıl Khmer rejiminin zulmünden çıkmış bir toplum.

Sonra da çalkantılar bitmemiş elbet. Sıkıntılı durumlar, zor yaşamlar, desteğe ihtiyaç duyan kesimler var. Sağlık, eğitim, ekoloji çalışmaları yapmak isteyen gönüllüler, kadınların güç kazanması için projeler yürüten sivil toplum kuruluşları bu kesimlerle ilgileniyor. Her zaman destek bekliyorlar ve herkese Sua S'dei diyorlar: Merhaba... ■

“
Khmer mimarisi, sadece kusursuz planlama ve mükemmel mühendislik eseri olmakla kalmıyor, taş işçiliğinin şaheserleri de bu yapıların temel özelliklerinden.”

Ormanın yüzyıllarca sakladığı tapınak

12. yüzyılda inşa edilen Angkor Wat, dünyanın en büyük dini kompleksi. 14. yüzyılda Khmer Krallığı başkentinin Phnom Penh'e taşınmasından sonra terk edildi. Çevredeki Budist keşişler tarafından tapınak kullanılmaya devam etti. Ancak siyasi merkez olmaktan çıkınca, yapı yavaş yavaş doğanın içine gömülmeye başladı. Zamanla orman tarafından sarılıp sarmalandı. Devasa ağaçlar, otlar tapınağı sakladı. Kamboçyalılar tapınak şehirlerini hiç

unutmadılar belki ama Batı, birkaç kez Angkor Wat'ı yeniden keşfetti!

16. yüzyılın ortalarında, Avrupalılar Angkor'a gelmeye başladı. 1555 yılında Portekizli tüccarlar, ardından bölgede Katolikliği yaymak isteyen misyonerler geldi. Avrupa'nın Angkor'a olan ilgisi hep sürdü. 1859'da Fransız kaşif ve doğa bilimci Henri Mouhot, Angkor'u ziyaret etti. Mouhot, Angkor'da üç ay geçirdi, harabeleri keşfetti, tapınakların eskizlerini çizdi. Bu keşif, Angkor Wat'ı yeniden dünya sahnesine çıkardı.

1970'li yıllarda Kamboçya'da iktidara gelen Kızıl Khmerler rejiminde tarihi yapılar da tehdit altındaydı. Bölgedeki birçok Angkor dönemi tapınağı tahrip edildi, yağmalandı. Restorasyon çalışmaları durduruldu.

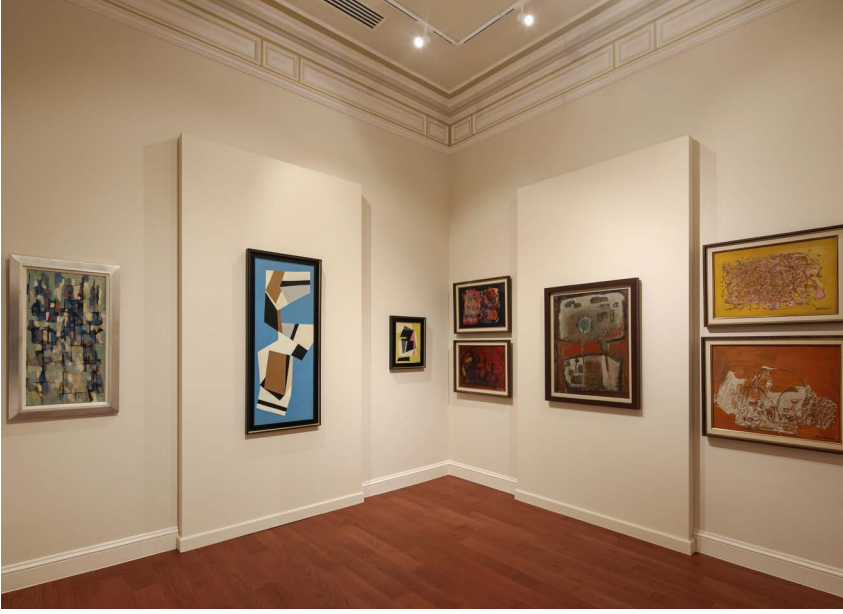
Kızıl Khmerler rejiminin ardından, Angkor Wat hem ulusal hem de uluslararası çabalarla restore edildi. 1992 yılında Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girdi. Bundan sonra tahribatı durdurmak ve özgün yapıyı korumak amaçlı restorasyon çalışmaları yoğunlaştı.

BİR KÖŞK, BİR HAYAT VE BİR “MÜZE”!

YAZI
ZEYNEP ARGUVAN

Ayşe Mayda, 1934’te Soyadı Kanunu çıkınca -babasını kaybettiüklerinden- soyadı almaya gider. Ailesinde kadınların fazla olması ve İngilizce telaffuzunun kolaylığı nedeniyle “zarif, ince, güzel” anlamı taşıyan ‘Mayda’ soyadını seçer. Bugün ailenin soyadı bu zarif, ince ve güzel müze köşkte yaşıyor...

“

Ayşe-Seniha Mayda Köşkü, Arkas Holding'in gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları sonunda Arkas Sanat Göztepe adıyla İzmir'in kültür hayatına kazandırıldı.

”

İzmir'de Hatay Caddesi'nde metro durağından aşağı doğru inerseniz ya da Mithatpaşa Caddesi'nden Özel Türk Koleji'ne doğru tırmanırsanız karşınıza zarif bir köşk çıkar. Eskimeye yüz tutmuş apartmanların arasında restorasyonla ayağa kaldırılan bu köşk; bahçesi, iki renkli tuğlalarla oluşturulan geometrik desenleri ve özgün mimari karakteriyle ışıldar.

Köşkün bahçesindeki minik gölet, rengarenk bitkiler, ağaçlar davetkârdır. Çam, sedir ağaçları, akçaağaç, akasya, dut, defne, erguvan, ıhlamur, jakaranda, Japon soforası, karaağaç, karabiber, keçiboynuzu, tespih ağacı ve zeytin ağacı şık bir peyzajla ziyaretçileri karşılar. Bir de sakın bastığınız yeri taş deyip geçmeyin! Bu bahçenin en önemli özelliklerinden biri, yerdeki doğal taşlar. O taşların tarihi bizi 1922 yılındaki büyük İzmir yangınına dek götürür. Bugünkü İzmir Fuar alanı büyük yangının ardından harabeye dönmüştür. Behçet Uz'un belediye başkanlığı döneminde oradaki molozların taşınma işi at arabalarıyla nakliyecilik yapan Ayşe Mayda'nın babasına verilir. Belediye, ödeme yerine oradan çıkarılan sokak taşlarını Mayda ailesine verir. İşte o taşların bir kısmı ihtiyaç sahiplerine ve çeşitli kurumlara dağıtılırken bir kısmı da köşkün bahçesinde kullanılmıştır. Bastığınız yer, baktığınız yer tarihi söyler...

Bu vesileyle; moloz taşıma işlemleri sırasında ölen 168 atı da anmadan

geçmeyelim. Behçet Uz, bu atların anısına bir heykel yapılmasını isteyince Sadi Çalık imzalı "at başları" heykeli fuara konulmuş. Bugün Kültürpark'ı gezerken heykeli görebilir ve kentin tarihinde iz bırakmış bu değerli atları sevgiyle, minnetle anabilirsiniz... Neyse, konuyu dağıtmayalım, köşkün kapısından içeri girerseniz, eskinin Ayşe-Seniha Mayda Köşkü şimdinin Arkas Sanat Göztepe'si olanca zarafetiyle karşınızda dikilir. Gezmeye başlamadan önce tarihine bir kulak verelim.

Köşkün tarihçesi

Arşiv belgelerinde Ayşe-Seniha Mayda Köşkü'nün inşaa süreci ve mimarına ilişkin doğrudan bir bilgiye rastlanmamış. Ancak Konak Meydanı'ndaki Saat Kulesi'nin mimarının imzasını taşıdığı görüşü yaygın. Saat Kulesi, Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıl dönümü nedeniyle 1901 yılında dönemin İzmir Valisi Kıbrıslı Kâmil Paşa, Bahriye Mirlivasi Said Paşa ve Belediye Reisi Eşref Paşa'dan oluşan bir komisyon tarafından yaptırılmış. Saat Kulesi'nin inşaatını mimar Raymond Charles Péré yapmış. Osmanlı Arşivi'ndeki bir belge, Sadrazam Kâmil Paşa'nın Saat Kulesi'nden sonraki dönemde de Mimar Raymond Charles Péré ile şahsi mülkleri için çalışmaya devam ettiğini gösteriyor. Bu belgede, "Fasülye'de Galazi Sokağı'nda Mühendis Mösyö Péré

tarafından inşa olunan altı bab hane ve dört bab dükkân" ifadesi yer alıyor. Sadrazam Kâmil Paşa'nın Saat Kulesi'ne gösterdiği özel ilgi ve bu belgedeki bilgiler, köşkün de Péré tarafından tasarlanmış olabileceği ihtimalini güçlendiriyor.

Sadrazam Kâmil Paşa, Aydın Valiliği görevinden sonra Kıbrıs'a dönmüş; İzmir'deki mülkleri ise kiraya verilerek elde edilen gelir ailesi arasında paylaşılmış. Arşiv belgeleri, köşkün zaman içinde Musevi İnas (Kız) Mektebi, Göztepe İtalyan Mektebi ve İzmir Hususi Devrim Ortaokulu gibi çeşitli amaçlarla kiraya verildiğini gösteriyor. Köşkün bilinen son kiracısı ise, 9 Eylül 1922'de İzmir'e giren ilk askerlerden biri olan Mehmet Dürdalı Karasan.

Mayda Ailesi, 1950'li yıllarda köşke yerleşmiş. Ayşe Mayda ise 2021'deki vefatına kadar burada yaşamını sürdürmüştü. İzmir'in modernleşme sürecinde etkin rol oynayan köklü ailelerden biri olan Mayda Ailesi, kent yaşamına, eğitim alanındaki reformlara ve kültürel gelişmelere önemli katkılarda bulunmuş. Köşkte Safiye Ayla, Şerif Muhiddin Targan gibi sanatçıların yanı sıra Irak Kralı gibi devlet büyükleri de ağırlandı. Arkas Holding'in köşkün tarihini gözeterak gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları sonucunda Ayşe - Seniha Mayda Köşkü, 2025'te Arkas Sanat Göztepe adıyla yeniden kültür hayatına kazandırıldı.

Bir yüz yıllık anılar

Köşkün içinde Ayşe-Seniha Mayda Anı Odası, Mayda kardeşlerin anısını yaşatmak amacıyla düzenlenmiş. Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti olan Ayşe Mayda'nın meslek aletleri, fotoğrafları burada sergileniyor. 1937'de İstanbul Üniversitesi Diş Tababeti Mektebi'ne kaydolan ve 1941'de Fen Fakültesi'nden mezun olan Ayşe Mayda, profesörü Prof. Dr. Alfred Kantorowicz'nin asistanlığını yapar. Verdiği söyleşilerde mesleki kariyerini Atatürk'e borçlu olduğunun altını çizer:

"Atatürk akıllı adamdı. Almanya'dan gelen Yahudi profesörleri alarak üniversitelere yerleştirdi. Profesör Kantorowicz de bunlardan birisidir. Böyle değerli bir hocadan dersler alarak Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti olduysam bunun en büyük etkeni Atatürk'tür."

Bir başka röportajda "hayatındaki en önemli olay" sorulduğunda da şu karşılığı verir:

"Ben çok yaşlıyım. Birçok olaylar oldu tabii. İzmir'in kurtuluşunda, 9 Eylül 1922'de ben 6 yaşındaydım. Askerlerin İzmir'e girişini gördüm. Bir kısmı Kemeraltı'ndan geldi, evimizin önünden geçti. Hepimiz çok heyecanlandık, ama en güzeli Atatürk'ün gelişini görmektir. Benim için en büyük olay buydu. Bu kadar

uzun yaşayınca insan çok şeyi de yaşıyor."

Ayşe Mayda, 2021 yılında -105 yaşındayken- hayata veda etti. Şimdi onun evi, resim tarihinde iz bırakmış bir çok sanat eserine ev sahipliği yapıyor. Ayşe Mayda, 1934'te Soyadı Kanunu çıkınca -babasını kaybettiklerinden- soyadı almaya kendisi gider. Ailesinde kadınların fazla olması ve İngilizce telaffuzunun kolaylığı nedeniyle "zarif, ince, güzel" anlamı taşıyan 'Mayda' soyadını seçer. Bugün ailenin soyadı bu zarif, ince ve güzel müze köşkte yaşıyor...

Arkas Sanat Göztepe

Köşkü dolaşmak Türkiye'de resim sanatının tarihçesine göz atmak gibi. Arkas Sanat Göztepe'deki koleksiyon, Arkas Koleksiyonu'ndan geç Osmanlı döneminden 20. yüzyılın ikinci yarısına uzanan bir seçkiyi sanatseverlerle buluşturuyor. Sergide "hem görsel bir arşiv hem tarihsel bellek, kültürel tanıklık ve düşünsel bir ifade alanı" oluşturulduğunun altı çiziliyor. Hoca Ali Rıza, Halil Paşa, Nazmi Ziya, İbrahim Çallı ve Şevket Dağ gibi sanat tarihinin önde gelen isimlerinin eserlerinin yanı sıra Nejad Devrim, Eren Eyüboğlu, Nurullah Berk, Nuri İyem ve Burhan Doğançay gibi modernistlerin eserleri de koleksiyonda yer alıyor.

İki yüzü aşkın eserin bulunduğu müze, ziyaretçilerini resim tarihine bir yolculuğa çıkarıyor.

"Arkas Koleksiyonu'nda Türk Ressamlar" sergisini dolaşırken, Türk resim sanatının tarihsel dönüşümünü adım adım izliyorsunuz. Saray Ressamları, Türk Primitifleri, 1914 Kuşağı, Deniz Ressamları, Türk Resminde Natürmort, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar, Yeniler Grubu, Geç Kübizm & Art Deco, d Grubu, Tavanarası Ressamları, On'lar Grubu eserlerinden örnekler sergileniyor. Üst katta "Türk Ressamların Paris Serüveni"ni izlemek mümkün. Fahrelnissa Zeid, Nejad Devrim, Mübin Orhon ve Hakkı Anlı gibi sanatçıların eserleri burada sergileniyor.

Arkas Sanat Göztepe'de daimî serginin yanı sıra özellikle çocuklar için bir dizi etkinlik ve kurs düzenleniyor. Sulu boya teknikleri, masal atölyesi, "Müzedeki Öğreniyorum: Manzaradaki Kuş", "Kil ile balık tasarımı" v.b. etkinlikler çeşitli yaş gruplarından çocukların ilgisini çekiyor. Yetişkinler için de sanat söyleşileri ve kurslar gerçekleştiriliyor. ■

Kaynaklar:

1. <https://arkassanatgoztepe.com/>
2. <https://www.sabah.com.tr/ege-ili/2016/02/28/mayda-icin-dalya-zamani>

‘Asla Pes Etmeyen’ Umut Elçisi JANE GOODALL

YAZI
DENİZ DOĞALI

Bazılarına göre o gezegenimizin kahramanıydı. Bilimde bir devrim yarattı. Şempanzelere ilişkin araştırmasıyla hayvanlara, doğaya, insanlığa ilişkin bakış açımızı dönüştürdü. Times Gazetesi’ne verdiği bir röportajda “1986’dan beri üç haftadan fazla aynı yatakta yatmadım” diyordu. Daha iyi bir dünya yaratmak için mücadelesini son ana kadar sürdürdü.

Yaptığı konuşmalarda iklim krizi, türlerin yok oluşu gibi büyük sorunları anlatırken bile arada küçük esprileriyle insanları güldürüyor, ilginç hikâyelerle duygulandırıyor. Bir konuşmasında şempanzelerin seslerini taklit eden Jane Goodall, “Tarzan yanlış Jane’i seçti” deyince salondaki herkesi güldürmüştü.

İnsanlara umut veriyordu. Yaşamımızdaki çok küçük seçimlerle bile dünyada bir değişim yaratabileceğimizi anlatıyordu. Ölümünden önce “insanlığa son mesajı”nda “Doğal dünyanın

bir parçası olduğumuzu asla unutmamalıyız. Gezegenin karanlıklar içinde olduğu günümüzde bile umut hala var. Asla umudunu kaybetme. Hayat önemlidir. Her biriniz önemlidir. Ve her birinizin bu mücadelede bir rolü olduğunu anlamanızı istiyorum” diyordu.

Bazılarına göre Jane Goodall gezegenimizin koruyucusuydu. Bilimde devrim yaratan bir kadındı. Sadece şempanzelere değil, tüm hayvanlara hatta insanlığa ilişkin bakış açımızı dönüştürdü. Jane Goodall 91 yaşında aramızdan ayrıldı. “İnatçıyım

ben asla pes etmem ve etmeyeceğim” diyordu. Sahiden de etmedi. Aslında 3 Ekim’de Los Angeles’ta bir konuşma yapacaktı. Konferansın tüm biletleri satılmıştı. 7 Ekim’de de Washington’da bir söyleşiye katılacaktı. Fakat 1 Ekim’de Los Angeles’ta 91 yaşında öldü. Huzur içinde uykuda öldüğünü açıkladılar. Son ana kadar ülke ülke, kent kent dolaşıp konuşmalar yapıyordu. Times Gazetesi’nde 2022 yılında yayınlanan bir röportajında “1986’dan beri üç haftadan fazla aynı yatakta yatmadım” diyordu.

Üç kadın primatolog

Yıllar önce dünyanın en ünlü üç primatoloğunun üçünün de kadın olması ilgimi çekmişti. Jane Goodall şempanzeler, Dian Fossey goriller ve Birutė Galdikas orangutanlarla ilgili araştırmalarla efsaneleştiler. Üçü de arkadaştı. Üstelik üçünün de akıl hocası, onlara ilham veren, aynı kişiydi. Ünlü Paleoantropolog Louis Leakey. Leakey onlara primatları çağrıştıran "*Trimatlar*" adını vermişti.

Gorillerle ilgili araştırmalarıyla tanınan Dian Fossey, 27 Aralık 1985'te yaşamının 18 yılını geçirdiği Ruanda Milli Parkı'nda öldürüldü. Katilleri bulunamadı. Muhtemelen yıllarca mücadele ettiği goril avcılığıydı. Ruandalılar ona "Nyirmachabelli" diyorlardı: "Ormanda yalnız yaşayan kadın". Fossey, vasiyeti üzerine, araştırma istasyonunun yakınına kurduğu "goril mezarlığı"na gömüldü. 1988'de onun yaşamını konu alan "Sisteki Goriller" filmi çekildi. Etkileyici bir film. National Geographic'te yayınlanan belgeselleri de etkileyiciydi.

Orangutanlar üzerine araştırmalar yapan Birutė Galdikas bu yıl hayvan koruması alanında dünyanın önde gelen ödülllerinden biri olan Indianapolis Ödülü'nü aldı. Galdikas hâlen Simon Fraser Üniversitesinde profesör. Jane Goodall, bu üçlünün ilkiydi. Paleoantropolog Louis Leakey'in seçtiği ilk kadın.

Akıl hocası Louis Leakey

Leakey 1960'larda zaten ünlü bir bilim insanıydı. Bazı metinlerde "büyük Leakey" diye söz ediliyor ondan. Özellikle Tanzanya'nın (o yıllar Tanganika) kuzeyindeki Olduvai Geçidi'ndeki araştırmaları insan evrimi açısından son derece önemli. Taş devri zaten önemli bir dönem. Malum, insanlık tarihinin yüzde 98'i taş devrinde geçti.

Leakey o yıllar şempanzeler, goriller ve orangutanlar konusunda daha derinlikli bilimsel araştırmalar yapılması gerektiğini düşünüyor. Bu araştırmaların taş devrinde yaşayan insan topluluklarını anlamamız açısından yeni fikirler, ipuçları verebileceğini düşünüyor. Haklı çıkıyor.

Tarzan ve Dr. Dolittle

Daha çocukluk yıllarında doğaya ve hayvanlara meraklıymış Jane Goodall. Saatlerce hayvanları gözlemlermiş: Kuşları, böcekleri, kelebekleri... Bir keresinde bir tavuğun nasıl yumurtladığını görebilmek için kümese girmiş ve saatlerce kalmış orada, öyle ki ailesi merak içinde kalmış. Onu aramaya çıkmışlar. Fakat daha o yıllar, sabretmeyi, vazgeçmemeyi öğrenmeye başlamış.

Çocukken okuduğu iki kitap onu çok etkilemiş. *Dr. Dolittle* ve *Tarzan* kitapları. *Dr. Dolittle*, Hugh Lofting'in ünlü çocuk kitabı. Dolittle kitapta, hayvanlarla konuşma yeteneğine sahip, onları tedavi eden bir doktor. Hugh Lofting, Birinci Dünya Savaşı sırasında siperlerde savaşırken çocuklarına mektuplar yazıyor. Mektuplarında acıları, savaşın korkunçluğunu anlatmak yerine öyküler yazıyor. Resimli öyküler. İşte o ünlü çocuk kitabı *Dr. Dolittle* böyle ortaya çıkıyor. Hugh Lofting'in savaşın ortasında yazdığı hikâyeler de küçük Jane Goodall'ın hayallerini süslemeye başlıyor.

Malum, Dr. Dolittle Afrika'ya maymunları kurtarmaya gitmişti. Goodall da şempanzeleri kurtarmak için ömür boyu mücadele verdi. Dr. Dolittle'in şempanze bir dostu vardı. Adı Chee-Chee. Ormanlar kralı Tarzan'ın da bir şempanze dostu vardı: Çita. Goodall'ın ilk şempanze dostu da Greybeard'dı. Ve ilginç bir şekilde bu dostu sayesinde dünyada şaşkınlık yaratacak, ilk keşfini yaptı.

Ünlülerin çocukluk ve gençlik yıllarında etkilendikleri kitaplarla ilgili pek çok şey anlatılır. Örneğin ünlü müzisyen Bob Dylan, Jack Kerouac'ın "*On the Road* (Yolda)" kitabından çok etkilenmiş. Albert Einstein, Stephen Hawking, Bertrand Russell'i özellikle de "*Aylaklığa Övgü*"sünü

“

Jane Goodall 91 yaşında aramızdan ayrıldı. Birleşmiş Milletler barış elçisiydi. Doğanın korunması için tüm dünyayı dolaşarak konferanslar veriyor, iklim krizini, doğanın korunmasının ne denli önemli olduğunu anlatıyordu.

”

çok severmiş. Ünlü astrofizikçi Carl Sagan, Edgar Rice Burroughs'un *Mars Serisi*'nden çok etkilenmiş. Sagan, Mars'ta yaşam olabileceği fikrinden büyülenmiş, evreni anlamaya yönelmiş.

Bunları okuyunca, insan ister istemez kendi çocukluk yıllarına dönüyor. *"Acaba beni çocukluk yıllarımda hangi kitaplar etkiledi", "O kitaplar, hayatımı ne ölçüde şekillendirdi. Bende nasıl bir iz bıraktı?"* gibi sorular geçiyor insanın aklından.

Goodall ve annesi

Goodall'ın annesi Margaret Myfanwe Joseph, Vanne Morris-Goodall takma adını kullanan bir romancı. Annesi, Goodall'ın koruyucu meleği gibi. 10 yaşına geldiğinde Goodall *"Ben de Afrika'ya gitmek istiyorum"* demeye başlıyor. Şöyle anlatıyor Goodall o yılları:

"Afrika'ya gitme hayalimden söz ettiğimde bana gülüyorlardı. Afrika'ya parasız nasıl gideceksin. Çok paramız yoktu. Afrika çok uzaktı. Çok tehlikeli bir yer, dediler. O zamanlar Afrika'ya 'kara kıta' denirdi. Afrika hakkında pek bir şey bilmiyorduk. Vahşi hayvanlarla dolu olduğunu biliyorduk. İstedğim de buydu zaten. Sonra sen kızsın nasıl yapacaksın bunları diyorlardı. O zamanlar kızlar böyle şeyler hayal bile edemezdi. Fakat annem şöyle dedi: Eğer gerçekten böyle bir şey istiyorsan çok çalışmalısın. Her fırsattan yararlan ve pes etmezsen eminim bir yolunu bulursun. Bu annemin bilgeliği idi. Destekleyiciydi. Canım annemin şu an olduğum kişi olmamda payı çok büyük."

Jane Goodall'ın annesiyle ilişkisi bir tiyatro oyununa bile konu oldu. Michael Walek'in yazdığı *"Jane Goodall ve Annesi ile Tanıştınız mı?"* Oyunu.

Nihayet Afrika

Goodall, annesinin ona öğütlediği gibi çalışmaya başlıyor. Üniversiteyi ekonomik nedenlerle okuyamıyor. Sekreterlik kursuna gidiyor, garsonluk, filmlerde prodüksiyon asistanlığı gibi işler yapıyor. Para biriktiriyor ve Afrika ile ilgili bulabildiği her şeyi okuyor. Sonunda 1957'de yeterince para biriktirdikten sonra atlıyor bir gemiye Afrika'ya gidiyor. Kenya'da yaşayan bir arkadaşının yanına.

Goodall o sıralar 22 yaşında. Paleoantropolog Louis Leakey ise o yıllarda Kenya'da Nairobi Doğa Tarihi Müzesi'nin başında. Goodall, randevu alıyor ve müzeye gidip Leakey ile uzun bir görüşme yapıyor. Leakey onu soru yağmuruna tutuyor. Goodall'ın Afrikay'a, hayvanlara ilişkin bilgisinden ve tutkusundan etkileniyor. Önce onu sekreteri olarak yanına alıyor. Çünkü o sıralar sekreteri istifa etmiş. Acil sekretere ihtiyacı var. Goodall'ı kazı çalışmalarına götürüyor. Sonrasında ona *"Gombre'deki şempanzeleri araştırmak ister misin?"* diye soruyor. Goodall büyük bir heyecanla kabul ediyor. Fakat bu sefer de yetkililer "olmaz" diyorlar. Yalnız bir kadının tehlikeli bir ormanda araştırma yapmasına sıcak yaklaşmıyorlar. Fakat Leakey ısrarlı üstelik etkili bir isim. Sonunda uzlaşıyorlar. Goodall'ın bu araştırmayı yapmasına onay veriyorlar. Tek bir şartla. Yanında bir refakatçi olacak. Ve Goodall'ın annesi bunu duyar duymaz, kızına şempanzeleri

araştırırken eşlik etmek üzere Afrika'ya geliyor.

Ormana gidiş

National Geographic belgeselinde, daha ilk sahnede Goodall'ı ormanda yürürken görüyoruz. Gombe'deki Kasakela şempanze topluluğunun yaşadığı bölgeye doğru yürüyor. Bu arada kendi kendine mırıldanıyor:

"Dr. Dolittle gibi şempanzelerle konuşabilmelisin. Tarzan gibi onların arasında korkusuzca dolaşabilmelisin."

Fakat şempanzelerle bağ kurması uzun sürüyor. Ne zaman şempanze topluluğuna yaklaşırsa, şempanzeler kaçıyorlar. Fakat Goodall, her gün aynı yere gidip, hiçbir şey yapmadan oturup bekliyor. Sabırlı ve inatçı. Kimi zaman umutsuzluk hissetse de vazgeçmiyor. *"İnatçıyım ben, asla vazgeçmem"* demesi boşuna değil. Ayrıca sabretmeyi daha çocukluğunda öğrenmişti.

Haftalar sonra David Greybeard diye adlandırdığı şempanze artık kaçmıyor. Sonrasında yavaş yavaş diğer şempanzeler de Goodall'a alışıyorlar. Kaçmıyorlar. Hatta yanına gelip onu kokluyor, saçlarına, giysilerine dokunmaya başlıyorlar. Müthiş bir serüven Goodall'ınki.

Alet kullanan şempanze

Goodall'ın ilk önemli gözlemi "David Greybeard" ile ilgili. Greybeard, ağaçtan bir dal parçası koparıyor. Dalın yapraklarını temizliyor. Sonra o uzun çubuğu alıp termit yuvasına sokuyor. Bir süre bekliyor. Çubuğu termit

yuvasından çıkarıp çubuğa yapışan termitleri yemeye başlıyor.

Goodall bu gözlemini heyecanla Leakey'e bildiriyor. Goodall'ın gözlemi bilim dünyasında büyük bir şaşkınlık yaratıyor. Çünkü o yıllar "alet yapma ve kullanma" becerisi, insanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biri olarak görülüyor.

Goodall'ın akıl hocası Leakey de o ünlü sözünü söylüyor:

"Şimdi ya aleti veya insanı yeniden tanımlayacağız, ya da şempanzeleri insan olarak kabul edeceğiz."

Bugün artık pek çok hayvanın alet kullanma yeteneği olduğunu biliyoruz. Kargalar, su samurları, filler... Fakat o yıllarda hayvanlara yönelik pek çok ön yargı var. Örneğin hayvanların duyguları var mı? Ya da hayvanlarda bilinç var mı gibi sorular pek de tartışılan şeyler değil. Hayvanların daha çok makineleşmiş davranışlar gösteren yaratıklar olduğu düşünülüyor.

Annesi ölen şempanzenin kederi

"Hayvanların duyguları var mı?" sorusuna, Goodall'ın anlattığı küçük bir hikâye açıklık getiriyor. Bir gün yıllarca gözlemlediği anne şempanze Flo ölür. Oysa daha bir hafta önce ağaçta yeni bir yuva yapmıştır. Oğlu Flint yerde hareketsiz yatan annesini görünce defalarca, onun yanına gelir, annesine dokunur, onu uyandırmaya çalışır. Ta ki, annesinin kulağındaki beyaz noktacıları görünceye

kadar. Ormanda ölen canlılara çeşitli böcekler hemen yumurtalar bırakırlarmış. O beyaz noktacılar işte o yumurtalar. Flint bunu görünce annesinin artık kalkmayacağını anlar. Ağaca çıkar ve uzun uzun annesinin yaptığı yeni yuvalarına bakar. Sonra ağaçtan iner. Öylece yere uzanır ve bir daha kalkmaz. Kederinden ölür.

Goodall, şempanzelerle ilgili araştırmasıyla ünlenir. Sonrasında akıl hocası Leakey'in de ısrarıyla doktora için Cambridge'e başvurur. Üniversite okumamış olmasına rağmen doktora programına kabul edilir. Çünkü yaptığı araştırma tüm eleştirilere rağmen *-ki eleştiriler gerçekten de yoğundur-* bilim dünyasını etkilemiştir. Üniversitede de sert eleştirilerle karşılaşır. Fakat Goodall burada bilimsel yöntemleri öğrenir. Öğrendiklerini de şempanzelerle ilgili araştırmasında uygular. Şempanzeler üzerine yaptığı çalışmaları derinleştirir. Bu çalışmayı doktora tezi olarak sunar ve doktora derecesini alır. Fakat kendi yaklaşımından ve felsefesinden de asla vazgeçmez. Sonrasında National Geographic gibi dergilerde çıkan röportajlar, belgeseller onun geniş kitlelerce de tanınmasını sağlar.

60 yıllık saha araştırması

Goodall'ın 60 yılı aşan bir saha çalışması. Şempanze ailelerini nesiller boyunca izliyor. Yaptığı araştırma, bir hayvan grubu üzerinde dünyada yapılmış en uzun süreli saha çalışması.

Şempanzelerin alet kullanma becerisinin dışında da pek çok ilginç

gözlem var. Örneğin annelerini kaybetmiş olan iki yavru şempanzeyi gözlemler. Şempanzelerin adları Mel ve Darbee. Bu yavrular öksüz yavrular, onlarla herhangi bir akrabalık bağı olmayan iki erkek şempanze tarafından evlat edinilirler. Şaşırtıcı elbette. Fakat ilginç bir detay da var. Yavruları evlat edinen Spindle ve Beethoven adlı şempanzeler de küçük yaşta annelerini kaybetmiş, yetim kalmış şempanzelerdir.

Goodall 60 yılı aşan araştırmasıyla, her bir şempanzenin kendine özgü bir kişiliğe, zekâya, zihne ve duygulara sahip olduğunu kanıtladı. Şempanzeler haz, sevinç, üzüntü ve korku gibi karmaşık duygulara sahiptiler. Kurdukları aile bağlarının 50 yıldan fazla sürebileceğini belgeledi Goodall. Şempanzelerde sarılmalar, öpücükler, sırt okşamalar ve hatta gıdıklama gibi davranışları gözlemledi. Şempanzelerin sanıldığı gibi sadece otçul (vejetaryen) değil, et de yiyen (omnivor) canlılar olduklarını keşfetti. Bazı davranışların kuşaktan kuşağa aktarıldığını ortaya koydu.

Diğer yandan şempanzelerin "karanlık yönlerini" de belgeledi. Küçük primatları sistematik olarak avladıklarını ve leşleri topluluk içinde paylaştıklarını gördü. İki şempanze grubu (Kasakela ve Kahama) arasında yaşanan savaşı, birbirlerini nasıl avlayıp öldürdüklerini de gözlemledi. Yani şiddeti... Bu da insandaki şiddet eğilimi üzerine yürüyen tartışmaları da etkiledi elbette.

1986 yılında "Understanding Chimpanzees" adıyla yapılan ve

“

Bir konuşmasında şempanzelerin seslerini taklit eden Jane Goodall, “*Tarzan yanlış Jane’i seçti*” deyince salondaki herkesi güldürmüştü.

”

Chicago Academy of Sciences tarafından Lincoln Park Zoo’da düzenlenen dört günlük toplantı onda derin iz bıraktı. Dünyanın değişik bölgelerinden gelen araştırmacı ve akademisyenlerin sunduğu veriler, şempanzelerin yaşam alanlarının, ormanların hızla yok edildiğini ortaya koyuyordu. Yasadışı avlanma, hayvan ticareti inanılmaz boyuttaydı. Şempanze nüfusu her yerde bir tehdit altındaydı. Goodall bu toplantıdan artık sadece araştırma yapmanın yeterli olmadığını anladı. Toplantıdan bir aktivist olarak ayrıldı. Üstelik sadece şempanzeleri değil, tüm gezegeni kurtarmak için harekete geçti. Ve o tarihten sonra hayatı değişti. Pek çok ülkede, kentte art arda konferanslar vermeye başladı.

1977 yılında Jane Goodall Enstitüsü’nü (JGI) kurarak yalnızca şempanzelerin değil, biyoçeşitliliğin ve doğal yaşam alanının korunması için çaba göstermeye başladı. Enstitü, Gombe’deki gözlem istasyonunu sürekli bir araştırma merkezine dönüştürdü. Yüzlerce araştırmacı buraya gelmeye başladı. Enstitü aynı zamanda yerel topluluklara sürdürülebilir tarım, eğitim ve sağlık konularında rehberlik etti. Tanzania, Uganda, Kongo’da, şempanzeler için rehabilitasyon merkezleri kuruldu.

1991’de gençleri koruma çalışmalarına dahil etmek için küresel ağ Roots & Shoots (Kökler ve Filizler) projesini başlattı Goodall. Bu projenin Türkiye’de de bir şubesi var.

2002’de Birleşmiş Milletler Barış Elçisi oldu. Pek çok ödül ve kitabı var. Hayvan haklarıyla ilgili etik

tartışmalarda aktif rol aldı; Etik Etologlar Topluluğu’nun kurucuları arasında. Çiftlik hayvanlarının da hissedebilen varlıklar olarak yaşama hakkını savundu. Amerika’da şempanze deneylerinin sona ermesini sağladı. Goodall ve diğer iki kadın araştırmacı sayesinde yeni bir primatolog kuşağı yetiştiği söyleniyor.

"Hayvanların bilinci var mı?" sorusuna gelince: New York’ta 19 Nisan 2024’te imzalanan "Hayvan Bilinci Deklarasyonu"nda sadece memelilerin değil, sürüngenler, böcekler, yumuşakçalar dahil tüm hayvanların bilince sahip olduğu açıklandı. Ve Goodall’ın araştırmaları bugüne gelmemize büyük katkı sağladı.

Goodall’ın son sözleri

Netflix’in “*Ünlülerin Son Sözleri*” belgeseli ilginç. Ünlülerle söyleşiler yapıyorlar ve söyleşiler o ünlünün ölümünden sonra yayınlanıyor. Öncesinde dışarıya hiçbir bilgi sızdırılmıyor. Belgesel için Goodall ile 2025 yılının mart ayında söyleşi yapıyorlar. Daha söyleşinin başında yapımcı Brad Falchuk “*Burada söyleyeceklerinizin yaşamınız üzerinde hiçbir olumsuz etkisi olmayacak. Çünkü bu söyleşi yayınlandığında siz hayatta olmayacaksınız. Şu anda bütün haber kanalları sizin ölüm haberinizi veriyor olacak. İnsanlar sizin yasınızı tutuyor olacaklar*” diye giriyor söze.

Söyleşide “*Mücadeleniz kime karşı? Sevmediğiniz insanlar var mı?*” sorusuna yanıt verirken Elon Musk, Trump, Putin, Netanyahu, Xi Jinping’in

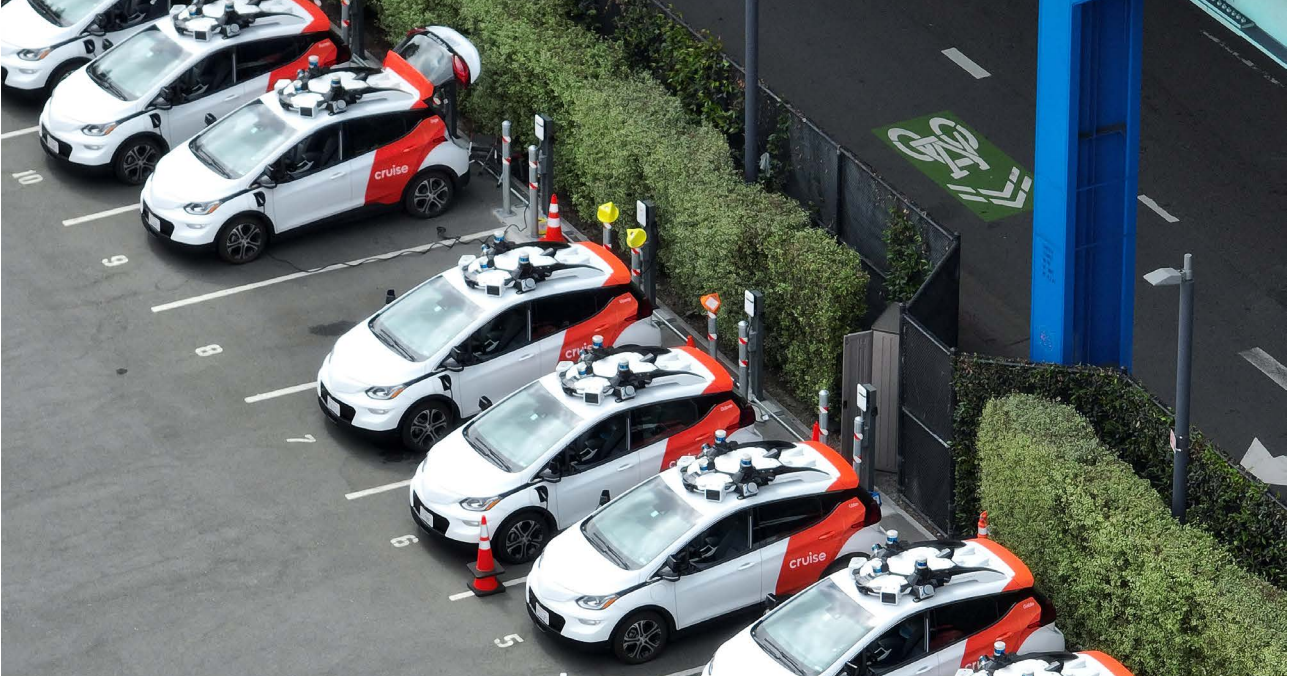
adlarını sıralıyor Goodall sonra şöyle diyor:

"Hepsini Musk’ın uzay gemilerinden birine koyup o keşfedeceğiden emin olduğu gezegene göndermek isterdim!"

Söyleşide reenkarnasyona inandığını söylüyor. Brad Falchuk’un, “*Peki öldükten sonra diğer tarafta seni kimlerin karşılamasını istersin?*” sorusuna yanıt verirken önce şempanze dostu “David Greybeard”ın adını söylüyor Goodall. Sonra “*Çocukluğumdaki köpeğim Rusty, ve diğerler şempanzeler de orada olur umarım. Ve tabi ki umarım annem de orada olur*” diyor. Fakat evlendiği sonra ayrıldığı iki eşinin de adlarını vermiyor.

Söyleşinin bir yerinde “*Karanlık zamanlarda insanlara umut vermeye çalışmak için bu dünyaya gönderildiğimi düşünüyorum*” diyor giriyor söze ve sürdürüyor:

"Çünkü umut olmazsa kayıtsızlığa düşeriz ve hiçbir şey yapmayız. Umut olmazsa şu anda yaşadığımız bu karanlık zamanda mahvoluruz. Yarattığımız bu karanlık dünyaya getirdiğimiz küçük çocukların etraflarını pes etmiş, umutsuz insanların sarmasına azla izin veremeyiz. Bu dünyadaki güzellikleri kurtarmak istiyorsan gelecek nesiller için torunların için, her gün yaptığın eylemleri düşün. Çünkü milyonlarla, milyarlarla çarpılınca küçük eylemler bile büyük bir fark yaratır." ■

ROBOTAKSİLER “SÜRÜCÜSÜZ GELECEĞİN” HABERCİSİ

YAZI
HAKAN KARA

Robotaksiler giderek yaygınlaşıyor. Sayıları hızla artıyor. Yapay zekâya sahip robotaksiler bir “filo”ya dönüştüğünde ilginç yeni yetenekler edindiler. Karıncalar gibi bir tür “sürü zekâsı” geliştirdiler. Bir organizmaymış gibi hareket etmeye başladılar. Sürekli veri topluyor ve kendilerini sürekli “optimize” ediyorlar. Organize oluyorlar. Maliyetleri düşürüyorlar. Kârı maksimize ediyorlar. Büyük şirketlerin bu alanla ilgilenmesi boşuna değil.

Yıllar önce “Gelecek nasıl gelecek?” diye bir yazı yazmıştım. O yıl ilginç bir şey oldu. Sabah arabasına binen TESLA kullanıcıları birden arabalarının “otonom” hale geldiğini gördüler. Bir gece önce “normal” olan araba ertesi gün birdenbire akıllanıvermişti. Gelecek birdenbire gelmişti! Nasıl mı? Elbette internet sayesinde. Araçlarının yazılımı internet üzerinden güncellenmişti.

Youtube’da TESLA kullanıcılarının şaşkınlıklarını izledik önce. Sonra trafiğin yoğun olduğu yollarda “Haydi eller havaya” yapan gençler gördük. Arabada dans ediyorlardı. Trafikle ilgilenen yok. Direksiyonu tutan da yok. Üstelik bazılarında şoför koltuğu bile boştu. İlgî çekmek için yapıyorlar. Trafikte yanlarından geçen arabalardaki insanların şaşkın bakışlarıyla eğleniyorlar. Solladığı aracın şoför koltuğunu boş görünce, panikleyen

bir sürücünün yüz ifadesi hâlâ aklımda. Şoför koltuğunu boş görünce arka koltuğa bakıyor. Genç bir delikanlı var arka koltukta. Elinde de bir şampanya kadehi. Gülümseyerek elinde kadehi kaldırıyor: “Cheers.” Tam bir çılgınlık!

Aradan on yıl geçti. Bugün başka bir noktadayız. Makine öğrenimi ve yapay zekâdaki gelişmelerle birlikte otonom arabaların “sürüş yetenekleri” giderek arttı. Artık otonom arabalar beş sınıfa ayrılıyor. Seviye 5’e henüz ulaşamadı. Bu seviye şu anda bir hedef gibi görünüyor. Bunlar elbette şoförsüz arabalar. Kar, sis, yoğun yağış gibi tüm hava koşullarında yolcu, güvenli bir şekilde ulaşmak istediği yere bırakabilmesi gerekiyor.

TESLA’nın ürettiği bugün trafikte gördüğümüz arabalar ise on yıl geçmesine karşın, “Seviye 2”de. Bugün

trafikteki otonom arabalar genellikle 2. ve 3. seviyedeler. Fakat dördüncü seviyeye ulaşanlar da var: Robotaksiler. Onlar sahiden sürücüsüz.

Peki, ne yapıyor bu robotaksiler? Cep telefonuyla çağırıyorsunuz taksiyi, geliyor sizi bulduğunuz yerde alıyor. Biniyorsunuz taksiye, gideceğiniz yeri söylüyorsunuz, onlar da sizi güvenli bir şekilde gideceğiniz yere götürüyorlar. Parayı kredi kartıyla ödüyorsunuz. Yaptığı iş sonuç olarak bu. Şoför yok.

Örneğin San Francisco’da özellikle turistler robotaksilere büyük ilgi gösteriyorlarmış. Robotaksiye bineceğiz diye bayağı kuyruğa giriyorlarmış. Bu son teknoloji arabalarla seyahat etmenin nasıl bir şey olduğunu deneyimlemek istiyorlarmış.

Bu sefer gelecek "birdenbire" gelmedi. Aşama aşama otonom araç teknolojisindeki gelişmeleri okuduk dergilerde, gazetelerde. Bu teknolojilerle neler yapılabildiğini biliyoruz. Her şey ortada. Fakat robotaksilerle birlikte yine bir sürprizle karşılaştık. Robotaksilerle ilgili raporları okurken aklıma nedense birden "karıncalar" geldi. Tekil düzeyde yeteneklerini bildiğimiz arabalar, bir araya gelip bir "filo" oluşturunca fark ettik ki "başka yetenekleri" de varmış. Organize oluyorlar, iş bölümünü yapıyorlar. Sanki daha büyük bir organizmaya dönüşüyor gibiler. Aklıma biyolojideki "sürü zekâsı" geliyor. Fakat bunlar makine. Biyolojik varlıklar değil ki. Bu herhalde rastlantısal bir şey olamaz diye düşünüyorum. Muhtemelen arkada çalışan bir programla daha baştan bu işleri planlamışlardır diye düşünüyorum. Fakat yapay zekâ teknolojileri kullanıldığında tuhaf şeyler ortaya çıkabiliyor. Daha önce hesaplanmayan şeyler. Fakat detaylara girmeden önce robotaksilerin bugünkü durumuna bakalım.

5 ülkede 15 kentte robotaksiler

Bugün dünyada Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Güney Kore olmak üzere 5 ülkede 15 kentte robotaksiler çalışmaya başladı.

ABD'de Phoenix, San Francisco, Los Angeles, Austin'de, Çin'de Pekin, Şanghay, Wuhan, Chongqing, Shenzhen, Guangzhou başta

olmak üzere on kentte, Birleşik Arap Emirlikleri'nde Abu Dhabi'de, Güney Kore'de Seul'de... Sayıları hızla artıyor.

Elbette test sürüşü yapılan kentler de var. Robotaksiler bu kentlerde de aşama aşama devreye girecek. Amerika'da sırada Atlanta, Las Vegas, Denver, Miami, New York, Washington, Nashville ve Seattle var. Austin'de Tesla da robotaksi denemelerine başladı. İngiltere'de Londra, Japonya'da Tokyo, İsrail'de Tel Aviv'de çalışmalar başlamış. Almanya işi ağırdan alıyor. Ama orada da testler yapılıyor. Çin'de hâlen var olan robotaksi hizmetlerinin dışında 20 kent için daha izin çıkmış. Çin robotaksiler konusunda oldukça iddialı.

Pek çok şirket var robotaksi işiyle ilgilenen. Amerika'da Waymo Tesla, Lyft, Uber, Çin'de Baidu, WeRide, Pony.ai, Atox, Kore'de Motional, İngiltere'de Wayve. Liste uzun. Bazıları şimdiden "Robotaksi devrimi"nden söz etmeye başladılar.

Robotaksilerin yetenekleri

Robotaksilerin en önemli özelliği gelişkin sensörleri. Bu sensörler, çevresini algılamasını sağlıyor. LİDAR çevrenin yüksek çözünürlüklü, üç boyutlu haritasını çıkarıyor. Arabalar radar sistemiyle nesneleri algılıyor, hızlarını belirliyor. Kameralarla, derinlik algısına sahip oluyor. Kızılötesi kameralarla gece görüşü yeteneği kazanıyor. Sensörler eş güdüm içinde çalışıyor ve makine öğrenmesi, yapay zekâ gibi yazılımlarla robotaksiler,

360 derecelik çevresel bir farkındalık sağlıyorlar. Çevreyi bir insandan daha bütüncül algılıyorlar.

Sensörler sayesinde robotaksiler sürekli veri topluyor ve "deneyim" kazanıyorlar. Yol boyunca milisaniyeler içinde tüm verileri inceliyor ve sürekli "olasılık hesapları" yapıyorlar. Örneğin yolda giderken diyelim ki sağ kaldırımda bir insan yürüyor. Bu kişi birden yola çıkabilir. Ya da öndeki araba aniden fren yapabilir. Siz de fren yapmak zorunda kalabilirsiniz. Arkadaki araba fazla yakınsa size çarpabilir. Sağdaki yoldan aniden bir araba çıkabilir. Yapay zekâ sürekli olasılık hesabı yapıp tüm bu olasılıklara karşı neler yapılabileceğini belirliyor. Olasılık hesapları milisaniyeler içinde oluyor. Trafikte karşılaştığı sorunlar da elbette kaydediliyor. Gerçekleştirdiği eylemin bu sorunun aşılmasında ne kadar efektif olduğunu da değerlendiriliyor. Özetle yapay zekâ sürekli öğreniyor. Sürüş yetenekleri giderek gelişiyor.

Birbirlerini eğitiyorlar

Burada şöyle bir ilginçlik var. Tek bir robotaksinin kazandığı deneyimleri, öğrendiği her şeyi çok kısa bir süre içinde filodaki tüm taksiler de öğreniveriyorlar. Şöyle düşünün, bir arkadaşınız var iki yıl çabalamış ve Japonca öğrenmiş. Hatta Haiku şiirlerine merak sarmış. Matsuo Bashō, Kobayashi Issa okuyor. Siz, Japonca bilmiyorsunuz. Sonra arkadaşınızla karşılaştığınızda tokalaşıyorsunuz ve kafeye oturup bu kez sohbeti

“

İçeriden baktığınızda her şey normal gibi. Robotaksilerde hala direksiyon var. Ama bu direksiyon olağanüstü durumlar için. Yoksa direksiyonun başında şoför yok.

”

Japonca konuşarak sürdürüyorsunuz. Arkadaşınızın Japonca bilgisi, onunla tokalaşırken size aktarılmış. Akla Matrix filmindeki o sahne geliyor. Neo'nun "Kung-Fu" öğrendiği sahne. Olacak şey değil elbette. En azından şimdilik. Fakat robotaksilerin filodaki diğerler robotaksilere bu bilgiyi aktarmaları için bir araya gelmeleri bile gerekmiyor. İnternet üzerinden aktarıyorlar. Ve her an aktarıyorlar.

Verilerin gücü

Robotaksilerin yaptığı şey, sürekli veri toplamak. Basit veriler. Örneğin müşteriyi nereden aldığını, hangi saatte aldığını, müşteriyi nereye bıraktığını, sürüşün ne kadar sürdüğünü, kaç kilometre yol gittiğini, hangi yoldan gittiğini, bu sürede ne kadar enerji harcadığını, hava durumunu, sıcaklığı, yol durumunu... Uzun bir liste düşünün. Benim de şu anda aklıma gelmeyen kim bilir ne tür veriler topluyorlar. Doğrusu arabadaki yolcularla ilgili de veriler topluyorlar mı bilemiyorum? Yasal olarak toplamamaları gerekir.

Malum artık veri gazeteciliğinden söz ediliyor. Veri önemli. Fakat veriler çoğaldıkça ikinci bir konu gündeme geliverdi. Bunları nasıl analiz edeceğiz? Elle yapılan analizler bir yere kadar. Milyonları aşan bir veri setiyle başa çıkabilmemiz için yazılımlara ihtiyaç duyduk. Veri madenciliği gündeme geldi. Çok da kullanışlı yazılımlar. Verileri analiz ederek hiç beklemediğiniz, hatta düşünmediğiniz sonuçlar ortaya çıkarabiliyorlar. Yapay zekâ ise bu işi daha da ileri götürdü. Çünkü yapay zekâ yazılımları örüntüleri kavramakta son derece maharetliler.

Peki bir "robotaksi filosu" oluştuğunda ne oluyor? Önce tek tek tüm

robotaksilerin topladığı bilgiler bir araya geliyor. Sistem ya da yapay zekâ diyelim, bir süre sonra artık saat saat o kentteki müşteri yoğunluğunun nasıl değiştiğini biliyor. Yani hangi noktada ne kadar müşteri olduğunu, bu müşterilerin nereye ne kadar sürede gittiğini biliyor. O saatte kent trafiğinin nasıl olduğunu, hangi yolların daha açık olduğunu da biliyor.

Peki bu bilgiler robotaksi filosunu nasıl etkiliyor? Her bir robotaksinin kendi zekâsı, kendi bilgi havuzu var. Ama her bir robotaksi aynı zamanda merkezde bir sunucuya bağlı. Yani ortak bir "zekâ" ve ortak bir "bilgi havuzuna" da sahip. Merkezdeki yapay zekâ bütün filoyu koordine ediyor.

Ne oluyor peki? Örneğin işlerin daha az yoğun olduğu bölgede bir grup taksi hemen şarj istasyonuna gidiyor. Şarj oluyorlar. Elbette işleri aksatmayacak şekilde. Müşteri yoğunluğunun arttığı saatlere hazırlık yapıyorlar. İşlerin yoğunlaştığı saatlerde hepsi şarj olmuş şekilde göreve hazır. Müşteri sayısına göre belirli bölgelere dağılıyorlar. Çünkü nereler daha kalabalık, nerede ne kadar taksiye ihtiyaç var, biliyorlar. Ve bütün sistem kendini sürekli "optimize" ediyor. Maliyetleri düşürüyor. Böyle kapitalizmin önemli kavramlarından biri çıkıyor karşımıza: "Kâr maksimizasyonu". Pek çok şirketin son yıllarda bu alanla ilgilenmesi boşuna değil.

Sürü zekâsı

Yazının girişinde karıncalardan söz etmiştim. Doğadaki karıncalar veya arılar gibi sosyal böcek kolonilerini düşünün. Bir araya geldiklerinde büyük bir organizmaymış gibi hareket

ediyorlar. Buna "sürü zekâsı" adını veriyorlar.

Bunun teknolojiyle ilgisi ne diye düşünebilirsiniz. Fakat bilim insanları doğadan ilham alıyor. Yapay zekâcılar da insan beyniyle ilgili çalışmalardan ilham aldılar. Nöral ağlar vs. Hatta şimdilerde bu ilişki ilginç bir şekilde çift taraflı olmaya başladı. İnsan beynini inceleyen bilim insanlarıyla, yapay zekâ üzerinde çalışanlar birbirlerinin çalışmalarından yararlanıyorlar.

Robotaksi filoları gibi yapılarda yazılımlar son derece önemli. Bu tip yazılımlarda çeşitli algoritmalar kullanılır. Bir iş yaparken bunu hangi sırayla nasıl yapacağınızı yazarsınız ya işte yazılımda algoritma da basitçe öyle bir şey. Elbette biraz daha karmaşık. Yüzlerce algoritma var.

İlginç bir şekilde karıncalardan esinlenen bir algoritma da var. "Karınca Kolonisi Optimizasyon Algoritması" (ACO- Ant Colony Optimization). Bu algoritma ile ilgili ilginç makaleler var. Karınca Algoritması üzerine yazılanları okurken, yazılımcıların karıncalardan ne ölçüde etkilendiği açıkça görülüyor. Şöyle bir cümle dikkatimi çekiyor: "Karıncalar yiyecek kaynaklarına giderken en kısa yolu bulmak için feromon izlerini kullanırlar. Yapay zekâ tabanlı yönetim sistemleri de rotalar üzerinde 'yapay feromon' (dijital veri izleri) bırakırlar."

Fakat burada başka bir ilginç nokta var. Malum yapay zekâ kendi kendini eğitebiliyor. Veri yüklüyorsunuz. O da bu verilerden bir sonuç çıkararak hareket etmeye başlıyor. Robotaksi filolarının ürettiği ortak zekâ bilinçli olarak geliştirilen bir yazılım mıydı yoksa yapay zekânın kendisine sunulan

verileri inceleyerek yarattığı bir şey mi? Henüz bilemiyoruz. Eğer bu "sürü zekâsı"nı kendi yarattıysa, acaba ileride bize "Kentteki trafik sorununu çözmek için" öneriler sunmaya başlar mı?

Üretim ve operasyonel maliyetler

Robotaksilerin yaygınlaşması açısından elbette maliyetler önemli. Teknoloji geliştikçe ve üretim arttıkça maliyetleri de azalmaya başladı. 2020'de bir robotaksinin maliyeti 400 bin dolar olarak hesaplanıyordu. 2021'de Waymo'nun maliyetinin 180 bin dolar olduğu açıklandı. 2024 yılında yine Baidu robotaksilerin 30 bin dolara üretilebileceği öne sürüldü. TESLA ise bu taksileri 25 bin dolara üretmeyi hedefliyor. Arabalarda kullanılan sensörler maliyeti önemli ölçüde arttırıyor.

Üretim maliyetinin yanı sıra bir de operasyonel maliyet var. Burası daha karışık. Waymo 2021 yılında operasyon maliyetinin bir milde 0,3 dolar olduğunu açıkladı. Fakat sonradan anlaşıldı ki bu maliyet hesabına teknisyenlerin ve müşteri destek hizmeti verenlerin maaşları dahil edilmemiş. Geleceğe yönelik tahminler var. 2030 yılında operasyonel maliyetin mil başına 0,25 dolara inebileceği söyleniyor.

Robotaksi kullanan insanların ödedikleri paralar ülkelere hatta kentlere göre değişebiliyor. Hatta aynı kentte çalışan robotaksi şirketleri bile farklı fiyat tarifelerine sahipler. Yani hangisi daha ucuz diye bir genelleme yapmak zor. Örneğin Çin'de Wuhan'da Baidu'nun Apollo Go robotaksileri ile yapılan yolculuklarda başlangıç ücretleri normal taksilere göre çok daha ucuz. Fakat bazı kentlerde de

normal taksilere göre daha pahalılar. Örneğin San Francisco'da Waymo'nun robotaksisine bindiğinizde açılış ücreti 9,5 dolar. Normal bir taksi çağırduğunuzda açılış ücreti 2,5 dolar civarında. Fakat kilometre başına alınan ücretler var. Yolda geçen zaman üzerinden alınan ücretler de var. San Francisco'da robotaksiler şimdilik normal taksilere göre daha pahalı görünüyor. Fakat maliyetlerin düşmesiyle robotaksiler belli ki daha ucuz hale gelecek.

Küresel robotaksi pazarının büyüklüğü 2024 yılı için 2,5 milyar dolar olarak hesaplanmış. 2025 yılındaysa 4,43 milyar dolara çıkması bekleniyor. Pazar büyüklüğünün 100 milyar dolar seviyesine aşabileceği belirtiliyor.

Otonom arabalarla ilgili tartışmalar

Robotaksilerle birlikte "sürücüsüz bir gelecek" üzerine tartışmalar yeniden alevlendi. Tartışmalar çok boyutlu. Otonom arabalar ne ölçüde yaygınlaşacak bilemiyoruz elbette. Toplum bunları nasıl karşılayacak? Örneğin Türkiye'de robotaksi hizmetleri başladığında taksi şoförleri ne yapacaklar?

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre her yıl yaklaşık 1,2 milyon insan trafik kazalarında yaşamını yitiriyor. Otonom arabalarla kazalar ne ölçüde azalabilir?

Otonom arabalarla birlikte elbette yollar da değişecek. Dijital yollardan söz edenler var. Hatta "bu dijital yolları güneş panelleriyle kaplayıp enerji üretsek" diyorlar.

Peki kentler nasıl dönüşecek? Akıllı kentler kurmak gerekiyor. Hukuki sorunlar ayrı. Bir kaza olduğunda

kim sorumlu olacak? Kaldı ki bazıları, otonom arabaların kentlerdeki trafik sorununu çözemeyeceğini söylüyor. Otonom arabalara odaklanacağımıza, otonom toplu taşıma sistemleri üzerine çalışmalıyız diyorlar.

Bir de mülkiyet daha doğrusu mülksüzleştirme konusu var. Örnek olarak da 13. yüzyılda İngiltere'de yaşanan "Çitleme" hareketi gösteriliyor. Bu hareketle küçük toprak sahiplerinin mülklerini toplayarak/çevreleyerek büyük çiftlikler yaratılmış. Bir bakmışsınız, kişisel otonom arabalar inanılmaz pahalı hale gelmiş. İnsanlar mecburen araba almak yerine robotaksiler kullanmaya başlamışlar. Olur mu olur!

40 yıl sonra, torunlarımıza yaşadığımız bugünleri nasıl anlatacağız? Hani "Vahşi batı" hikâyeleri vardır ya. Onlar gibi mi anlatacağız bugünleri:

- "O zamanlar bir arabam vardı. Kapımın önünde duruyordu. Bana aitti. Atlayıp arabaya basardım gaza. Gerçi o zamanlar da hız limiti vardı ama aldırmazdık. Yollarda yarışlar yapar birbirimizin önüne geçerdik. Çok sevdiğim bir şarkı vardı: Otomobil uçar gider, gönlüm benim coşar gider. Açardım teybin sesini bütün mahalle duyardı. Gerçi o zamanlar yollar tehlikeliydi. Ama heyecanlıydı. Bugünkü gibi sıkıcı değildi."

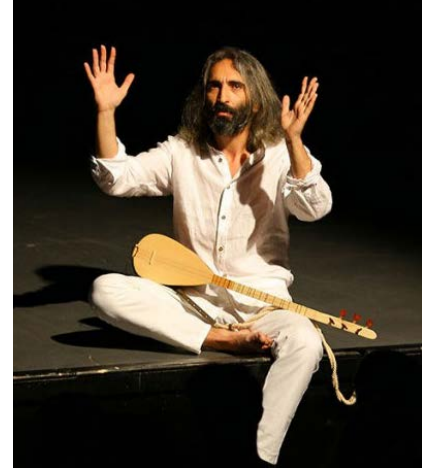
- "Ama dede, o zamanlar dünyada her yıl 1 milyon insan trafik kazaları yüzünden ölüyormuş."

- "Öyle miymiş?" ■

MESAJANDA

9 Şubat Gelin Tanış Olalım

Semih Çelenk'in yazdığı ve yönettiği *Gelin Tanış Olalım*'da sanatçı Fırat Tanış bir Abdal hikâyesi ile sahneye çıkıyor. Oyuncunun olağanüstü olarak tanımlanan performansına sahnede Cem Erdost İleri, Mehmet Taylan Ünal, Sitar Sertaç Şanlı ve Mesut Uluşan enstrümanlarıyla eşlik ediyor. Don Kişot Tiyatro / Tarık Güvenç'in yapımcılığında sahneye taşınan oyunun ses mühendisliğini Metin Bozkurt ve Alper Antmen yapıyor. Işık Tasarımı ve Uygulaması ise Abdullah Uysal'a ait. *Gelin Tanış Olalım* hikâyeye türkülerin, deyişlerin eşlik ettiği türkölü bir seyirlik; bir türkü müzikali... Leyla Gencer Opera ve Sanat Merkezi'nde gerçekleşecek gösterinin başlama saati 20.30

1 Mart Sahne Kanlı Nigar müzikali

Kanlı Nigar Müzikali, Çiğdem Tunç Tiyatrosu'nun 20 kişilik dev kadrosu ve canlı orkestrasıyla yine sanatseverlerin karşısına çıkıyor. Sadık Şendil'in yazdığı iki perdelik seyirlik bir oyun olan *Kanlı Nigar*, Geleneksel Türk tiyatrosunun pek çok unsurunu içerisinde barındırıp, tiyatronun eski ustalarına bir selam gönderiyor. Fakir bir ailenin kızı olan Nigar zengin şımarık bir ailenin yanına hizmetçi olarak verilmiştir. Evin beyinden kedisine kadar herkes ile birçok sorun yaşayan, birçok badirelere maruz kalan Nigar, neden 'Kanlı Nigar' olmuştur? Çiğdem Tunç ve Yaşar Ayvacı'nın yönettiği eser Hilltown Seyirlik Sahne'de 20.30 sanatseverlerle buluşacak.

29 Mart Sahne Gazino

Gazino konseptini komediyle birleştirip bir komedi gazinosu formatı yaratan sanatçı Ata Demirer, BKM organizasyonu ile gerçekleşecek "Ata Demirer Gazinosu" ile Congresium Ankara'da olacak. Ata Demirer'e sahnede, usta müzisyen Taşkın Sabah yönetimindeki orkestra eşlik edecek. Türk sanat müziğinden operaya, türkülerden pop müziğine, tavernadan arabeske uzanan geniş repertuarı ve kahrkaha dolu hikâyeleriyle Ata Demirer, yeni şarkılar, yeni şakalar ve unutulmaz klasikleriyle seyircisine hem kahrkahalar attıracak hem de müzikal bir şölen yaşatacak. Gösterinin başlama saati 20.00.

1 Nisan Nilüfer'den eskimeyen şarkılar

Türk pop müziğinin duayen isimlerinden Nilüfer, Zorlu PSM Turkcell Sahne'de sevenleriyle buluşmaya hazırlanıyor. Söz yazarı ve yapımcı da olan Nilüfer, 1970'li yılların başından itibaren Türk pop müziğinin önde gelen yorumcularından olarak biliniyor. 1972 yılında yayımladığı ilk 45'liğinin ardından, 1973'te *Dünya Dönüyor* ile asıl çıkışını yakaladı. 70'ler boyunca yayımladığı *Göreceksin Kendini*, *Başıma Gelenler*, *Kim Arar Seni* gibi şarkılar Türk pop müziği klasikleri arasına girdi. 1978'de Eurovision'a katıldı. Nilüfer, 90'ların ilk yarısına kadar büyük satış yakalayan pek çok albümün ardından, zirvesini *Nilüfer'le* albümüyle yaşadı. Pek çok müzisyenle çalıştığı bu albüm, *Mavilim*, *Çok Uzaklarda*, *Namussuz Akşamlar* gibi hitlerin de etkisiyle 750 binin üzerinde satarak yılın en çok satan albümlerinden biri oldu. Nilüfer, saat 21.00'da sevenleriyle buluşacak

ALİ KAZMA'DAN “AKLIN MANZARALARI”

İstanbul Modern, Fotoğraf Galerisi'nde medya sanatçısı Ali Kazma'yı ağırlıyor. Öykü Özsoy Sağnak ve Demet Yıldız Dinçer'in küratörlüğünü yaptığı Sergi, "Aklin Manzaraları" konsepti ile sanatseverlerle buluşuyor. *Ali Kazma: Aklin Manzaraları* sergisi, Kazma'nın zihnini manzara resmi metaforuyla gözler önüne seren çalışmalarına odaklanıyor. Kazma'nın 2010'lardan itibaren kitap ve edebiyat üzerine odaklandığı çalışmalarına yer veren sergi, sanatçının video yapıtları ve geniş fotoğraf arşivinden bir seçkiyi de içeriyor.

1971 İstanbul doğumlu Kazma, Paris'te yaşayan ve çalışan mercek temelli medya sanatçısı. Yüksek lisans derecesini New York'taki The New School'dan aldı. İnsana özgü faaliyetlerin toplumsal olarak örgütlenişi ve taşıdığı değer üzerine temel sorular soran sanatçı; söz konusu faaliyetlerin, zamanın, bedeninin, davranışların, mekânın

ve süreçlerin yönetim biçimine yakından bakarak gerçekliğin görünür ve görünmez taraflarını vurguluyor. Kazma'nın dikkatli bakış açısı; ekonomik, endüstriyel, bilimsel, tıbbi, sosyal ve sanatsal alanları kapsayan geniş bir yelpazeyi yansıtıyor.

Sumi ilk kez izleyiciye sunuluyor

Sergide, Kazma'nın Nara, Japonya'da 600 yıllık tarihiyle dünyanın bilinen en eski mürekkep üretimlerinden birini belgelediği *Sumi* (2025) adlı yeni yapıtı izleyiciyle ilk kez buluşuyor. Nobel Edebiyat Ödüllü yazar Orhan Pamuk'un ev ve arşivine dair ayrıntıları yansıtan *Mürekkep Evi* (2023) ve *Sentimental* (2022) ile birlikte, Arjantin asıllı yazar ve kitap tarihçisi Alberto Manguel'in kütüphanesinin Portekiz'e taşınma sürecini ele alan *Alberto Lizbon'da* (2024) başlıklı üretimleri de sanatçının Türkiye'de ilk kez gösterilen yapıtları arasında

yer alıyor. *Ali Kazma: Aklin Manzaraları*'nda, 55. Venedik Bienali Türkiye Pavyonu'nda da gösterilen ve mürekkep odaklı zanaatı konu alan *Hat* (2013) ve *Dövme* (2013) yapıtlarının yanı sıra, sanatçının kitaplara ev sahipliği yapan matbaa, kütüphane ve kitapçıları belgelediği fotoğrafları da sergileniyor.

"Aklin Manzaraları" kapsamında hazırlanan katalogta, sergideki yapıtlardan görsellere ek olarak, sergi küratörlerinin kaleme aldığı kavramsal çerçeve metni yer alıyor. Aynı zamanda, Orhan Pamuk'un *Mürekkep Evi*, Alberto Manguel'in *Görmek ve Görülmek: Ali Kazma'nın Sanatı* ve Kazma'nın *Bir Şair Nasıl Filme Alınır?* başlıklı yazıları da sergiye paralel hazırlanan yayında okuyucuyla buluşuyor. *Ali Kazma: Aklin Manzaraları* Sergisi, 1 Şubat 2026'ya kadar ziyaretçilere açık olacak. ■

MESA ŞİRKETLERİ

TÜRKİYE

MESA HOLDİNG A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA HOLDİNG A.Ş.

Kuzguncuk Mah. Abdullahağa Cad.
Cemil Molla Köşkü No: 23
Kuzguncuk - İstanbul
T: +90 (216) 532 33 33 - 34

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/6
Çayyolu 06810
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Yeşim Sok. No: 2 Akatlar 34335
Beşiktaş - İstanbul
T: +90 (212) 351 67 67

MESA PROJE A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA VARLIK GELİŞTİRME VE GAYRİMENKUL A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/12
Çayyolu 06810
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA ULUSLARARASI İNŞAAT A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/5
Çayyolu 06810 Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

RUSYA

MESA OOO

Sadovnicheskaya ul. 35/2 115035
Moskova - Rusya
T: +7 (495) 937 49 17

IRAK

MESA IRAK BRANCH OFFICE

Wihda Neighborhood District 902
Street 32 Building 11
Bağdat - Irak

ÖZBEKİSTAN

MESA ULUSLARARASI ÖZBEKİSTAN TEMSİLCİLİĞİ

Kichik halqa yoli, 5a
Taşkent - Özbekistan

KAZAKİSTAN

MESCO INTERNATIONAL CONSTRUCTION LLP

Kazibek-bi Caddesi No: 22 Ofis: 121
Medeo Bölgesi
Almatı - Kazakistan

MESA CASPIAN LLCA

Syunbaya Str. No: 211 Office: 3/2
Almatı - Kazakistan
T: +7 (27) 279 56 40

CEZAYİR

MESA CONSTRUCTION EURL

Villa n°2 Extension Paradou 16035
Haydare - Cezayir

POLONYA

EURO POWER CENTRUM SP.Z.O.O.

Al. Krakowska 60 05 - 090
Raszyn - Varşova - Polonya

AZERBAYCAN

MESA AZ

Baki Sheheri Ziya Yusifzade 12
Bakü - Azerbaijan

ARNAVUTLUK

MESA ULUSLARARASI İNŞAAT A.Ş. ALBANIA

Tirana, Municipal Unit No. 9, Rrug e
Barrikadave, "Turdiu" Building, Property No.
10/294, Entrance 1, 8th Floor, Apartment 38
Tiran - Arnavutluk

SANAYİ ve HİZMET GRUBU

MESA İMALAT A.Ş.

Mustafa Kemal Mah. Kayı Cad.
No: 76/A 06946
Yenikent - Sincan - Ankara
T: +90 (312) 277 33 00

MESA AHŞAP A.Ş.

Mustafa Kemal Mah. Kayı Cad.
Mesa Blok No: 21 06930
Sincan - Ankara
T: +90 (312) 277 17 35

KOSAŞ KONUT A.Ş.

Koru Mah. Mesa Koru Sitesi Ihlamur Cad.
(2579 Cad.) No: 6 06810
Çayyolu - Ankara
T: +90 (312) 240 18 17

MESA FARM TECH TARIM A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/3
Çankaya - Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESALAS LASTİK SANAYİ A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/3
Çankaya - Ankara

MESALAS LASTİK FABRİKA

Emirdağ OSB.
Emirdağ - Afyonkarahisar
T: 444 5 800

MEGE TURİZM A.Ş.

Koru Mah. Ihlamur Cad. No: 2/2
Çankaya - Ankara

SATIŞ OFİSLERİ

ANKARA

MERKEZ SATIŞ OFİSİ

Mesa Plaza, Koru Sitesi, Ihlamur Cad.
No: 2, Çayyolu, 06810 Çankaya - Ankara
www.mesa.com.tr

MUĞLA

MESA BODRUM DEMİRBÜKÜ SATIŞ OFİSİ

Göltürkbükü Mahallesi, Bülent Ecevit Cad.
330 Sok. No: 7/1 48400 Bodrum - Muğla
www.mesabodrum.com

İSTANBUL (Asya)

MESA DOĞA ÖMERLİ SATIŞ OFİSİ

Ömerli Mahallesi,
Kınalı Keklik Sokak, 34794
Çekmeköy - İstanbul
www.mesadoga.com

İSTANBUL (Avrupa)

KENT ETİLER SATIŞ OFİSİ

Akat Mahallesi,
Uğur Mumcu Caddesi No: 6/4 34335
Beşiktaş - İstanbul
www.kentetiler.com

YEŞİLYAKA SATIŞ OFİSİ

Karaağaç Mahallesi,
Sırtköy Bulvarı No: 16/A
Büyükcçekmece - İstanbul
www.yesilyaka.com

mesa®
1969

mesaYaşam

Mesa Holding sosyal medya platformlarımıza
QR kod ile ulaşabilirsiniz.

Takipte Kalın

@mesaholding

@mesaholding

Mesa Holding

@mesaholding

Sound of Mesa

mesa.com.tr

yenikent
yeni yaşam

mesa yenikent
BAŞAKŞEHİR

İstanbul'un yeni hali Mesa Yenikent,
insan odaklı şehir vizyonu ve sunduğu
yeniliklerle geleceğin İstanbul'unu yaşamak
isteyenleri yepyeni bir hikâyenin
parçası olmaya davet ediyor.

**Ön talep fırsatları için
hemen iletişime geçin.**

444 9 366

mesayenikent.com

